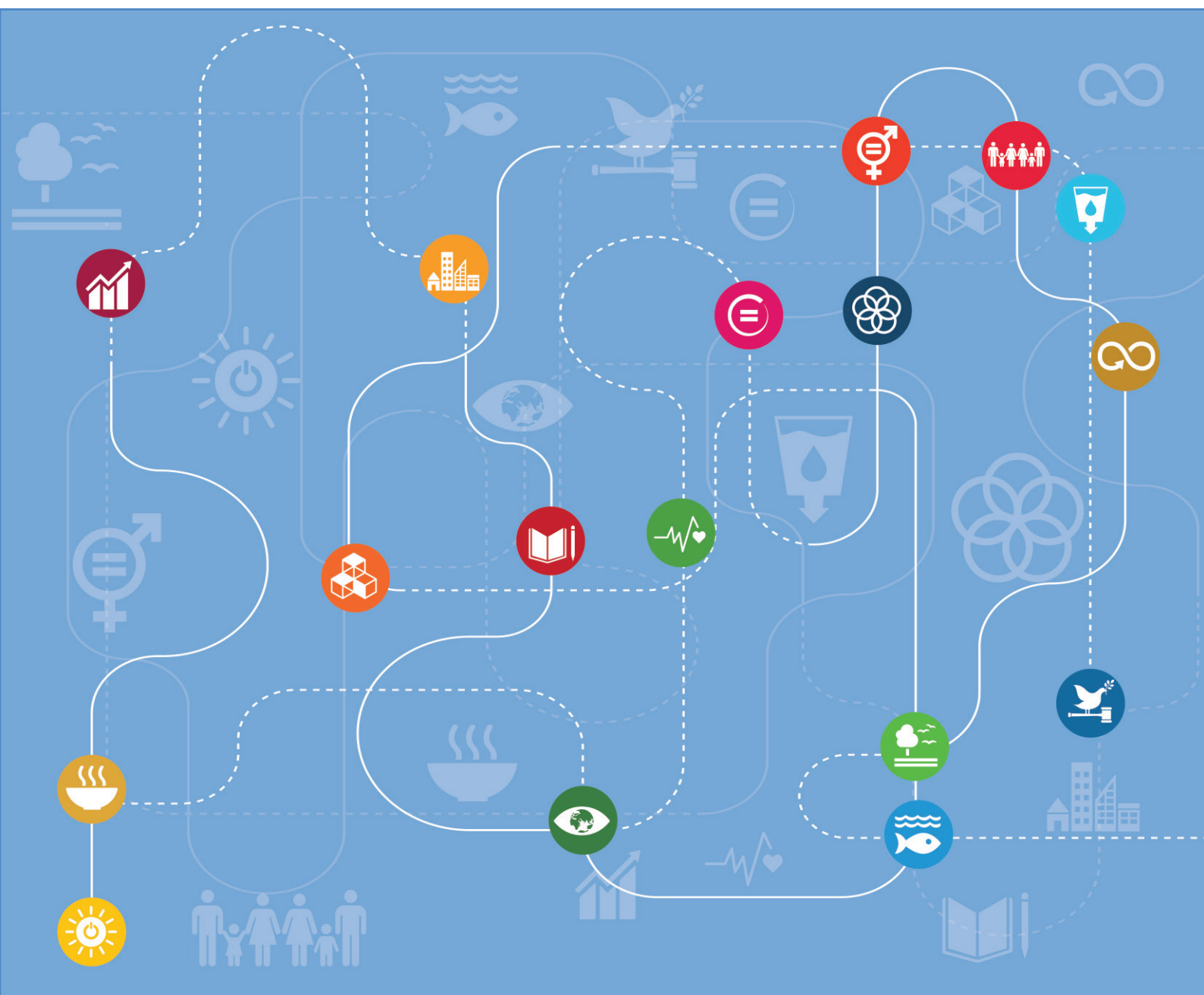

Cadrul de Parteneriat ONU - Republica Moldova pentru Dezvoltare Durabilă 2018-2022

Cadrul de Asistență ONU pentru Dezvoltare
pentru Republica Moldova

Cuprins

Acronime și abrevieri	4
Declarația de angajament	6
Semnături	7
Sumar executiv	9
1. Introducere	11
1.1 Harta Republicii Moldova și date de bază	11
1.2 Contextul național și mediul de dezvoltare	13
1.3 Principalele realizări și lecții învățate din cooperarea anterioară	15
1.4 Avantajul comparativ al Organizației Națiunilor Unite în Republica Moldova	17
1.5 Implementarea ODD-urilor în Republica Moldova	18
1.6 Procesul de elaborare a CPDD 2018–2022	19
2. Priorități strategice	20
2.1 Viziunea 2030	20
2.2 Teoria schimbării	22
2.3 Domenii prioritare	24
<i>Domeniul prioritar 1: Guvernarea, drepturile omului și egalitatea de gen</i>	24
<i>Domeniul prioritar 2: Creșterea economică durabilă, incluzivă și echitabilă</i>	33
<i>Domeniul prioritar 3: Durabilitatea și reziliența mediului înconjurător</i>	45
<i>Domeniul prioritar 4: Dezvoltarea socială incluzivă și echitabilă</i>	57
3. Riscuri și oportunități	70
4. Modalități de implementare	73
5.Strategia financiară și mobilizarea resurselor	77
6. Monitorizarea și evaluarea	79
7. Angajamentele părților	80
8. Alte prevederi	82
ANEXA 1. Matricea rezultatelor	84
ANEXA 2. Cadrul bugetar comun	94
ANEXA 3. Planul de monitorizare și evaluare	96

Acronime și abrevieri

AA	Acord de Asociere
ONG	Organizație non-guvernamentală
AATN	Abordarea armonizată a transferurilor în numerar
AFCC	Autorizarea fondului și certificatul de cheltuieli
AMM	Acord multilateral de mediu
APL	Autoritate publică locală
BNS	Biroul Național de Statistică
BNT	Boli netransmisibile
BSB	Bărbați care practică sex cu bărbați
CAT	Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante
CD	Copii cu dizabilități
CDC	Convenția cu privire la drepturile copilului
CEDAW	Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei
CPDD	Cadrul de Parteneriat pentru Dezvoltare Durabilă
CRPD	Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități
DaO	Inițiativa „Să ajutăm împreună”
DTT	Difteria, tetanosul, tusea convulsivă
ECT	Evaluarea comună de țară
EFPP	Educație și formare profesională
GES	Gazele cu efect de seră
GFATM	Fondul Global pentru combaterea SIDA, Tuberculozei și Malariei
GNUD	Grupul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
GR	Grupuri de rezultate
ICCPR	Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice
ICERD	Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială
ICESCR	Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale
IDU	Indicele dezvoltării umane
IÎS	Instituție de învățământ superior
ITS	Infecții cu transmitere sexuală
ÎMM	Întreprinderi mici și mijlocii
LGBTI	Persoanele lesbiene, gay, bisexuale, transgender și intersex
LSC	Lucrător al sexului comercial
ME	Monitorizare și evaluare
MRD	Managementul riscurilor de dezastre
NEET	Fără ocupație, educație sau formare profesională
ODD	Obiective de Dezvoltare Durabilă
ODM	Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului
OMT	Echipa de Management Operațional
ONG	Organizație non-guvernamentală
OSC	Organizație a societății civile
PA	Plan de activitate
PCID	Persoane care își injectează droguri
PD	Persoane cu dizabilități
PIB	Produsul intern brut
PPC	Paritatea puterii de cumpărare
PSO	Procedurile standard de operare
RNDU	Raportul Național de Dezvoltare Umană

RPU	Revizuirea periodică universală
SADI	Indicele de deprivare a regiunilor ariilor mici
SBAA	Acordul Standard de Bază pentru Asistență
SOA	Strategia operațiunilor de afaceri
STEPS	Abordarea etapizată față de supraveghere a OMS
TB	Tuberculoză
TransMonEE	Monitorizare transformativă pentru echitate consolidată
UE	Uniunea Europeană
UNCT	Echipele de țară a ONU
UNDAF	Cadrul de Asistență ONU pentru Dezvoltare
UNFCCC	Convenția-cadru a Organizației Națiunilor Unite cu privire la Schimbarea Climei
UNPF	Cadrul de Parteneriat al Națiunilor Unite
UTA	Unitatea Teritorială Autonomă (Găgăuzia)
VİF	Violența împotriva femeilor
ZLSAC	Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător

Echipele de Țară ONU în Moldova – Agențiile rezidente:

FAO	Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură
IFAD	Fondul Internațional pentru Dezvoltare Agricolă
ILO	Organizația Internațională a Muncii
FMI	Fondul Monetar Internațional
OIM	Organizația Internațională pentru Migrație
OHCHR	Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului
UN Women	Entitatea Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor
UNAIDS	Programul Comun al Națiunilor Unite pentru HIV/SIDA
PNUD	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
UNFPA	Fondul Națiunilor Unite pentru Populație
UNHCR	Înaltul Comisar al Națiunilor Unite pentru Refugiați
UNICEF	Fondul Națiunilor Unite pentru Copii
OMS	Organizația Mondială a Sănătății
BM	Banca Mondială

UNCT Moldova – Agențiile nerezidente:

IAEA	Agencia Internațională pentru Energie Atomică
ITC	Centrul de Comerț Internațional
UNCTAD	Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare
UNECE	Comisia Economică a Națiunilor Unite pentru Europa
UNEP	Programul Națiunilor Unite pentru Mediu
UNIDO	Organizarea Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială
UNODC	Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate

Echipele de țară a ONU (UNCT) este alcătuită din reprezentanți ai fondurilor și programelor ONU, ai agențiilor specializate și ai altor entități ale ONU într-o anumită țară, inclusiv agențiile nerezidente, și reprezentanți ai instituțiilor care lucrează conform sistemului Bretton Woods.¹

¹ GNUD (2014), „Notă directoare privind conduita și acordurile de lucru ale echipei de țară a ONU”, <https://undg.org/wp-content/uploads/2015/04/Approved-Guidance-Note-on-UNCT-Conduct-and-Working-Arrangements.pdf>

Declarația de angajament

Organizația Națiunilor Unite se angajează să colaboreze cu Guvernul Republicii Moldova pentru a contribui în mod durabil la realizarea priorităților naționale în domeniul drepturilor omului și al dezvoltării și a îmbunătăți condițiile de viață ale tuturor oamenilor din țară, în special ale celor mai vulnerabili și dezavantajați. Bazându-se pe rezultatele obținute în contextul Cadrului de parteneriat ONU - Republica Moldova (UNPF) 2013-2017 și continuând abordarea „Unitate în acțiune” (DaO), Guvernul Republicii Moldova și sistemul Organizației Națiunilor Unite vor urmări realizarea priorităților naționale de dezvoltare, a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) incluse în Agenda pentru Dezvoltare Durabilă 2030, precum și a angajamentelor internaționale ale țării privind drepturile omului și a agendei de reformă ce ține de procesul de asociere cu Uniunea Europeană (UE).

Cadrul de Parteneriat pentru Dezvoltare Durabilă 2018–2022 (CPDD) este un document de planificare strategică pe termen mediu în care este exprimată clar viziunea și răspunsul colectiv al sistemului Națiunilor Unite pentru prioritățile și activitățile naționale de dezvoltare ce urmează să fie implementate în parteneriat cu Guvernul Republicii Moldova și în strânsă cooperare cu partenerii internaționali și naționali și cu societatea civilă pe parcursul întregii perioade indicate.

Direcția strategică și viziunea CPDD sunt pe deplin aliniată la prioritățile și aspirațiile naționale de dezvoltare. Au fost selectate patru domenii tematice pentru continuarea activităților:

1. Guvernarea, drepturile omului și egalitatea de gen;
2. Creșterea economică durabilă, incluzivă și echitabilă;
3. Durabilitatea și reziliența mediului înconjurător;
4. Dezvoltarea socială incluzivă și echitabilă.

Toate aceste priorități strategice au fost aprobate în urma unor consultări ample desfășurate cu implicarea tuturor părților interesante relevante, inclusiv a grupurilor marginalizate și vulnerabile.

CPDD servește drept cadru pentru responsabilitate reciprocă între Guvernul Republicii Moldova și Organizația Națiunilor Unite. Scopul final al CPDD este să extindă opțiunile și posibilitățile oamenilor și să promoveze prosperitatea, reziliența și dezvoltarea durabilă în Republica Moldova.

Guvernul Republicii Moldova:

**DI Pavel Filip,
Prim-ministru**

Echipe de Țară a Organizației Națiunilor Unite:

**Dna Dafina Gercheva,
Coordonatoare rezidentă
a Organizației Națiunilor Unite**

Chișinău, Republica Moldova

16 mai 2017

Semnături

Drept pentru care, subsemnații, pe deplin autorizați, au semnat prezentul Cadru de Parteneriat ONU - Republica Moldova pentru Dezvoltare Durabilă pentru perioada 2018-2022 la 16 mai 2017, la Chișinău, Republica Moldova, subliniind angajamentul comun față de prioritățile, rezultatele scontate și strategiile sale.

UNCT Moldova – Agențiile rezidente:

Pentru FAO

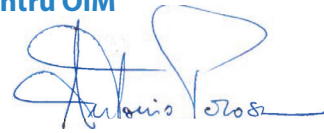
DI Raimund Jehle
Reprezentant al FAO în
Republica Moldova

Pentru ILO

DI Antonio Graziosi
Director al Echipei de Suport
Tehnic pentru Munca Decentă
și al Biroului pentru Țările din
Europa Centrală și de Est

Pentru OIM

DI Antonio Polosa
Șef al Misiunii

Pentru OHCHR

Dna Georgette Gagnon
Directoare a Diviziunii
pentru Cooperare Tehnică și
Operațiuni de Teren

Pentru UN Women

Dna Ulziisuren Jamsran
Reprezentantă de Țară

Pentru UNAIDS

Dna Svetlana Plămădeală
Manageră de Țară

Pentru PNUD

DI Stefan Liller
Reprezentant permanent
adjunct

Pentru UNFPA

Dna Rita Columbia
Reprezentantă

Pentru UNHCR

DI Traian Țurcanu
Șef al Biroului Național

Pentru UNICEF

Dna Nune Mangasaryan
Reprezentantă

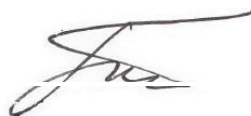
Pentru OMS

Dna Zsuzsanna Jakab
Directoarea Regională pentru
Europa

UNCT Moldova – Agențiile nerezidente:**Pentru IAEA****DI Martin Krause**

Director al Diviziunii pentru Europa, Departamentul pentru Cooperare Tehnică

Pentru ITC**Dna Elena Boutrimova**

Șefă, Biroul pentru Europa de Est și Asia Centrală

Pentru UNCTAD**Dna Dafina Gercheva**

Coordonatoare rezidentă a Organizației Națiunilor Unite din partea Dlui Mukhisa Kituyi, Secretarul General al UNCTAD

Pentru UNECE**Dna Catherine Haswell**

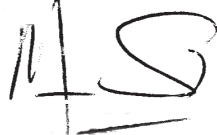
Ofițeră Responsabilă, Unitatea de Management al Programului

Pentru UNEP**DI Jan Dusik**

Director, Biroul Regional pentru Europa

Pentru UNIDO**DI Jacek Cukrowski**

Șef, Direcția Regională pentru Europa și Asia Centrală

Pentru UNODC**DI Alexandre Schmidt**

Șef, Secția pentru Europa, Asia de Vest și Centrală

Sumar executiv

Viziunea pe termen lung de dezvoltare a Republicii Moldova este reflectată în Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020” adoptată în anul 2012. În iunie 2014, Guvernul Republicii Moldova a semnat un Acord de Asociere (AA) cu UE. În septembrie 2015, țara a adoptat ODD-urile, împreună cu toate celelalte state membre ale Națiunilor Unite, pentru a pune capăt sărăciei, pentru a lupta cu inegalitatea și injustiția și pentru a soluționa problemele ce țin de schimbările climatice până în anul 2030.

Aceste evenimente cheie și aspirații strategice stau la baza Cadrului de Parteneriat ONU-Republica Moldova pentru Dezvoltare Durabilă pentru anii 2018–2022 care are drept scop să sprijine Republica Moldova în procesul de realizare a țintelor aferente ODD-urilor prin susținerea parcursului de integrare europeană cu o abordare bazată pe drepturi și incluzivă.

CPDD are la bază succesele Cadrului de Parteneriat Națiunile Unite-Republica Moldova pentru 2013-2017 „Spre Unitate în Acțiune” și continuă abordarea DaO.² În acest cadru este descris modul în care Guvernul și Organizația Națiunilor Unite, bazându-se pe întreaga gamă de cunoștințe specifice și resurse ale agențiilor sistemului ONU, vor lucra în parteneriat pentru obținerea rezultatelor de dezvoltare.

CPDD a fost elaborat în baza unui proces extrem de participativ în urma căruia au fost selectate patru domenii prioritare, fiecare având un rezultat strategic. Aceste rezultate corespund principalelor priorități naționale în domeniul dezvoltării și al drepturilor omului, fiind strâns corelate cu ODD-urile și țintele aferente. Acestea vizează valorificarea la maxim a avantajului comparativ al agențiilor sistemului ONU și oferirea de posibilități pentru a profita de sinergiile și complementaritățile dintre mandatele, capacitățile operaționale și domeniile lor de competență.

DOMENIUL PRIORITAR	REZULTATUL
 <p>1. Guvernarea, drepturile omului și egalitatea de gen</p>	Populația Republicii Moldova, în special cea mai vulnerabilă, solicită și beneficiază de o guvernare democratică, transparentă și responsabilă, de politici publice sensibile la dimensiunea de gen, bazate pe drepturile omului și pe dovezi, de servicii echitabile și de instituții publice care funcționează eficient, efectiv și receptiv.
 <p>2. Creșterea economică durabilă, incluzivă și echitabilă</p>	Populația Republicii Moldova, în special cea mai vulnerabilă, are acces la mijloace de subsistență mai bune, la locuri de muncă decente și la o ocupare productivă a forței de muncă – toate generate de o creștere economică durabilă, incluzivă și echitabilă.
 <p>3. Durabilitatea și reziliența mediului înconjurător</p>	Populația Republicii Moldova, în special cea mai vulnerabilă, beneficiază de o mai bună guvernare în domeniul mediului, securitate energetică, gestionarea durabilă a resurselor naturale și dezvoltarea care vizează rezistența la schimbările climatice și dezastre.
 <p>4. Dezvoltarea socială incluzivă și echitabilă</p>	Populația Republicii Moldova, în special cea mai vulnerabilă, solicită și beneficiază de politici și servicii de educație, sănătate și sociale sensibile la dimensiunea de gen și bazate pe drepturile omului, incluzive, eficiente, echitabile și de calitate.

² La solicitarea Guvernului (2011), Republica Moldova aplică inițiativa „Să ajutăm împreună” și tinde să valorifice punctele forte și avantajele comparative ale diferitor membri ai familiei Organizației Națiunilor Unite pentru a spori impactul sistemului ONU prin programe mai coerente, costuri de tranzație mai reduse pentru guverne și costuri mai mici pentru operațiunile de afaceri.

Corelațiile intersectoriale dintre aspectele abordate în cadrul fiecărui domeniu prioritar sunt asigurate de aplicarea sistematică a principiilor fundamentale de programare ale Națiunilor Unite – de a nu lăsa pe nimeni în urmă; drepturile omului; egalitatea de gen și abilitarea femeilor; durabilitatea și rezistența; responsabilitatea în calitate de aspecte transversale, iar în general – printr-o concentrare sporită pe reducerea sărăcie, acordând o atenție deosebită celor mai vulnerabile și dezavantajate grupuri.

Cele patru rezultate servesc drept cadru de responsabilitate reciprocă între Guvern și agențiile sistemului ONU.

Rezultatele vor fi obținute prin aplicarea continuă a abordării DaO și în baza procedurilor standard de operare (PSO) ale Grupului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (GNUD). Principalele elemente includ:

- Un Comitet de coordonare al Cadrului de Parteneriat ONU – Republica Moldova alcătuit din reprezentanți de rang înalt ai Guvernului și Organizației Națiunilor Unite care oferă orientare și supraveghere strategică generală pentru a asigura alinierea la prioritățile naționale;
- Un singur Program ca un tot întreg prin care să fie consolidată și îmbunătățită coerența programului de cooperare între Guvern și agențiile sistemului ONU; și
- Grupuri de rezultate (GR) (unul pentru fiecare rezultat) formate din reprezentanți ai agențiilor rezidente și nerezidente ale ONU care contribuie la rezultatul CPDD relevant. Ei sunt responsabili de planificarea, implementarea, monitorizarea comună a activităților și raportarea rezultatelor obținute în raport cu cele planificate.

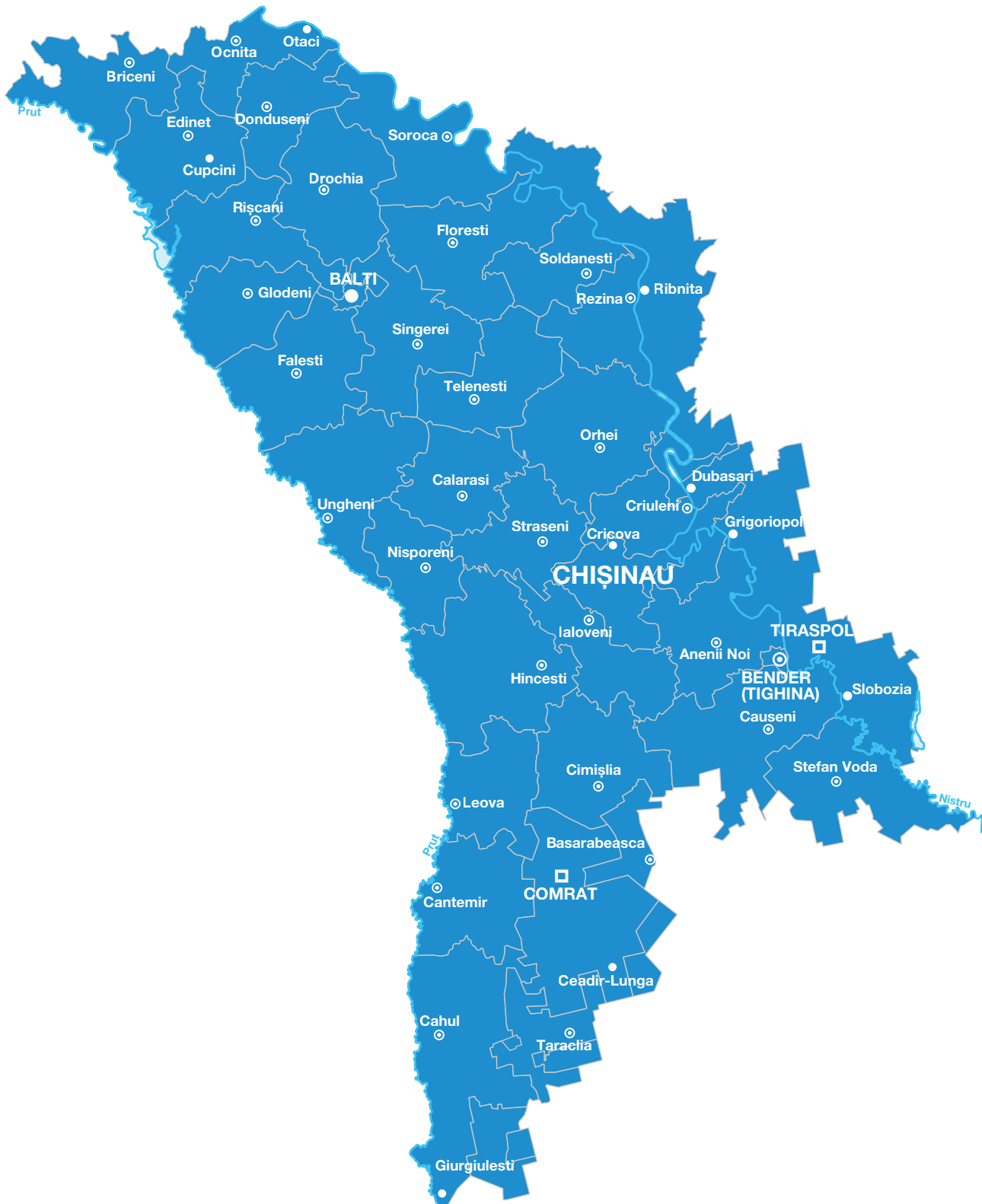
Inițiativa DaO va fi la fel susținută de Grupul de comunicare al Organizației Națiunilor Unite prin care agențiile sistemului ONU vor colabora în cadrul unor activități comune de sensibilizare a opiniei publice și de advocacy. Echipa comună de management operațional va asigura operațiuni de afaceri mai eficiente și efective, iar resursele programului vor fi gestionate prin intermediul cadrului bugetar comun, cu mobilizarea comună a resurselor. Un număr suplimentar de grupuri de lucru între agenții va susține activitatea comună a Organizației Națiunilor Unite în domenii tematice relevante.

Prin acest CPDD are loc consolidarea parteneriatului puternic între Guvernul Republicii Moldova și agențiile sistemului ONU în vederea realizării priorităților țării. Principala responsabilitate și răspundere pentru atingerea rezultatelor planificate în cadrul CPDD o poartă Guvernul. În baza avantajului comparativ pe care îl au în Republica Moldova agențiile sistemului ONU vor contribui la consiliere politică, în conformitate cu normele, standardele și cele mai bune practici internaționale, și vor consolida capacitatea la nivel național și local – atât în interiorul, cât și în afara instituțiilor guvernamentale – în vederea îmbunătățirii implementării și monitorizării strategiilor, politicilor și planurilor naționale. Accentul se va pune pe acele strategii, politici și planuri care sunt strâns aliniată la ODD-urile și țintele conexe și care oferă o bază fundamentală pentru cooperarea cu agențiile sistemului ONU.

Cadrul rezultatelor (anexa 1), cadrul bugetar comun (anexa 2) și planul de monitorizare și evaluare (anexa 3) constituie piatra de temelie al CPDD pentru perioada 2018-2022. Cadrul bugetar oferă Guvernului, agențiilor sistemului ONU și altor parteneri de dezvoltare o imagine generală asupra resurselor necesare și disponibile pentru susținerea implementării, precum și asupra lacunelor de finanțare. Acesta reprezintă o bază pentru mobilizarea comună a resurselor contribuind la o mai bună coordonare și asistență din partea Guvernului și agențiilor sistemului ONU. Pentru implementarea completă a CPDD va fi necesară suma de 156.700.000 USD. În această sumă sunt incluse 9.770.000 USD din resurse regulate sau de bază și 33.754.000 USD din alte resurse sau din resurse neregulate. Diferența totală estimată de finanțare este de 113.176.000 USD. Guvernul va sprijini eforturile depuse de agențiile sistemului ONU pentru colectarea fondurilor necesare pentru implementarea prezentului CPDD. Se preconizează că Republica Moldova, ca țară cu venituri medii, va utiliza tot mai mult investițiile partenerilor prin alocarea resurselor stimulatorii proprii în CPDD.

1. Introducere

1.1 Harta Republicii Moldova și date de bază

Republica Moldova: date socio-economice de bază³

Localizare	Europa de Est
Suprafață	33.846 km ²
Frontiere	România la vest și Ucraina la nord, est și sud
Capitală	Chișinău, 532.513 locuitori (recensământul din anul 2014, Biroul Național de Statistică – BNS)
Structura administrativă	32 de raioane, trei municipii și două regiuni autonome (Găgăuzia și regiunea Transnistreană)
Constituție	Adoptată de Parlament în anul 1994
Sistem politic	Republică
Populație	2.998.235, dintre care 38,2% locuiesc în zonele urbane, iar 61,8% în cele rurale (recensământul din anul 2014, BNS)
Naționalitate	Moldovenească
Grupuri etnice	Moldoveni 75,1%, români 7%, ucraineni 6,6%, găgăuzi 4,6%, ruși 4,1%, bulgari 1,9%, romi 0,3%, alții 0,5% (recensământul din anul 2014, BNS)
Limbi	Română (oficială), limbi regionale recunoscute: rusa, ucraineana și găgăuză
Creșterea anuală a populației	-0,1%/-1,296 locuitori (2015, BNS)
Distribuția pe vârste	0–17: 20,88%; 18–64: 68,24%; 65+: 10,89% (recensământul din anul 2014, BNS)
Speranța de viață la naștere	Femei: 75,54 ani; bărbați: 67,52 ani (2015, BNS)
Rata mortalității infantile	Mortalitatea neonatală: 6,4/1.000; rata mortalității sub cinci ani: 11,7/1.000 (2015, Ministerul Sănătății)
Numărul de medici la 10.000 de locuitori	36,6 (2015, BNS)
PIB	17.793 miliarde USD (evaluarea PPC a produsului intern brut național (PIB), 2015, FMI)
PIB pe cap de locuitor	5.006 USD (2015, FMI)
Nivelul veniturilor	Venituri medii inferioare
Rata inflației	9,7% (2015, Banca Mondială)
Datoria publică (% din PIB)	27,5% (2015, Ministerul Finanțelor)
Forța de muncă	601.400 (numărul mediu de angajați, 2015, BNS)
Rata șomajului	Total: 3,8%; grupa de vârstă 15–24: 12% (2016, BNS)
Scorul și clasificarea conform IDU	0,699, locul 107 din 188 de țări (valoarea Indicelui de dezvoltare umană, 2015, PNUD)
Statutul în UE	Țară asociată, 2014

³ Surse: BNS, www.statistica.md; Ministerul Finanțelor, <http://www.mf.gov.md>; Ministerul Sănătății, www.ms.gov.md; baza de date a Băncii Mondiale, <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=MDA>; baza de date Perspectivele Economice Mondiale FMI (aprilie 2016); PNUD (2017), „Raportul de Dezvoltare Umană 2016”, <http://report.hdr.undp.org/>

1.2 Contextul național și mediul de dezvoltare

Republica Moldova este o țară fără acces la mare, cu venituri medii, în tranziție și este situată în Europa de Est. Numărul populației este de 3 milioane, dintre care 51,8% sunt femei, iar 48,2% – bărbați (recensământul din anul 2014).⁴ Populația țării suferă schimbări demografice semnificative caracterizate de rate scăzute de fertilitate, speranță de viață destul de redusă și îmbătrânirea populației, cu implicații economice și sociale, cum ar fi în domeniul securității sociale. Migrația din Republica Moldova a crescut progresiv, iar numărul populației de vârstă aptă de muncă aflate la moment peste hotare este estimat la 1/3.⁵

În pofida instabilității politice, Guvernul Republicii Moldova (Guvernul) a reușit să încheie un Acord de liberalizare a regimului de vize și un AA cu UE în anul 2014. Acordul reafirmă angajamentul reciproc de a consolida statul de drept, democrația, standardele și principiile din domeniul drepturilor omului în Republica Moldova. Pentru un progres constant și asigurarea responsabilității, Guvernul Republicii Moldova a adoptat în anul 2014 Planul național de acțiuni pentru implementarea AA prin care a transpus dispozițiile acordului în acțiuni concrete. Republica Moldova prezintă UE rapoarte periodice privind implementarea Agendei de Asociere UE-Republica Moldova. În plus, Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC) stimulează integrarea comerțului între Republica Moldova și UE. Totuși având în vedere opiniile divergente vizavi de integrarea Republicii Moldova în UE urmează să fie stabilit un consens privind viitorul Republicii Moldova. Coeziunea socială este slabă, iar societatea continuă să fie divizată, în primul rând, din punct de vedere geopolitic și etno-lingvistic. Regiunea separatistă Transnistreană rămâne o provocare substanțială pentru stabilitatea internă a Republicii Moldova fiind văzută ca o sursă de instabilitate regională. Drepturile omului și statul de drept din regiune și în continuare reprezintă o preocupare serioasă pentru comunitatea internațională.

Tranziția spre o economie de piață a avut loc încet din cauza provocărilor în procesul de implementare a refor-

melor socio-economice, colapsului din sectorul industrial și tensiunilor politice în urma dezagregării Uniunii Sovietice. Creșterea economică a atins un nivel record de 12,9% în al treilea trimestru al anului 2013, dar a scăzut în următorii ani, până la -3,7% în al treilea trimestru al anului 2015, atunci când economia a intrat în recesiune din cauza efectului dezastruos al condițiilor meteorologice nefavorabile asupra agriculturii, a fluxurilor externe slabe, a repercusiunilor unei fraude bancare de proporții și a politicii monetare austere.⁶ Susținerea creșterii economice a fost o provocare, întrucât creșterea PIB-ului era determinată de remitențe, iar creșterea exporturilor de accesul sporit pe piețele externe care, la rândul lor, au fost afectate de efectele crizei financiare globale și ale sancțiunilor comerciale impuse de Federația Rusă. Economia a rămas la un nivel scăzut în anul 2015, PIB-ul reducându-se cu 0,5%,⁷ iar în anul 2016 s-a majorat înregistrând o creștere de 4,1%.⁸ Agricultură este pilonul economiei naționale a Republicii Moldova și principala sursă de asigurare a mijloacelor de trai în mediul rural, în acest sector fiind implicat aproximativ un sfert din populația activă a țării.⁹ Pe lângă faptul că este un sector cu o productivitate scăzută, cu o infrastructură rurală subdezvoltată și cu un acces redus la piețe, agricultura depinde foarte mult de factorii naturali. Fenomenele meteorologice extreme, în special secetele, au avut efecte grave: din anul 2000 în țară au fost înregistrate cinci cazuri de secetă extremă (în anii 2000, 2003, 2007, 2012 și 2015). Pierderea economică anuală cauzată de dezastrurile naturale a fost de 3,5-7,0% din PIB, iar în unele cazuri și mai mare.¹⁰

Rata ocupării forței de muncă în Moldova a constituit 40,3% în anul 2015, fiind una dintre cele mai scăzute în Europa. Nivelul indicatorului a fost mai mic în cazul femeilor și în mediul rural.¹¹ Rata generală a șomajului este relativ joasă situându-se la 3,8% în anul 2016, însă șomajul în grupa de vârstă 15-24 de ani este o problemă mai gravă constituind 12%.¹² Ponderea migrantilor în scop de muncă a fost de 25,7% (bărbați: 33,0%; femei: 18,3%) din numărul populației active din punct de vedere economic în anul 2015.¹³

⁴ BNS (2017), <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&id=5582&idc=30>

⁵ BNS (2016), „Ancheta forței de muncă, 2016”

⁶ Banca Mondială (2016), <http://www.worldbank.org/ro/country/moldova/overview>

⁷ Banca Mondială (2016), „Actualizarea Economica a Moldovei, octombrie 2016”

⁸ BNS (2017), <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5562>

⁹ Moroz V., Ignat A., Lucasenco E. (2014), ‘Small and large scale farms in Moldova’ [Exploatațiile agricole mici și mari din Republica Moldova]

¹⁰ Banca Mondială (2016), ‘Moldova: Paths to Sustained Prosperity, A Systematic Country Diagnostic’ [Republica Moldova: căi spre o prosperitate durabilă. Diagnosticarea sistematică a țării]

¹¹ www.ieconomics.com

¹² Banca de date statistice a BNS, <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5554>

Țara a înregistrat progrese semnificative în realizarea majorității țintelor Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului (ODM). Principalele domenii în care au fost obținuți indicatori de performanță buni includ reducerea sărăciei extreme și a foametei, reducerea mortalității infantile și stabilirea unui parteneriat global pentru dezvoltare. Cele mai mari întârzieri în materie de progres sunt înregistrate în domeniile legate de combaterea HIV (virusul imunodeficienței umane) și SIDA (sindromul dobândit al deficienței imunitare), a tuberculozei (TB) și a altor boli, îmbunătățirea sănătății materne și promovarea egalității de gen și a abilitării femeilor. Valoarea IDU de 0,699 pentru anul 2015 plasează Republica Moldova în topul categoriei de dezvoltare umană medie, statul clasându-se pe poziția 107 din 188 de țări și teritorii. Indicele Inegalității de Gen este de 0,232 pentru Republica Moldova, poziționând țara pe locul 46 din 159 de țări conform valorii indicelui din anul 2015.¹⁴

Instabilitatea politică și dezvoltarea economică lentă și inechitabilă au contribuit la rate ridicate de sărăcie plasând Republica Moldova printre cele mai sărace țări din Europa în pofida unor progrese importante în reducerea sărăciei. Rata sărăciei la nivel național s-a diminuat de la 26% în anul 2007 la 11,4% în anul 2014.¹⁵ Nu sunt înregistrate diferențe majore de gen în ratele de sărăcie (11,1% pentru femei și 11,9% pentru bărbați).¹⁶ Reducerea nivelului de remitențe și deprecierea monedei, scăderea puterii de cumpărare a prestațiilor sociale și a salariilor,¹⁷ precum și diminuarea productivității sectorului agricol implică riscul de subminare a progresului recent înregistrat la capitolul reducerea ratei naționale a sărăciei.

Starea mediului în Republica Moldova s-a înrăutățit în ultimul deceniu la capitolul emisiilor de CO₂, calitatea apei potabile, volumul deșeurilor din municipii și consumul lemnului de foc au impus Parlamentul să adopte un pachet important de măsuri juridice și strategice în conformitate cu Agenda de Asociere UE-Moldova și să armonizeze cadrul legal în domeniul protecției mediului cu aquis-ul comunitar. Republica Moldova este extrem de vulnerabilă la schimbările cli-

matice fiind lider în acest sens printre țările din Europa și Asia Centrală. Impactul schimbărilor climatice asupra agriculturii este semnificativ, având în vedere că aceasta este principala sursă de venit pentru o mare parte din populația țării. Sistemul energetic din Republica Moldova se confruntă cu provocări serioase, ceea ce determină necesitatea dezvoltării unor surse alternative de energie și asigurării unei surse alternative de import a energiei având în vedere mai ales de situația instabilă din Ucraina, țară prin care gazele naturale sunt tranzitate în Republica Moldova.

Autoritățile publice locale din Republica Moldova continuă să fie fragmentate și subfinanțate și pot oferi doar un spectru redus de servicii de calitate sau chiar deloc, acest lucru având un impact negativ asupra populației vulnerabile și sărace. În Republica Moldova sunt puse în aplicare noile prevederi legale privind finanțele publice locale menite să sporească autonomia financiară a autorităților publice locale (APL). Cu toate acestea, potențialul financiar al comunităților mici este foarte slab, privând astfel populația de accesul la servicii de bază. Se observă o polarizare economică semnificativă cu disparități între regiuni și cu un decalaj de dezvoltare tot mai mare între zonele rurale și cele urbane. Regiunea de sud rămâne a fi cea mai săracă fiind urmată de regiunile Centru, Nord și UTA Găgăuzia.¹⁸ Activitatea economică și forța de muncă calificată sunt concentrate în capitală, dezvoltarea socioeconomică a zonelor rurale fiind slabă.

Republica Moldova este parte la șapte dintre cele nouă tratate internaționale de bază privind drepturile omului¹⁹ și, în linii mari, tinde să se conformeze liniilor directe oferite de organismele internaționale în domeniul drepturilor omului. Situația la capitolul drepturile civile și politice s-a îmbunătățit din anul 2010, în timp ce drepturile sociale și economice au fost afectate de criza financiar-bancară și de instabilitatea regională. Nu au fost înregistrate progrese în direcția drepturilor speciale ale grupurilor vulnerabile. Deși cadrul de reglementare a fost îmbunătățit, capacitatea instituțiilor de stat de a promova și de a proteja

¹³ Calcule făcute în baza băncii de date statistice a BNS, <http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/03%20MUN/MUN07/MUN07.asp>

¹⁴ PNUD (2017), „Raportul de Dezvoltare Umană”, <http://report.hdr.undp.org/>

¹⁵ Banca Mondială (2016), „Raport privind sărăcia în Republica Moldova 2016”. Pragul de sărăcie a fost stabilit la 104,67 MDL per echivalent pe lună pentru un adult în anul 2014.

¹⁶ Ministerul Economiei (2015), „Raport privind sărăcia în Republica Moldova, 2014”, http://www.mec.gov.md/sites/default/files/raport_privind_saracia_in_republica_moldova_2014.pdf

¹⁷ Banca Mondială (2016), „Raport privind sărăcia în Republica Moldova 2016”; Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova (2016), „Programarea în Republica Moldova până în 2020: Raportul de analiză comună a Uniunii Europene”

¹⁸ Ministerul Economiei (2014), baza de date a Indicelui de deprivare a ariilor mici (SADI)

¹⁹ Convenția împotriva torturii și altor tratamente sau pedepse cu cruzime, inumane sau degradante (CAT); Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (ICCPR); Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei (CEDAW); Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (ICERD); ICESCR; CDC; CRPD.

în mod eficient drepturile omului este destul de slabă. În procesul de elaborare și implementare a politicilor și programelor sectoriale trebuie permanent să se țină cont de drepturile omului, egalitatea de gen și de incluziune. Totodată, în ultimii ani, în cadrul legal au fost înregistrate schimbări pozitive în domeniul nediscriminării și egalității de gen.

Societatea civilă, mediul academic și mass-media în Republica Moldova se disting prin activism, diversitate și dinamism la nivel național. Totuși, există posibilitatea de a extinde în continuare spațiul democratic și participarea la nivel local, precum și de a consolida societatea civilă și independența mass-media.

1.3 Principalele realizări și lecții învățate din cooperarea anterioară

În urma evaluării independente a UNPF 2013–2017, s-a constatat că Organizația Națiunilor Unite a susținut cu succes țara în avansarea agendei privind drepturile omului și a reformelor în domeniile prioritare de dezvoltare, în baza unor parteneriate eficiente cu principalii parteneri de dezvoltare și cu societatea civilă.²⁰ Organizația Națiunilor Unite în Republica Moldova a avut o contribuție substanțială la dezvoltarea și îmbunătățirea agendei juridice și politice de advocacy în toate domeniile principale de susținere, oferind astfel un mediu favorabil pentru menținerea și ameliorarea rezultatelor UNPF pe viitor. Integrarea egalității de gen și a drepturilor omului, a schimbărilor climatice și a managementului riscurilor de dezastre (MRD) în politicile și planurile naționale, sectoriale și locale a contribuit la obținerea unor rezultate durabile în ceea ce privește impactul asupra celor mai vulnerabile grupuri de populație.

Noi instituții au fost create cu susținerea Organizației Națiunilor Unite acestea fiind integrate în structurile Guvernului la nivel central și local. Noi servicii au fost dezvoltate, extinse la nivel național și preluate de autorități. Capacitățile au fost consolidate prin majorarea numărului de persoane competente și calificate, modernizarea infrastructurii, instituționalizarea instruirilor, introducerea de noi funcții în organigramele instituțiilor publice, creșterea capacităților pentru generarea de date și elaborarea unui număr mare de îndrumări, standarde de calitate, protocoale și metodologii cu susținerea Organizației Națiunilor Unite.

În urma implementării UNPF s-au produs schimbări instituționale și comportamentale semnifica-

tive care au influențat evoluțiile pozitive în realizarea obiectivelor naționale relevante stabilite. De asemenea, au fost aduse contribuții importante la avansarea Agendei de Asociere UE-RM.

Rezultatele în domeniul cooperării Organizației Națiunilor Unite au fost obținute în timp util, eficient din punct de vedere al costurilor și efectiv, cu puține pierderi și suprapuneri. Implementarea abordării DaO a contribuit la o mai bună programare, coordonare și sinergie a activității Organizației Națiunilor Unite, printr-o armonizare mai mare între practici și între agenții, prin reducerea costurilor de tranzacționare, prin mobilizarea resurselor pentru acoperirea deficitului de finanțare și prin îmbunătățirea clarității, coerenței și consistenței mesajelor externe ale Organizației Națiunilor Unite.

De asemenea, în evaluarea UNPF 2013–2017 au fost evidențiate mai multe lecții:

- Deși este condiționată de mai multe provocări, atingerea obiectivelor planificate ar putea fi realizată prin valorificarea creativă a factorilor de facilitare existenți pentru a aduce valoare și posibilități pentru deschiderea unui nou spațiu de operare.
- Atingerea rezultatelor este facilitată de o astfel de abordare a implementării care combină cadrele analitice solide, dovezile convingătoare și investițiile în produsele cunoașterii cu mobilizarea eficientă a relațiilor agențiilor ONU cu Guvernul, societatea civilă și alte părți interesate principale,

²⁰ Organizația Națiunilor Unite (2016), „Evaluarea finală a Cadrului de parteneriat Națiunile Unite-Republica Moldova 2013–2017”, <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/en/home/publications/strategic-documents.html>

dar și de integrarea sistematică a consolidării capacităților în intervențiile Organizației Națiunilor Unite.

- Pentru aplicarea drepturilor omului și atingerea egalității de gen, în cadrul susținerii oferite de Organizația Națiunilor Unite sunt necesare atât intervenții integrate, cât și intervențiile specifice.
- Integrarea durabilității mediului în asistența Organizației Națiunilor Unite necesită o înțelegere aprofundată a relației dintre mediu și dezvoltare, precum și o mai bună coordonare intersectorială în materie de mediu.
- Prioritățile de consolidare a capacităților trebuie să aibă la bază analiza atât a punctelor forte, cât și a punctelor slabe ale beneficiarilor vizați. În cazul deținătorilor de drepturi (persoane vulnerabile, cetățeni, grupuri comunitare etc.), accentul trebuie să fie pus pe sporirea accesului lor la servicii de calitate, îmbunătățirea guvernării și a posibilităților de dezvoltare durabilă, precum și pe încurajarea participării la alegeri și la procesul decizional la nivel local. La fel de importantă, totuși, este sporirea capacității deținătorilor de drepturi de a-și înțelege și de a-și revendica drepturile.
- Organizația Națiunilor Unite trebuie să-și concentreze sprijinul pe domeniile prioritare, unde are avantajul comparativ de a produce cea mai mare diferență realis-

tă și pe deplin aliniată la contextul politic al țării, la resursele și la cadrul de timp disponibil.

- Este necesară o teorie fundamentală a schimbării atât pentru a asigura legătura puternică dintre sprijinul ONU și prioritățile și țintele naționale de dezvoltare, angajamentele internaționale (de ex. Agenda de Asociere UE-RM) și ODD-uri, cât și pentru a îmbunătăți răspunderea reciprocă a Guvernului și a Organizației Națiunilor Unite pentru atingerea rezultatelor.
- Din cauza instabilității politice, Guvernul ar putea avea o participare neuniformă la supravegherea, coordonarea și monitorizarea asistenței din partea Organizației Națiunilor Unite, iar răspunderea reciprocă pentru obținerea rezultatelor ar putea fi redusă. Echipa de țară a ONU va trebui să monitorizeze îndeaproape evoluțiile și să mențină un dialog sistematic cu Guvernul și cu partenerii internaționali de dezvoltare pentru a asigura armonizarea eforturilor Organizației Națiunilor Unite privind reforma națională cu Agenda de Asociere UE-RM. Angajamentul Guvernului față de durabilitatea rezultatelor obținute trebuie să fie prevăzut explicit în cadrul de asistență a Organizației Națiunilor Unite. Este necesară și o strategie de atenuare a riscurilor care decurg din provocările contextului de funcționare pentru a permite UNCT să intervină într-un mod proactiv.

1.4 Avantajul comparativ al Organizației Națiunilor Unite în Republica Moldova

UNCT a conceput acest nou CPDD pentru valorificarea strategică a resurselor și a cunoștințelor specifice ale Organizației Națiunilor Unite în conformitate cu avantajele sale comparative. Ultimele au fost analizate din perspectiva mandatelor agențiilor ONU de a acționa, a capacității lor de a realiza aceste acțiuni și a poziției lor în țară care le permite să abordeze provocările de dezvoltare ale Republicii Moldova mai bine decât alți parteneri de dezvoltare.

În urma evaluării independente a UNPF 2013-2017, a unui sondaj în cadrul UNCT și în rândul părților interesate externe cu privire la avantajul comparativ al Organizației Națiunilor Unite, precum și în urma unor interviuri aprofundate cu principalii informatori avute în timpul pregătirii Evaluării comune de țară (ECT) au fost evidențiate următoarele avantaje comparative ale Organizației Națiunilor Unite în Republica Moldova.

Organizația Națiunilor Unite este „lider de piață” în stabilirea normelor și standardelor privind drepturile omului și promovarea unei abordări a dezvoltării care este bazată pe drepturile omului. Aceasta reprezintă un avantaj semnificativ pe care Organizația Națiunilor Unite l-a aplicat în procesul de elaborarea a prezentului CPDD pentru a orienta eforturile Republicii Moldova spre pregătirea unor răspunsuri eficiente la provocările legate de drepturile omului.

La fel de importante sunt și alte două avantaje comparative ale Organizației: imparțialitatea și neutralitatea. Organizația funcționează la fel în cadrul oricărui regim politic și nu impune condiții așa cum fac alți parteneri internaționali de dezvoltare. Organizația, totuși, nu rămâne imparțială atunci când vine vorba de drepturile omului. De asemenea, Organizația Națiunilor Unite este considerată neutră – un avantaj comparativ crucial de care va profita pentru a continua participarea la dialogul din regiunea Transnistreană și pentru a se baza pe experiența de până acum.

Organizația Națiunilor Unite este percepută de către părțile interesate drept un partener credibil și demn de încredere al Guvernului. Acest avantaj va fi folosit în perioada de programare 2018–2022 pentru avansarea dialogului de politici privind drepturile omului, un domeniu unde progresele stagnează, și pentru relaționarea eforturilor depuse la nivel local cu cele de la nivel de politici având în vedere statutul său de organizație interguvernamentală internațională cu o relație privilegiată cu Guvernul.

În egală măsură, se consideră că Organizația Națiunilor Unite în Republica Moldova are o experiență inter-sectorială internă și că poate mobiliza rapid experiența de bună calitate din Republica Moldova cu cea externă – din cadrul rețelei sale regionale și internaționale.

Organizația Națiunilor Unite se distinge printr-un avantaj comparativ incontestabil în mai multe domenii tematice: drepturile omului și guvernarea; combaterea sărăciei; prestarea eficientă de servicii; sănătatea și drepturile reproductive; educația incluzivă; egalitatea de gen și abilitarea femeilor și a fetelor; combaterea inegalităților și promovarea incluziunii sociale; atenuarea schimbărilor climatice și a dezastrelor naturale. În noul CPDD este păstrată în mare măsură aceeași atenție sectorială concentrată pe rezultatele/domeniile importante sectoriale caracterizate prin avantaje comparative. Totodată, în alte domenii unde agențiile specializate ale sistemului ONU au un avantaj comparativ (de ex. agricultură, ocuparea forței de muncă și dezvoltarea locală, dezvoltarea urbană, eficiență energetică, industrie etc.) care nu a fost încă pe deplin utilizat în Republica Moldova și care ar putea fi consolidat în continuare prin experiența comună a diferitor părți interesate internaționale se va încerca stabilirea unor parteneriate viabile în vederea acoperirii lacunelor de dezvoltare foarte specifice și în vederea stabilirii unei diferențe concrete în abordarea cauzelor structurale și a provocărilor instituționale care blochează progresul în aceste domenii.

1.5 Implementarea ODD-urilor în Republica Moldova

Agenda globală de Dezvoltare Durabilă 2030 reprezintă o posibilitate pentru guverne și alți parteneri de a atrage atenția la prioritățile naționale de dezvoltare. Aceasta va oferi, în mod particular, noi oportunități pentru mobilizarea resurselor în vederea depășirii respectivelor provocări. Parteneriatul puternic și de încredere cu Guvernul, precum și mandatele și competențele tehnice ale agențiilor ONU relevante, oferă Organizației Națiunilor Unite în Republica Moldova un avantaj comparativ și o poziție unică care-i permit să susțină actorii naționali în procesul de naționalizare și implementarea a ODD-urilor. ONU a oferit Guvernului sfaturi și susținere la instituirea Consiliului Național de Coordonare pentru Dezvoltare Durabilă, prezidat de Prim-ministru care are misiunea să supravegheze procesul de naționalizare și să ghideze implementarea Agendei 2030. La fel, Organizația Națiunilor Unite a susținut procesul de elaborare a țintelor și indicatorilor la nivel național aprobați de Consiliul Național de Coordonare pentru Dezvoltare Durabilă în luna martie 2017.²¹

În urma unei solicitări venite din partea Guvernului, Organizația Națiunilor Unite în Republica Moldova va oferi susținere și pentru revizuirea Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2020” cu scopul de a asigura alinierea la aspirațiile naționale, AA cu UE și Agenda 2030. Revizuirea strategiei va fi și o posibilitate de a aborda provocările de pe urma procesului de naționalizare a ODD-urilor, cum ar fi asigurarea coerenței cadrului de planificare a politicilor naționale și a resurselor financiare proporționale ale acestuia, precum și îmbunătățirea includerii în politicile naționale a drepturilor și a necesităților grupurilor vulnerabile, în conformitate cu principiul *a nu lăsa pe nimeni în urmă*. În plus, pentru noua Strategie Națională de Dezvoltare va fi necesară îmbunătățirea cadrului național de monitorizare și evaluare. Acest lucru va crea noi oportunități pentru asistența ONU în elaborarea unui sistem durabil de monitorizare a implementării ODD-urilor și pentru a permite Guvernului și altor părți interesate principale să ia, în acest context, decizii care să fie bazate pe dovezi și care să țină cont de riscuri.

²¹ Obiectivul procesului de naționalizare a ODD-urilor este de a asigura adaptarea țintelor și indicatorilor ODD-urilor globale la contextul de politici naționale și la cadrul de monitorizare și evaluare.

1.6 Procesul de elaborare a CPDD 2018–2022

Elaborarea CPDD a fost un proces cuprinzător și participativ în care au fost implicate toate părțile interesate relevante, cum ar fi reprezentanții Guvernului, UNCT (inclusiv agențiile nerezidente), partenerii de dezvoltare, societatea civilă, partenerii sociali, mediul academic și partenerii din sectorul privat. Au fost consultați activ reprezentanții grupurilor excluse și ai grupurilor vulnerabile la discriminare și la încălcarea drepturilor omului cu scopul de a garanta includerea în mod corespunzător a perspectivelor și a necesităților lor în procesul de elaborare a CPDD și reflectarea acestora în CPDD.

A fost oferită orientare strategică din partea Comitetului de coordonare a Cadrului de Parteneriat ONU – Republica Moldova, cu asistență tehnică din partea UNCT, a grupurilor de lucru între agenții și a grupului de susținere de la egal la egal al GNUD regional. Procesul respectiv a inclus următoarele etape:

- Foaia de parcurs pentru elaborarea CPDD 2018–2022 a fost pregătită de UNCT și aprobată de Guvern în martie 2016.
- Evaluarea independentă a actualului UNPF 2013–2017 a fost efectuată în perioada martie – iunie 2016. În urma acesteia au fost oferite concluziile și constatările de rigoare și un set de recomandări de perspectivă pentru elaborarea CPDD.
- A urmat o ECTJ efectuată în perioada iunie – octombrie 2016 în rezultatul căreia a fost oferită o analiză participativă aprofundată a provocărilor de dezvoltare a țării din perspectiva angajamentelor internaționale asumate de Republica Moldova în domeniul drepturilor omului și a gradului de pregătire pentru a atinge țintele conexe ODD-urilor, avantajelor comparative ale ONU în Republica Moldova și a potențialelor domenii de sprijin pentru cooperarea cu ONU.
- Evaluarea, ECTJ și un proces intern al UNCT de planificare și prioritizare au stat la baza organizării unei reuniuni strategice de prioritizare în septembrie 2016 la care au participat 100 de reprezentanți din partea Guvernului, agențiilor ONU, societății civile și a partenerilor de dezvoltare. După mai multe prezentări, exerciții în grup și discuții plene, reuniunea strategică de prioritizare s-a încheiat cu definirea și aprobarea rezultatelor drept fundament al matricei rezultatelor CPDD 2018-2022 convenindu-se și asupra strategiei de implementare.
- Rezultatele la care s-a ajuns în urma consultărilor și care au fost convenite între Guvern și Organizația Națiunilor Unite în principalele domenii de cooperare permit realizarea potențialului de dezvoltare umană a țării în patru domenii prioritare selectate: (1) *gubernarea, drepturile omului și egalitatea de gen*; (2) *creșterea economică durabilă, incluzivă și echitabilă*; (3) *durabilitatea și reziliența mediului înconjurător*; și (4) *dezvoltarea socială incluzivă și echitabilă*.

2. Priorități strategice

CPDD 2018–2022 este un cadru de program strategic care vine să răspundă la prioritățile țării. Acesta conține patru rezultate scontate care au fost identificate în comun de către Guvern, Organizația Națiunilor Unite, societatea civilă și partenerii de dezvoltare. Rezultatele au la bază realizările și lecțiile învățate din programul precedent și utilizează avantajul comparativ al Organizației Națiunilor Unite în Republica Moldova.

În secțiunea dată este prezentată Viziunea 2030 și sunt descrise rezultatele scontate și strategiile generale ale programului, după cum este ilustrat prin reprezentarea grafică a teoriei schimbării (figura 1). Matricele cu toate rezultatele, inclusiv indicatorii, nivelurile de referință, țintele, mijloacele de verificare/sursele de date, partenerii ONU și cadrul bugetar comun, sunt prezentate în anexa 1 și 2.

2.1 Viziunea 2030

Agenda pentru Dezvoltare Durabilă 2030 este o agendă transformatoare și normativă care oferă un sens al direcției și o nouă abordare față de dezvoltare. Este universală, orientată spre acțiune și indivizibilă plasând oamenii și drepturile omului în centrul procesului de dezvoltare, reafirmând faptul că egalitatea de gen este de o importanță fundamentală pentru obținerea unei creșteri economice durabile și incluzive. Cele 17 ODD-uri prezintă aspecte critice legate de pace și securitate, guvernare democratică, stat de drept și drepturile omului pentru toți. ODD-urile acoperă cele trei dimensiuni importante ale dezvoltării: economică, socială și de mediu. Republica Moldova s-a angajat să implementeze Agenda 2030 și să garanteze accesul egal al tuturor oamenilor la beneficiile dezvoltării astfel încât nimeni să nu fie lăsat în urmă. Agenda 2030 oferă un context pentru Viziunea 2030 și ghidează eforturile de dezvoltare pe termen lung ale ONU în Republica Moldova.

În context regional, AA cu UE (2014) și Agenda extinsă de asociere UE-RM oferă o foaie de parcurs pentru reforme și modernizare care corespunde în mare măsură strategiilor naționale de dezvoltare și care abordează provocările existente. Având în vedere progresul fragmentar din ultimii ani din mai multe sectoare de dezvoltare din țară cea mai mare parte a țărilor pe termen lung stabilite în strategiile naționale de dezvoltare și AA cu UE rămân valabile în vederea elaborării Viziunii 2030.

Pe lângă agenda de dezvoltare globală și regională, perspectiva Guvernului, după cum este formulată în strategiile, politicile și programele naționale, precum și vocea poporului Republicii Moldova, au fost luate în considerare la formularea Viziunii 2030.

Viziunea pe termen lung a Guvernului pentru dezvoltarea țării este reflectată în Strategia națională de dezvoltare 2020. Vocea poporului a fost exprimată în cadrul amplelor consultări publice desfășurate de Organizația Națiunilor Unite în Republica Moldova în procesul de pregătire pentru formularea ODD-urilor. La consultări au participat peste 7.000 de persoane, inclusiv din grupurile vulnerabile și marginalizate, care au vorbit despre preocupările și prioritățile pentru viitorul Republicii Moldova. Consultarea a fost intitulată *Viitorul pe care și-l dorește Moldova*.²²

În baza documentelor strategice și a consultărilor publice menționate mai sus, Organizația Națiunilor Unite stabilește că:

În anul 2030, Republica Moldova va fi o țară fără sărăcie și corupție, cu un număr redus de inegalități și o incluziune și coeziune socială îmbunătățită, astfel încât nimeni să nu fie lăsat în urmă, o țară în care drepturile omului, egalitatea de gen și abilitarea femeilor, statul de drept, durabilitatea mediului și bunăstarea populației sunt promovate și respectate.

²² <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/en/home/publications/millennium-development-goals--mdgs--and-post-2015-national-consu.html>

Pentru atingerea acestei viziuni până în anul 2030, va fi necesară abordarea intersectorială, holistică și sistematică a mai multor riscuri dinamice care sunt o provocare în calea eforturilor de dezvoltare a Republicii Moldova: instabilitatea politică; lacunele din domeniul guvernării și al aplicării drepturilor omului; inegalitățile de gen; corupția sistematică și endemică; reforma lentă a sectorului justiției; schimbarea priorităților politice; emigrația și reducerea numărului populației; declinul economic și deficitul locurilor de muncă formale; inegalitățile din sectorul învățământului de înaltă calitate, sănătății și al serviciilor sociale; conflictul nesoluționat din regiunea Transnistreană și lipsa de coeziune socială; degradarea mediului și efectele fenomenelor meteorologice extreme și ale dezastrelor naturale.

Va fi nevoie de stabilitate politică, priorități de politici clare pe termen lung, un angajament puternic față de reformele convenite, precum și de o capacitate puternică și durabilă a instituțiilor publice de a implementa aceste reforme în vederea aplicării în Republica Moldova a unui cadru legal și de politici bine elaborat și adecvat. Rezultatul acestor transformări sistematice va depinde mult de bugetarea adecvată, inclusiv de investițiile sporite în egalitatea de gen și abilitarea femeilor, coordonarea inter-instituțională puternică, abordarea holistică și integrată a provocărilor conexe dezvoltării și direcționarea eficientă a resurselor pentru susținerea celor mai vulnerabile grupuri. O societate civilă activă și o mass-medie independentă sunt extrem de importante pentru a garanta că oamenii sunt bine informați despre acțiunile și reușitele instituțiilor și funcționarilor publici, au la dispoziție mijloacele prin care să influențeze liber politicile publice. Participarea și implicarea publică sunt esențiale pentru îmbunătățirea rezultatelor politicilor și serviciilor prestate.

Vor trebui să existe sisteme și măsuri de protecție pentru a aborda provocările cu care se confruntă grupurile vulnerabile în calitatea lor de deținători de drepturi în revendicarea drepturilor lor și în căutarea de despăgubiri, precum și pentru a aborda cererea slab dezvoltată și neinformată a celor săraci și limitați pentru bunuri și servicii publice disponibile cauzată de informarea insuficientă și de lipsa de înțelegere a drepturilor legale.

O agendă normativă axată pe eliminarea excluziunii sociale, a inegalităților și a discriminării este

relevantă având în vedere numărul tot mai mare de inegalități privind prosperitatea și vulnerabilități suplimentare ale Republicii Moldova care ar putea fi cauzate de reformele administrative și de descentralizare.

Aceste provocări vor fi abordate și prin transformarea normelor sociale predominante care susțin intoleranța publică și atitudinile și practicile discriminatorii ce rezultă din: stereotipuri și tradiții; conștientizare insuficientă a potențialului grupurilor vulnerabile și excluse de a contribui la creșterea economică și la îmbunătățirea sănătății și a bunăstării generale; lacune în programele de învățământ (de ex. deprinderi de viață, toleranță și combaterea stereotipurilor etc.); și lipsa de conștientizare a drepturilor omului în rândul populației simple.

Aceste provocări structurale și obstacole persistente care torpilează progresul semnificativ în mai multe domenii vor trebui abordate pentru ca țara să-și poată realiza aspirațiile și obiectivele naționale, adică să devină o țară unde progresele economice și democratice sunt în beneficiul tuturor, iar drepturile tuturor oamenilor sunt respectate. Evoluțiile rapide din domeniul demografic, politic, economic, social și cel al mediului solicită Guvernului, societății civile, sectorului privat și partenerilor de dezvoltare, inclusiv ONU, să răspundă acestor provocări prin reacții și acțiuni relevante și adecvate.

CPDD 2018–2022 și cadrele strategice ulterioare ale ONU pentru dezvoltarea Republicii Moldova trebuie considerate în calitate de planuri de acțiuni pe un termen de 5 ani menite să contribuie la realizarea Viziunii 2030, și, implicit, la realizarea ODD-urilor în țară și la realizarea aspirațiilor pe care le au oamenii. Pentru a maximiza obținerea de rezultate, ONU își va concentra eforturile de dezvoltare în domeniile unde agențiile sistemului său au un avantaj comparativ, după cum este stipulat în prezentul CPDD. Guvernul își asumă responsabilitatea finală pentru realizarea priorităților naționale de dezvoltare care stau la baza Viziunii 2030, pe când ONU și alți parteneri de dezvoltare vor aduce contribuții în domeniile respective în conformitate cu mandatele și avantajele lor comparative. În prezentul CPDD este stabilit un mandat extins pentru Organizația Națiunilor Unite în Republica Moldova care funcționează conform inițiativei DaO și care prevede un rol operațional și normativ. Pe măsură ce țara

parcurge diferite etape de dezvoltare se anticipează că rolul operațional al ONU va fi eliminat treptat, iar accentul va fi pus exclusiv pe consilierea strategică ghidată de mandatul normativ.

Această traiectorie va depinde, în cele din urmă, de calea de dezvoltare a Republicii Moldova, de prioritățile Guvernului și de resursele disponibile pentru activitatea ONU în țară.

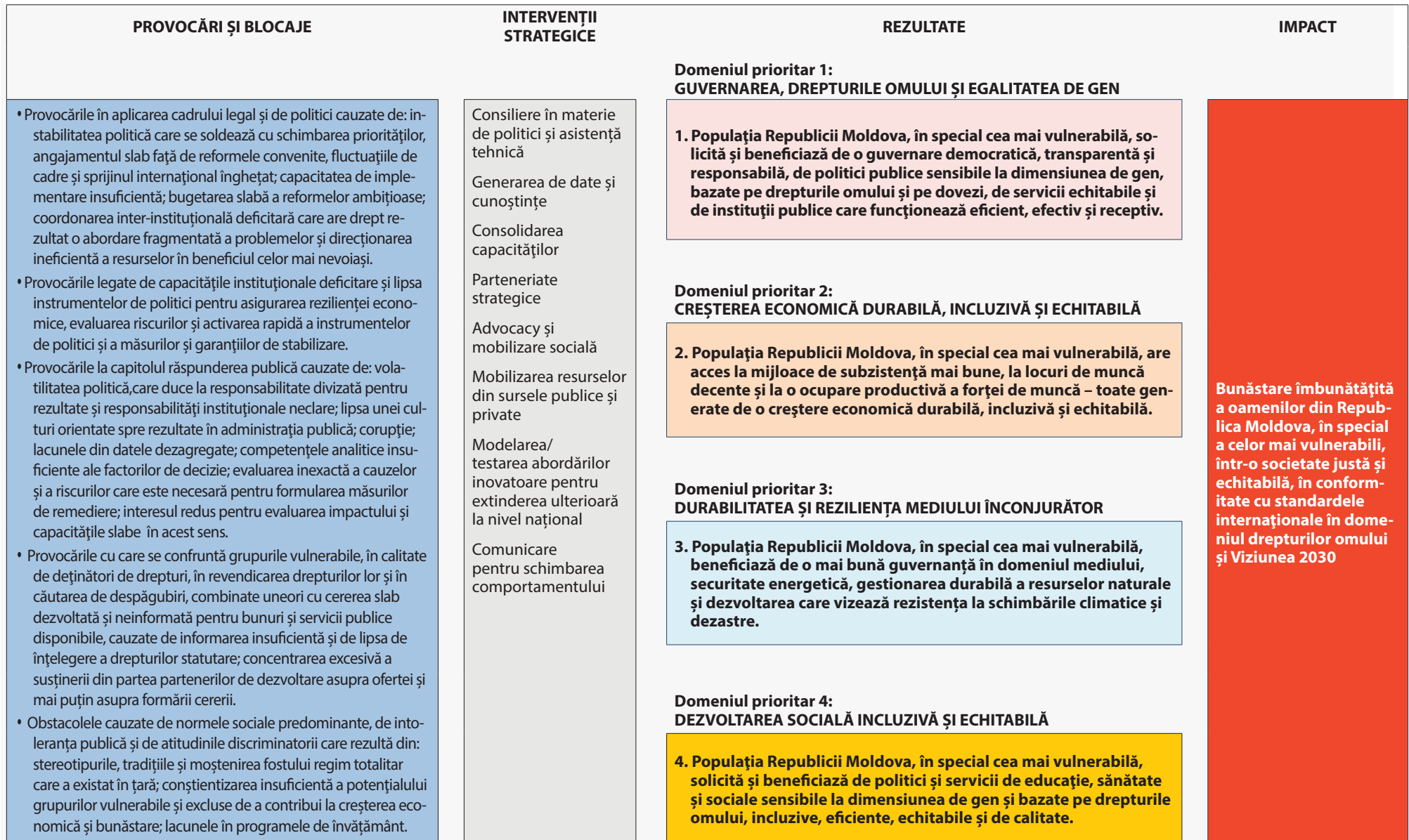
2.2 Teoria schimbării

Pentru conceperea CPDD 2018–2022 și identificarea modalităților prin care ONU poate accelera producerea schimbărilor în conformitate cu Viziunea 2030 și formula prioritățile de programare, în timpul pregătirii CPDD a fost

elaborată o teorie a schimbării²³ în care s-a ținut cont de avantajele comparative ale ONU în Republica Moldova și ale altor parteneri. Reprezentarea grafică a teoriei schimbării este inclusă în figura 1.

²³ Teoriile schimbării au fost pregătite de GR pentru fiecare domeniu prioritar și rezultat care au fost folosite pentru a elabora teoria generală a schimbării pentru CPDD. Ele sunt disponibile ca documente de lucru separate și nu fac parte din acest CPDD. CPDD va deveni operațional prin elaborarea semestrială a planurilor de activitate comune la nivel de produs și/sau a planurilor de activitate specifice agenției și a documentelor de proiect.

Figura 1. Teoria schimbării a CPDD 2018–2022

2.3 Domenii Prioritare

Domeniul prioritar 1: Guvernarea, drepturile omului și egalitatea de gen

Rezultatul 1

Populația Republicii Moldova, în special cea mai vulnerabilă,²⁴ solicită și beneficiază de o guvernare democratică, transparentă și responsabilă, de politici publice sensibile la dimensiunea de gen, bazate pe drepturile omului și pe dovezi, de servicii echitabile și de instituții publice care funcționează eficient, efectiv și receptiv.

Principalele provocări persistente din domeniul prioritar

Din cauza mai multor crize politice, schimbărilor frecvente în componența Guvernului și a corupției care au culminat cu o fraudă bancară de proporții în anul 2014, precum și a proceselor decizionale netransparente și neincluzive, încrederea cetățenilor în instituțiile de stat – Parlament, Guvern, sistem judiciar etc. – a scăzut drastic de la 20-30% în mai 2012 la 6-9% în 2016. Potrivit sondajelor de opinie, corupția s-a menținut constant printre primele trei probleme, cele mai afectate fiind sistemul judiciar, al finanțelor publice, al sănătății și al educației.²⁵

Instabilitatea politică a provocat ineficiențe persistente, o cooperarea inter-instituțională slabă și o influență politică excesivă asupra instituțiilor publice. Cele mai multe preocupări țin de implementarea deficitară sau parțială a politicilor, a legilor și reglementărilor adoptate. Gestionarea și coordonarea reformelor în vederea reducerii corupției, promovării unei guvernări eficiente, responsabile și transparente este destul de slabă, la fel ca și responsabilitatea instituțională a autorităților. Proiectul de lege privind răspunderea ministerială a tot fost amânat de către Guvern din anul 2013. Toate aceste provocări necesită eforturi mai concertate în vederea sprijinirii unei administrații publice puternice și dinamice,

capabile să facă față schimbărilor politice și să susțină dezvoltarea instituțională în care partenerii de dezvoltare au investit atât de mult. Prin implementarea pachetului de integritate recent adoptat și punerea în practică a recomandărilor din cadrul mecanismului de revizuire a Convenției Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției este vizată consolidarea prevenirii corupției și restabilirea încrederii publice.

Corupția și răspunderea publică slabă determină societatea să fie indiferentă și să fie convinsă că foarte puține lucruri pot fi făcute pentru schimbarea sistemului de guvernare. Drept urmare, este afectat dreptul de a participa la treburile publice, de a candida și de a participa la alegeri, precum și deciziile Guvernului, accesul la serviciile publice și dreptul de vot. Multe restricții există în ceea ce privește drepturile persoanelor vulnerabile de a participa la procesul decizional. Sistemul de implicare a societății civile în procesul decizional înființat în anul 2009 prin crearea Consiliului Național pentru Participare a depins de sprijinul donatorilor și și-a sistat activitatea după încetarea finanțării externe. Nu există un alt sistem de implicare a societății civile în dezbaterile politice de importanță majoră, iar deciziile sunt

²⁴ În baza mai multor studii și rapoarte, Organizația Națiunilor Unite în Republica Moldova consideră că unele persoane ce aparțin următoarelor grupurilor sunt în mod disproporționat susceptibile să fie lăsate în urmă în procesul de dezvoltare specific țării și să fie expuse discriminării și altor încălcări ale drepturilor omului, mai ales în zonele rurale: copiii lăsați fără supraveghere de către părinții migranți, persoanele în vârstă, șomerii, persoanele din chintila cu cele mai joase venituri, persoanele cu dizabilități, supraviețuitorii actelor de violență, victimele traficului de ființe umane, persoanele care trăiesc și care sunt afectate de HIV și SIDA, minoritățile religioase, minoritățile etnice și lingvistice, apatrizii și refugiații, persoanele lesbiene, gay, bisexuale, transgender și intersex. Definiția celor mai vulnerabile grupuri este aplicabilă tuturor rezultatelor CPDD.

²⁵ Institutul de Politici Publice (2016), „Barometrul de Opinie Publică, octombrie 2016”, http://www.ipp.md/public/files/Barometru/BOP_10.2016.pdf

luate într-un mod netransparent. Audierile publice instituționalizate în Parlament cu sprijinul ONU nu acoperă toate necesitățile continuând să fie sporadice, totodată nu există vreo legătură clară între recomandările oferite de societatea civilă cu privire la politici și deciziile reale adoptate. Chiar dacă Republica Moldova s-a alăturat inițiativei Guvernare Deschisă, informațiile și datele privind implementarea politicilor nu sunt ușor de utilizat, acestea nu conțin mecanisme de implicare și nu îmbunătățesc răspunderea Guvernului față de cetățeni.

În contextul Agendei 2030, statisticile fiabile și oferite în timp util sunt mai importante ca niciodată, existând acum un consens puternic asupra necesității de a avea mecanisme și capacități de măsurare și monitorizare a implementării ODD-urilor, odată ce acestea sunt naționalizate. Disponibilitatea datelor și abilitarea cetățenilor de a avea un cuvânt de spus și posibilitatea de a se implica în procesul de luare a deciziilor, precum și utilizarea acestor date joacă un rol decisiv în asumarea răspunderii guvernelor, întreprinderilor și organizațiilor internaționale pentru promisiunile făcute.

Funcția legislativă și de supraveghere a Parlamentului, precum și interacțiunea sa cu electoratul trebuie consolidate. O preocupare serioasă ține de dreptul la vot al migranților de muncă: din cele aproximativ 1 milion de persoane stabilite peste hotare doar 138.720 au votat la alegerile prezidențiale din anul 2016.²⁶ Accesul la vot al persoanelor cu dizabilități (PD) s-a îmbunătățit la ultimele alegeri, dar progresul a fost mai redus în cazul celor aflați în îngrijirea rezidențială de stat. Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a obține un sistem electoral mai incluziv și mai transparent și o prezență mai mare la vot, asigurând astfel credibilitatea rezultatelor alegerilor.

Sunt înregistrate restanțe la implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției (2012–2016), dar mai ales la aplicarea legislației adoptate și a schimbărilor instituționale. Au fost implementate 90% din prevederile Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2013–2016 – un document

de politici foarte ambițios și de Planul său de acțiuni.²⁷ Rezultatele încă urmează să fie percepute de către popor, or strategia a pus accentul mai ales pe îmbunătățirea cadrului legal care deocamdată nu este implementat în mod consistent.

Gradul de beneficiere eficientă de principalele servicii publice referitoare la drepturile fundamentale ale omului rămâne redus în rândul celor mai vulnerabile grupuri din Republica Moldova. În studiile naționale și internaționale care includ observațiile și recomandările organelor și mecanismelor ONU din domeniul drepturilor omului sunt indicate următoarele probleme specifice: un număr considerabil de copii și adulți romi fără acte de identitate, un nivel²⁸ redus de acces la sistemul justiției printre PD și persoanele din mediul rural, un volum redus de informații de interes public oferit în limbile minoritare, dificultăți la eliberarea autorizațiilor de construcție pentru edificiile de cult ale minorităților religioase, tortura și plângerile privind condițiile precare de detenție, diferite forme de discriminare împotriva PD, femeilor, romilor și altor minorități etno-lingvistice (în conformitate cu deciziile Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității) etc. Conform comentariului general nr. 14 la art. 12 din Pactul internațional privind drepturile economice, sociale, culturale (ICESCR) la care Republica Moldova este parte, sănătatea reprezintă un drept fundamental al omului, indispensabil pentru exercitarea altor drepturi ale omului, iar fiecare ființă umană are dreptul de a se bucura de cel mai înalt standard de sănătate care să-i asigure o viață demnă. Parte la mai multe instrumente și mecanisme în domeniul drepturilor omului, Republica Moldova beneficiază cu regularitate de recomandări formale pentru îmbunătățirea situației drepturilor omului. Cadrul național de implementare, monitorizare și raportare a drepturilor omului este, totuși, lacunar și nu abordează toate aceste recomandări. În prezent, țara nu are nici o strategie cuprinzătoare privind drepturile omului și un plan de acțiune conexe, și niciun mecanism național eficient pentru coordonarea implementării, monitorizării și raportării reformelor legate de drepturile omului.

²⁶ „Raport cu privire la rezultatele alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 30 octombrie 2016”. Aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 572 din 18 noiembrie 2016.

²⁷ Ministerul Justiției, „Raport anual privind gradul de implementare a Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016” (proiect)

²⁸ Organizația Națiunilor Unite în Republica Moldova (2014), „Studiu cu privire la situația femeilor și fetelor romi din Republica Moldova”, http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/Studiu_cu_privire_la_situatia_femeilor_si_fetelor_rome_din_Republica_Moldova_ro.pdf; „Raport al raportorului special pentru problemele minorităților, realizat în timpul misiunii ei în Republica Moldova” (2017)

Provocările date, precum și altele similare sunt rezultatul nivelului redus de conștientizare de către prestatorii de servicii publice a necesității de a furniza servicii bazate pe drepturi, al insuficienței politicilor publice și a mecanismelor de aplicare pentru asigurarea prestării de servicii publice bazate pe drepturi, dar și rezultatul nivelului redus de abilitare a beneficiarilor de servicii (titularii de drepturi) ca aceștia să fie capabili să solicite și să monitorizeze în mod eficient modul de prestare a serviciilor publice.

Egalitatea de gen nu este doar un drept fundamental al omului. Realizarea sa are un impact puternic asupra dezvoltării socio-economice a unui stat și este esențială pentru obținerea de progrese în realizarea tuturor obiectivelor și țintelor incluse în Agenda pentru Dezvoltare Durabilă 2030. Chiar dacă există un cadru legislativ și de politici privind egalitatea de gen, implementarea sa înregistrează restanțe, iar femeile continuă să fie discriminate și tratate inegal în sfera socială, economică și cea politică. Este esențială abordarea cauzelor structurale ale inegalității de gen, cum ar fi violența împotriva femeilor (VIF), munca de îngrijire neremunerată și participarea inegală la luarea deciziilor cu eforturi specifice, precum și integrarea perspectivei de gen în toate intervențiile de dezvoltare.

Deși constituie mai mult de jumătate din numărul populației Republicii Moldova, femeile și fetele continuă să fie subreprezentate în organele care iau decizii importante ce le afectează viața. În pofida sporirii nivelului de reprezentare a femeilor în Parlament și la nivel local din ultimii ani, țara nu și-a atins țintele aferente ODM-urilor 2015, iar valoarea sub-indicelui de abilitare politică al Indicelui Inegalității de Gen rămâne scăzut (0,196) plasând Republica Moldova pe locul 58.²⁹ Chiar și atunci când sunt reprezentate, influența femeilor alese este uneori limitată din cauza concentrării controlului în cadrul partidelor în mâinile unei conduceri dominate de bărbați și din cauza normelor și procedurilor de gen din instituțiile politice. Femeile care ocupă funcții înalte în legislativ și executiv sunt implicate de cele mai multe ori în sfera socială, cele legate de economie, buget, aplicarea legii sau securitate fiind dominate de bărbați. Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării împotriva Femeilor și-a exprimat în-

grijorările specifice față de faptul că grupurile dezavantajate de femei, inclusiv femeile rome și femeile cu dizabilități, sunt, în practică, aproape complet excluse din viața politică și publică și a propus introducerea procedurilor care să asigure în mod eficient accesul lor în funcții electivă și desemnarea la posturi importante.³⁰

Chiar dacă Republica Moldova a adoptat recent Legea nr. 71 din 2016, în care este stipulată o cotă minimă de reprezentare de 40% pentru ambele sexe la întocmirea listelor candidaților pentru alegerile parlamentare și locale, precum și alte prevederi legate de egalitatea de gen, sunt necesare eforturi suplimentare pentru a asigura progresul real către paritate în reprezentarea la toate nivelurile, precum și integrarea unei perspective de gen în tot procesul de elaborare de politici și de buget. În acest sens, este necesară consolidarea capacităților, poziționării și influenței structurilor naționale privind egalitatea de gen și îmbunătățirea în continuare a mecanismelor de cooperare eficientă între organele cu atribuții în domeniul egalității de gen și instituțiile de stat relevante în vederea consolidării integrării perspectivei de gen în toate domeniile, precum și cu organizațiile societății civile (OSC).

Stereotipurile despre capacitățile și rolurile femeilor în luarea deciziilor continuă să fie puternice, lucru dovedit prin modul în care ele sunt reprezentate în mass-media. Iată de ce sunt necesare eforturi susținute pentru a face față normelor și stereotipurilor de gen. În egală măsură, femeile continuă să fie în mare parte responsabile pentru activitatea casnică și principalii îngrijitori chiar și atunci când au un loc de muncă în afara casei, ceea ce reduce mobilitatea și capacitatea de relaționare în calitate de active de o importanță critică pentru orice formă de implicare publică și consolidează inegalitatea în familie.

Este redusă și implicarea adolescenților la viața socială și contribuția lor la procesele de luare a deciziilor atât acasă, cât și în societate. Doar 16% dintre tinerii cu vârsta cuprinsă între 15 și 24 de ani sunt dispuși să participe la soluționarea problemelor din comunitate, iar 42% afirmă că nu pot să participe din cauză că nu au timp sau că nu știu cum să se implice. Nu există

²⁹ Forumul Economic Mondial (2016), <https://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/economies/#economy=MDA>

³⁰ Comitetul pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor (2013), „Observații finale cu privire la raportul periodic combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova 2013”, <http://www.refworld.org/pdfid/52f385744.pdf>

o tradiție de adoptare a unei abordări participative față de adulți și copii în administrația publică locală.³¹

Discriminarea este răspândită în Republica Moldova, cele mai puțin acceptate grupuri sociale fiind persoanele lesbiene, homosexuale, bisexuale, transgen și intersex (LGBTI), persoanele care trăiesc și care sunt afectate de HIV și SIDA, foștii deținuți, persoanele cu dizabilități mintale și intelectuale, persoanele de etnie romă și persoanele de religie musulmană.³² De la înființarea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității în 2013, în total, au fost recepționate 400 de cereri prin care erau denunțate cazurile de discriminare, iar în peste 100 dintre acestea s-a stabilit că într-adevăr au avut loc cazuri de discriminare. Într-un studiu realizat în anul 2016, s-a constatat că dreptul la educație, sănătate, protecție socială, protecție împotriva violenței și dreptul la un proces echitabil este asigurat într-o măsură mai mică pentru persoanele sărace, PD, persoanele în etate și populația rurală.³³ Cu stigmatizare, excluziune socială și discriminare se confruntă și lucrătorii sexului comercial (LSC), persoanele care își injectează droguri (PCID), acestea fiind bariere în calea accesului lor efectiv la servicii de sănătate și sociale.

VÎF este un fenomen răspândit în Republica Moldova fiind adânc înrădăcinat în normele tradiționale și comportamente. Potrivit unui studiu național,³⁴ 63% dintre femei s-au confruntat, de la vârsta de 15 ani, cu cel puțin cu o formă de violență din³⁵ partea soțului/partenerului pe parcursul vieții. Cea mai înaltă rată de prevalență a multiplelor forme de violență este înregistrată printre femeile din mediul rural, femeile în vârstă, femeile rome, femeile cu dizabilități și femeile HIV pozitive. Cazurile de VÎF bazată pe gen și violență împotriva copiilor sunt foarte mult sub-raportate din cauza rușinii, a fricii de stigmatizare socială, a lipsei de cunoștințe despre legile existente, procedurile și serviciile judiciare, și, în general, din cauza lipsei de încredere în sistem. Din cauza lipsei de cunoștințe și competențe, precum și

din cauza stereotipurilor tradiționale predominante, instanțele de judecată, procurorii și poliția nu aplică corect prevederile legilor și ale regulamentelor privind violența în familie.

Statutul psihologilor în procedurile penale (calificări, competență, răspundere) nu este reglementat prin lege. La fel, nu există vreun concept clar despre instruirea specializată a specialiștilor care prestează servicii de asistență pentru copiii și femeile ce intră în contact cu legea și vreun program de studii specific în acest sens. Serviciile de asistență psihologică la nivel raional sunt greu de accesat pentru copiii și femeile din zonele rurale. Nu există vreun mecanism de punere în aplicare a prevederilor legislației penale privind audierea prietenoasă copiilor și sensibilă de dimensiunea la gen și nici camere de audiere, adaptate și echipate adecvat pentru copiii victime ale infracțiunilor. Pregătirea copiilor pentru participarea la procedurile legale se face spontan de către părinți sau reprezentanții legali și nu de către specialiștii din sistemul justiției ceea ce se soldează cu repercusiuni negative asupra capacității acestor copii de a face față unui sistem judiciar indiferent.

Sectorul justiției care se caracterizează printr-un număr redus personal reprezintă un obstacol în asigurarea accesului copiilor și femeilor la un sistem al justiției prietenos copiilor și sensibil la dimensiunea de gen, aici fiind înregistrat un număr insuficient de judecători și procurori, psihologi, avocați specializați în asistență juridică și mediatori. Volumul mare de muncă și nivelul redus de remunerare au un impact negativ asupra performanței specialiștilor care interacționează cu copiii și femeile aflate în contact cu legea, în special în cazul asistenței juridice garantate și al serviciilor de probațiune care sunt gratuite. Un impact negativ asupra calității serviciilor de asistență oferite copiilor și femeilor aflate în conflict cu legea, o are și lipsa unor orientări și protocoale clare pentru investigarea/examinarea cazurilor cu implicarea copiilor și femeilor în calitate de victime, martori sau presupuși infractori.

³¹ Consiliul European (2013), „Participarea copiilor și a tinerilor în Republica Moldova”, http://eapoyouth.eu/sites/default/files/documents/policyreviewmoldova_en.pdf

³² Consiliul pentru egalitate (2015), „Studiu privind percepțiile și atitudinile față de egalitate”

³³ Avocatul Poporului (2016), „Studiu privind percepțiile asupra drepturilor omului”

³⁴ BNS (2011), „Violență față de femei în familie”

³⁵ Forme de violență: psihologică, fizică, sexuală și economică

STRATEGII PENTRU DEPĂȘIREA PROVOCĂRILOR

Corelații cu prioritățile naționale

Se așteaptă ca rezultatul să sprijine Guvernul în creșterea calității și eficienței justiției și combaterea corupției care reprezintă una dintre prioritățile naționale prevăzute de **Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020”**. Prioritatea cuprinde următoarele domenii:

- Consolidarea independenței, răspunderii, imparțialității, eficienței și transparenței sistemului instanțelor de judecată;
- Creșterea eficienței anchetelor preliminare de investigație pentru a garanta respectarea drepturilor omului, asigurarea securității fiecărei persoane și reducerea nivelului de infracționalitate;
- Îmbunătățirea cadrului și proceselor instituționale care asigură accesul efectiv la justiție: consultanța juridică, examinarea cauzelor și executarea eficientă a hotărârilor judecătorești într-un termen rezonabil, precum și modernizarea statutului unor profesii juridice conexe sistemului de justiție;
- Promovarea și implementarea principiului de toleranță zero față de corupție în sectorul justiției;
- Implementarea unor măsuri prin care sectorul justiției ar contribui la crearea unui mediu favorabil pentru o dezvoltare economică durabilă;
- Asigurarea respectării eficiente a drepturilor omului în practicile și politicilor legale;
- Coordonarea, stabilirea și delimitarea responsabilităților și sarcinilor principalilor actori din sectorul justiției, precum și asigurarea dialogului inter-sectorial.

În afară de „Moldova 2020”, rezultatul mai are scopul de a susține implementarea strategiilor naționale și a planurilor de acțiuni conexe, în special:

- **Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului 2017–2021 (în curs de elaborare):** Realizarea principalelor priorități ale Republicii Moldova în domeniul drepturilor omului stabilite în plan, în baza angajamentelor țării în cadrul Evaluării periodice universale (EPU), tratatelor ONU privind drepturile omului, constatările și recomandările organelor ONU pentru drepturile omului și a procedurilor speciale.
- **Strategia națională pentru asigurarea egalității între femei și bărbați pe anii 2017–2021 (prezentată Guvernului spre aprobare):** Susținerea unui mediu legal și instituțional favorabil și îmbunătățirea capacităților femeilor de a se implica proactiv în procesul decizional; abilitarea femeilor și atingerea egalității de facto între femeile și bărbații din Republica Moldova; combaterea stereotipurilor în societate și promovarea comunicării non-violente; bugetarea sensibilă la dimensiunea de gen.
- **Strategia pentru protecția copilului 2014–2020:** Asigurarea condițiilor necesare pentru creșterea și educația copiilor în mediul familial; prevenirea și combaterea violenței, neglijării și exploatarea copiilor; promovarea practicilor nonviolente în creșterea copiilor.
- **Strategia națională de prevenire și combatere a violenței față de femei și a violenței în familie pentru perioada 2017–2022 (proiect):** Prevenirea violenței față de femei și a violenței în familie, investigarea și urmărirea în justiție a celor vinovați.

- **Strategia privind reforma administrației publice pentru anii 2016–2020 și Planul de acțiuni pentru anii 2016–2018:** Dezvoltarea serviciilor care să fie supuse procesului de reinginerie, digitalizare și eficientizare a serviciilor publice pe baza interoperabilității serviciilor.
- **Strategia națională de descentralizare pentru anii 2012–2018:** Consolidarea capacităților autorităților administrației publice locale pentru implementarea eficientă a procesului de descentralizare și a reformei administrativ-teritoriale.
- **Strategia națională anticorupție pentru anii 2017–2020:** Fortificarea capacităților instituțiilor naționale de a implementa strategia și susținerea societății civile în vederea monitorizării eficiente a implementării și consolidării aspectului anticorupție.
- **Planul de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pe anii 2016–2020:** Reducerea discriminării populației de etnie romă în procesul de furnizare a serviciilor publice, justiție, educație, asistență medicală, ocupare a forței de muncă și de asistență socială, precum și în procesul de reprezentare.
- **Strategia de dezvoltare a sistemului statistic național 2016–2020:** Consolidarea capacităților BNS, ale surselor administrative și alternative pentru a face față cererilor tot mai mari de date pentru monitorizarea și evaluarea politicilor naționale și a Agendei 2030; îmbunătățirea nivelului de dezagregare a indicatorilor ODD naționalizați; creșterea culturii statistice a utilizatorilor de date pentru elaborarea politicilor bazate pe dovezi; fortificarea capacităților naționale pentru următorul recensământ al populației din anul 2020.
- **Strategia națională în domeniul migrației și azilului (2011–2020):** Consolidarea relațiilor cu diaspora și promovarea transferurilor de „remitențe sociale” – democrație, economie, cultură, relațiile de gen, organizare și practicile comunității.
- **Strategia națională „Diaspora–2025”:** Asigurarea drepturilor diasporei și consolidarea încrederii; mobilizarea, valorificarea și recunoașterea potențialului uman al diasporei.
- **Strategia națională de dezvoltare a sectorului de tineret pentru anii 2014–2020:** Principalele priorități ale strategiei de dezvoltare a sectorului de tineret sunt: promovarea participării tinerilor la procesele decizionale și a activismului civic, mobilitatea și sensibilizarea tinerilor; îmbunătățirea accesului la servicii pentru tineri, inclusiv la servicii de sănătate; și dezvoltarea oportunităților economice pentru tineri, inclusiv promovarea antreprenoriatului economic și a ocupării forței de muncă.

ODD-uri conexe

CPDD va contribui și la eforturile Guvernului pentru realizarea ODD-urilor și a țintelor naționalizate asociate.³⁶

ODD 5: Realizarea egalității de gen și abilitarea tuturor femeilor și a fetelor

- 5.1:** Eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor și fetelor
- 5.2:** Prevenirea și eliminarea violenței împotriva fetelor și femeilor, inclusiv traficul
- 5.3:** Eliminarea căsătoriilor timpurii și forțate cu copii
- 5.5:** Asigurarea participării depline și eficiente a femeilor și egalității de șanse la posturi de conducere la toate nivelurile de luare a deciziilor în viața politică, economică și publică
- 5.6:** Asigurarea accesului universal la servicii de îngrijire medicală sexuale și reproductive, inclusiv pentru planificarea familiei și pentru informarea și educarea sexuală și reproductivă

ODD 10: Reducerea inegalității în interiorul statelor și între state

- 10.2:** Până în 2030, abilitarea și promovarea incluziunii sociale, economice și politice a tuturor, indiferent de vârstă, sex, dizabilitate, rasă, etnie, origine, religie sau statut economic ori de altă natură
- 10.3:** Asigurarea oportunităților egale și reducerea inegalității rezultatelor, inclusiv prin eliminarea legilor, politicilor și practicilor discriminatorii, și promovarea legislației, politicilor și acțiunilor corespunzătoare în acest sens
- 10.4:** Adoptarea politicilor, în special fiscale, salariale și de protecție socială, și realizarea progresivă a unei egalități sporite

³⁶ Țintele naționalizate se bazează pe țintele ODD-urilor globale și au fost adaptate pentru armonizarea la contextul național și la prioritățile de dezvoltare. În funcție de resursele și a capacitățile disponibile, țintele naționalizate vor servi drept informații și vor fi orientare pentru intervențiile programatice ale ONU în procesul de implementare a CPDD.

ODD 16: Promovarea unor societăți pașnice și incluzive pentru o dezvoltare durabilă, a accesului la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile

- 16.1:** Reducerea continuă și dinamică a tuturor formelor de violență, în special a violenței în familie și a violenței sexuale
- 16.2:** Stoparea abuzului, neglijării, exploatării, traficului și a tuturor formelor de violență și torturii copiilor
- 16.3:** Promovarea supremației legii și asigurarea accesului egal la justiție pentru toate femeile, toți bărbații și copiii
- 16.4.1:** Reducerea semnificativă a fluxurilor financiare ilicite, consolidarea recuperării și returnării bunurilor ilicite
- 16.4.2:** Combaterea tuturor formelor de crimă organizată și traficului de armament
- 16.5:** Reducerea semnificativă a corupției și dării de mită în toate formele sale
- 16.6:** Dezvoltarea eficienței, responsabilității și transparenței instituțiilor la toate nivelurile
- 16.7:** Asigurarea procesului decizional receptiv, incluziv, participativ și reprezentativ la toate nivelurile
- 16.9:** Până în 2030, asigurarea identității legale tuturor, inclusiv înregistrarea nașterii
- 16.10:** Asigurarea accesului egal la informație tuturor cetățenilor

ODD 17: Consolidarea mijloacelor de implementare și revitalizarea parteneriatului global pentru dezvoltare durabilă

- 17.17:** Încurajarea și promovarea parteneriatelor publice, public-private și cu societatea civilă eficiente, în baza experienței și strategiilor de resurse ale parteneriatelor
- 17.18:** Până în 2020, sporirea semnificativă a disponibilității datelor calitative, în timp util și fiabile, dezagregate după venit, sexe, vârstă, rasă, etnie, statut migrațional, dizabilități, localizare geografică și alte caracteristici relevante în contexte naționale
- 17.19:** Până în 2030, dezvoltarea în baza inițiativelor existente a măsurătorilor progresului privind dezvoltarea durabilă care completează produsul intern brut și oferă suport pentru dezvoltarea capacităților statistice

Domeniul principal de activitate

Pentru a face față provocărilor din domeniul guvernării și al statului de drept și pentru a accelera implementarea strategiilor naționale ale Republicii Moldova menționate mai sus în cadrul strategiilor specifice ale CPDD accentul va fi pus pe:

- **Politicele bazate pe dovezi:** Promovarea politicilor bazate pe dovezi, fundamentate pe date dezagregate corespunzătoare care să permită actorilor de dezvoltare să abordeze inegalitățile și să se asigure că fiecare are acces la oportunități egale și își poate aplica capacitatea de a contribui la dezvoltarea țării sale.
- **Responsabilitatea instituțională:** Asistență pentru consolidarea unor instituții responsabile care răspund la nevoile oamenilor și reprezintă populația în diversitatea sa; consolidarea capacităților instituțiilor naționale de a colecta, disemina, analiza și utiliza pe larg datele dezagregate pentru formularea unor politici bazate pe dovezi, pe drepturile omului și sensibile la dimensiunea de gen, pentru monitorizarea și evaluarea impactului social produs care vizează în mod specific modelele de vulnerabilitate adânc înrădăcinate și grupurile dezavantajate și pentru utilizarea unor abordări inovatoare și durabile; îmbunătățirea capacității decidenților din domeniul drepturilor omului, a organelor de monitorizare și a implementatorilor de a aplica recomandările internaționale în domeniul drepturilor omului și a desfășura o monitorizare eficientă în acest sens.
- **Reformele instituționale:** Stabilirea unor sisteme bazate pe dovezi, durabile și transparente de reglementări obligatorii privind elaborarea și monitorizarea politicilor, inclusiv o abordare bazată pe drepturile omului față de furnizarea de servicii în rândul prestatorilor de servicii publice; consolidarea capacităților factorilor de decizie și ale prestatorilor de servicii (persoanele responsabile), inclusiv formularea și implementarea eficientă a politicilor bazate pe drepturile omului și sensibile la dimensiunea de gen, în baza unei integrități mai mari în sectorul public și a unor abilități îmbunătățite de detectare și investigare a cazurilor de corupție și spălare de bani; facilitarea tranziției de la un sistem rigid și centralizat de luare a deciziilor publice spre o delegare mai largă de autoritate, luarea deciziilor incluzive și participative, cooperarea interinstituțională, consolidând astfel capacitatea și angajamentele oficialilor aleși și ale funcționarilor publici de toate nivelurile de a formula, implementa, monitoriza și supraveghea legislația și politicile, precum și o apropiere mai mare de cetățeni a serviciilor digitalizate interoperabile și excluderea posibilităților pentru corupție; consolidarea în continuare a capacităților în vederea asigurării unui proces electoral incluziv și transparent.
- **Mobilizarea comunitară și abilitarea deținătorilor de drepturi:** Implementarea sistemelor și a măsurilor de protecție pentru a aborda provocările cu care se confruntă grupurile vulnerabile, minoritare și cele excluse în revendicarea drepturilor lor și în căutarea de despăgubiri; soluționarea problemelor existente privind cererea slab dezvoltată și neinformată pentru bunuri și servicii publice disponibile cauzate de informarea insuficientă și de lipsa de înțelegere a drepturilor legale; abilitarea deținătorilor de drepturi, inclusiv a grupurilor vulnerabile, minoritare și excluse, de a folosi cadrele de răspundere și instrumentele și mecanismele democratice ca să monitorizeze eficient și să ceară punerea în aplicare a recomandărilor internaționale în domeniul drepturilor omului; susținerea, prin rețelele societății civile, a auto-organizării și activismului deținătorilor de drepturi. Va fi nevoie de abilitare individuală și de grup, precum și de mobilizarea și implicarea comunitară în vederea avansării drepturilor omului.
- **Normele sociale:** Transformarea normelor sociale predominante care susțin intoleranța publică și atitudinile și practicile discriminatorii ce rezultă din: stereotipurile, tradițiile și moștenirea fostului regim totalitar care a existat în țară; conștientizarea insuficientă a potențialului grupurilor vulnerabile, minoritare și excluse de a contribui la creșterea economică și bunăstare; lacunele în programele de învățământ (de ex. deprinderile de viață, toleranța și combaterea stereotipurilor etc.), și care împiedică prevenirea acestora.
- **Inovarea și bunele practici:** Promovarea abordărilor inovatoare, a bunelor practici, a modelelor de succes, precum și extinderea cooperării și a parteneriatelor și încurajarea dialogului pentru implicarea unui segment mai larg de părți interesate în procesul de dezvoltare, inclusiv a grupurilor vulnerabile, minoritare și excluse, OSC-urilor și partenerilor internaționali de dezvoltare.

Domeniul prioritar 2: Creșterea economică durabilă, incluzivă și echitabilă

Rezultatul 2

Populația Republicii Moldova, în special cea mai vulnerabilă, are acces la mijloace de subsistență mai bune, la locuri de muncă decente și la o ocupare productivă a forței de muncă – toate generate de o creștere economică durabilă, incluzivă și echitabilă.

Principalele provocări persistente din domeniul prioritar

În anul 2015, după mai mulți ani de dezvoltare economică progresivă, Republica Moldova a intrat în recesiune, PIB-ul reducându-se cu 0,5%.³⁷ Acest lucru a fost cauzat de instabilitatea politică, fluxurile financiare externe mai slabe și condițiile climatice aspre care au afectat țara. În anul 2016, economia a înregistrat o rată de creștere de 4,1%.³⁸ Totuși, reformele cadrului politic în domeniile principale, cum ar fi gestionarea datoriilor și promovarea investițiilor, rămân o provocare continuă și trebuie să fie abordate mai eficient pentru a garanta realizarea necesităților financiare ale statului și pentru a sprijini dezvoltarea piețelor interne ale Republicii Moldova. Remitențele au scăzut cu încă 9,1% în prima jumătate a anului 2016³⁹, totodată lipsesc politici care să stimuleze investirea remitențelor în economia națională, or acestea sunt folosite exclusiv în scopuri de consum. Din cauza fragmentării excesive a țării alimentată de tendințele demografice negative actuale și de capacitățile instituționale slabe ale APL-urilor de a furniza eficient serviciile de bază, șocurile economice de la nivel central ajungând la cel local se amplifică devenind de câteva ori mai mari. Republica Moldova se confruntă cu cele mai dificile provocări demografice din regiunea Europei și Asiei Centrale, având cea mai joasă rată de fertilitate, o populație care îmbătrânește și cele mai mari rate de emigrare netă care se soldează cu epuizarea capitalului social și exodul de creiere.⁴⁰

Pe de altă parte, după semnarea AA cu UE, din septembrie 2014, Republica Moldova beneficiază de ZLSAC cu UE. Acest sistem de comerț preferențial a permis țării să se bucure de tarife reduse sau eliminate la produsele sale, de o piață de servicii mai largă și de condiții de investiții mai bune. Astfel, aproximativ 63% din exporturile țării se fac în UE, fiind urmate de Rusia (12%) și Belarus (6,7%). Republica Moldova ocupă locul 68 printre partenerii comerciali ai UE, cu o cifră de afaceri totală de 3,34 miliarde de euro în anul 2016, ceea ce înseamnă o creștere de 1,5% în raport cu anul 2015.⁴¹

Republica Moldova rămâne țara cu cea mai mică rată de urbanizare din Europa. În anul 2014, 38,2% din populație locuiau în mediul urban, dintre care, mai mult de jumătate (51,61%), locuia în Chișinău (recensământul din 2014).⁴² Creșterea asimetrică centrată pe orașe s-a intensificat și mai mult, peste 82% din populația săracă locuind în zonele rurale.⁴³ Se înregistrează o discrepanță tot mai mare la capitolul condiții de trai și venituri: în anul 2015, veniturile disponibile pe cap de locuitor în zonele rurale ale Republicii Moldova au fost cu 29,5% mai mici decât în cele urbane. Salariile reprezintă doar 27,8% din venitul disponibil al gospodăriilor rurale, iar dependența lor de remitențe este de două ori mai mare decât în cele urbane.⁴⁴ Acest decalaj de dezvoltare se manifestă în continuare printr-un

³⁷ Banca Mondială (2016), „Actualizarea Economica a Moldovei, octombrie 2016”

³⁸ BNS (2017), <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5562>

³⁹ Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (2016), „Transition Report 2016-17. Transition for all: equal opportunities in an unequal world” [Raport de tranziție 2016-2017. Tranziție pentru toți: oportunități egale într-o lume inegală], http://2016.tr-ebrd.com/wp-content/uploads/2016/11/TR2016_CA_Moldova.pdf

⁴⁰ Migrația forței de muncă în străinătate a fost de 25,7% (bărbați: 33,0%; femei: 18,3%) din populația economic activă a populației în anul 2015. BNS (2015), <http://statbank.statistica.md>

⁴¹ Comisia Europeană, <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/moldova>

⁴² BNS (2017), <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&id=5582&idc=30>

⁴³ Ministerul Economiei, „Analiza indicatorilor sărăciei, 2015”, <http://www.mec.gov.md/ro/content/analiza-indicatorilor-saraciei>

⁴⁴ BNS (2016), „Veniturile și cheltuielile populației în anul 2015”, <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5141>

acces mai înrăutățit la unele servicii de bază, cum ar fi sistemele de alimentare cu apă potabilă și canalizare, precum și la educație, ceea ce influențează negativ sănătatea și perspectivele de viață ale oamenilor, inclusiv ale celor mai vulnerabili, din zonele rurale. Accesul la serviciile de bază și la infrastructura durabilă continuă să fie limitat mai ales în zonele rurale acolo unde mai puțin de 50% din populație are acces la apeduct, iar 1,4% – la sistemele publice de canalizare.⁴⁵ Această situație este determinată de faptul că autoritățile locale sunt fragmentate și sub-finanțate, ceea ce le permite să presteze doar un număr limitat de servicii. Dimensiunea mică a localităților⁴⁶ și potențialul economic redus influențează negativ capacitatea autorităților locale de a-și îndeplini funcțiile, majoritatea având un rol mai mult reprezentativ. Acest lucru are o importanță deosebită pentru cei mai vulnerabili și cei mai săraci care nu beneficiază de mijloace de subsistență mai bune.

Procesul are la bază migrația internă, mai ales spre capitala țării. Astfel, rata migrației interne este de +6,2‰ sau 59% de migranți interni în anul 2013.⁴⁷ În același timp, inegalitățile în mediul urbane se amplifică și ele, contribuind la sărăcia alimentară și energetică.

Rata ocupării forței de muncă a constituit 40,3% în anul 2015, fiind una dintre cele mai scăzute în Europa.⁴⁸ Nivelul indicatorului diferă după mediu de reședință (38,9% în mediul rural, față de 42% în mediul urban) și sex (38,4% pentru femei, față de 42,3% pentru bărbați).⁴⁹ Există și o disparitate salarială de gen semnificativă: în anul 2015, câștigurile salariale ale femeilor au constituit în medie 86,8% din cele ale bărbaților.⁵⁰ Rata scăzută de ocupare a forței de muncă printre romi este cauzată parțial de lipsa unor politici specifice care să țintească nivelul redus de alfabetizare și educație profesională a romilor, de impactul slab al serviciilor publice de ocu-

pare a forței de muncă, de prevalența stereotipurilor privind competențele romilor, precum și de practicile discriminatorii bazate pe gen din cadrul comunităților rome. Ca rezultat, rata de ocupare a forței de muncă printre romi este de două ori mai joasă în raport cu restul populației (21% și, respectiv, 46%). Rata de ocupare a forței de muncă printre femeile rome (16%) este de 2,7 ori mai joasă în raport cu celelalte femei (43%) și de 1,5 ori mai mică comparativ cu bărbații romi (28%).⁵¹ Impactul redus al programelor implementate pe piața forței de muncă a avut ca rezultat rate de angajare destul de modeste pentru alte grupuri vulnerabile: 34% pentru PD, 26% pentru migranții reveniți în țară și 19% pentru foștii condamnați (2015).⁵² Situația tinerilor este următoarea: o rată de ocupare de doar 18,2% pentru categoria de vârstă 15–24 ani și de 45% pentru categoria de 25–34 ani. Pentru ambele categorii de vârstă, nivelul indicatorului este mai mic în zonele rurale. Dezechilibrul calificărilor, lipsa ghidării timpurii în carieră, practicile discriminatorii de pe piața forței de muncă, accesul limitat al tinerilor la informațiile de pe piața forței de muncă, precum și competențele interpersonale slab dezvoltate reprezintă factorii care împiedică accesul tinerilor la locuri de muncă decente. Rata generală a șomajului este destul de joasă situându-se la 3,8% în anul 2016, cu o rată a șomajului în rândul tinerilor de 15–24 de ani de aproape 3 ori mai mare (12%).⁵³ Șomajul este răspândit în rândul tinerilor din zonele rurale, în timp ce în zonele urbane acesta este înregistrat în toate grupele de vârstă. Inactivitatea tinerilor este mai gravă decât șomajul, afectând 59,6% din tineri.⁵⁴

În anul 2015, peste un sfert din tinerii din Moldova nu erau angajați și nici nu urmau vreo școală sau instruire (NEET). Aceștia sunt fie tineri inactivi care nu urmează nicio formă de învățământ, fie șomeri care nu urmează nicio formă de învățământ.⁵⁵ Femeile tinere tind să stea departe de piața forței de muncă sau de studii, în mare parte din cauza responsabi-

⁴⁵ Parlamentul Republicii Moldova (2016), „Strategia Națională de Dezvoltare Regională pentru anii 2016-2020”, <http://parlament.md/Procesul-Legislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/3298/language/ro-RO/Default.aspx>

⁴⁶ Peste 30% dintre localitățile din țară au mai puțin de 1.500 de locuitori, adică de numărul minim de populație stabilit în legislație.

⁴⁷ Nicolaas de Zwager, Ruslan Sințov. (2014), „Inovație în migrația circulară. Migrație și dezvoltare în Moldova”

⁴⁸ www.ieconomics.com

⁴⁹ Banca de date statistice a BNS, <http://statbank.statistica.md/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=MUN0102&ti=Ratele+de+activitate%2C+ocupare+si+somaj+pe+sexe%2C+medii+si+trimestre%2C++2000%2D2015&path=../Database/RO/03%20MUN/MUN01/&lang=1>

⁵⁰ BNS (2016), „Disparitatea salarială de gen pe activități economice, 2013-2015”, http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/50%20Statistica%20gender/50%20Statistica%20gender_GEN01/GEN012400sal.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

⁵¹ PNUD, UN Women, BNS (2016), „Situația femeilor și fetelor rome. Notă analitică”. http://www.statistica.md/public/files/Cooperare_internationala/PNUD/10_tablouri_femei_RM/prof_6_rome.pdf

⁵² Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei (2016), „Raport cu privire la situația pe piața muncii pentru anul 2015”

⁵³ Banca de date statistice a BNS

⁵⁴ ILO (2016), „Tranziția tinerilor și tinerilor spre piața muncii în Republica Moldova”

⁵⁵ ILO (2016), „Tranziția tinerilor și tinerilor spre piața muncii în Republica Moldova”

lităților familiale, dar și ca o consecință a stereotipurilor, a responsabilităților familiale, a așteptărilor sporite față de remunerarea muncii, a diferențelor de remunerare între sexe și a lipsei unor locuri de muncă decente și bine remunerate. Deoarece nu caută un loc de muncă, acele femei sunt mai mult inactive decât șomere. Decalajele de ocupare a forței de muncă dintre zonele urbane și cele rurale indică asupra oportunităților economice reduse și insuficienței politicilor și măsurilor de stimulare a ocupării forței de muncă care sunt factori determinanți importanți ai migrației tinerilor în scop de muncă. În anul 2015, 57,3% din persoanele cu vârstă cuprinsă între 15 și 34 de ani erau în căutarea unui loc de muncă în străinătate, proporția tinerilor din mediul rural fiind de 70,7% din totalul migranților tineri.⁵⁶

Inegalitățile de pe piața muncii sunt persistente, iar complexitatea problemei face ca formularea și implementarea politicilor să fie foarte problematică. Analiza aprofundată a pieței forței de muncă este destul de slab dezvoltată la capitolul tendințele pieței muncii, dezvoltarea economică, mediul favorabil pentru întreprinderile durabile, necesitățile speciale ale grupurilor vulnerabile, legăturile dintre educație și migrație, evaluarea capitalului uman prin analiza calificării profesionale, dezvoltarea standardelor ocupaționale și a unor corelații mai bune între cererea și oferta de pe piața forței de muncă. În unele situații, prevederile legale în vigoare constituie o barieră în calea angajării. Dacă e să ne referim la migrații reveniți de peste hotare, atunci ei se confruntă cu diverse provocări de reintegrare, cum ar fi salariile neatractive, infrastructura socială descurajatoare, lipsa locurilor de muncă care să corespundă aptitudinilor și competențelor pe care le-au dobândit în străinătate, lipsa de recunoaștere a instruirii non-formale și informale, mediul nefavorabil pentru investiții, resursele și cunoștințele insuficiente pentru a iniția o afacere. Majoritatea acestor provocări sunt valabile și pentru tineri.

Gradul de ocupare a femeilor este grav afectat de prevederile legislative excesive, prin care angajato-

rii sunt impuși să suporte costurile legate de concediul de maternitate și forțați să păstreze mai mulți ani aceste funcții. În plus, circa 66% din timpul total alocat de femei muncii constituie muncă neremunerată. Bărbații însă alocă aproape de două ori mai puțin timp acestor activități.⁵⁷ O altă provocare este lipsa serviciilor de îngrijire a copiilor care generează șomajul și inactivitatea femeilor: nouă din zece femei cu copii sub vârsta de trei ani și două din trei femei cu copii între trei și șapte ani sunt șomere.⁵⁸ În cazul PD, nerespectarea cotei legale de ocupare a forței de muncă perpetuează excluderea acestor grupuri de pe piața forței de muncă și le împiedică să depășească sărăcia.

Economia neobservată a fost estimată la 23,1% din PIB în anul 2013, în timp ce 30,9% din totalul populației ocupate a avut un loc de muncă informal.⁵⁹ Ocuparea informală a forței de muncă este mai răspândită în rândul tinerilor (15-24 ani), mai ales printre cei cu niveluri mai scăzute de studii și absolvenții instituțiilor de învățământ profesional tehnic. Aceasta perpetuează condițiile de muncă precare, formele de muncă nestandardizate, lipsa unei protecții adecvate și vulnerabilitatea înaltă. Munca nedeclarată este larg răspândită în Republica Moldova fiind estimată la 13% din PIB în anul 2011.⁶⁰ Ponderele ocupării informale în alte sectoare decât cel agricol a fost de 12,6% – de 2,5 mai mare în rândul bărbaților (18,6%) decât în rândul femeilor (7,4%). Amploarea sectorului informal al economiei privează statul de resursele fiscale necesare pentru cheltuielile din sectorul social, segmente mari de populație rămânând neprotejate împotriva bolilor, îmbătrânirii, securității ocupaționale și riscurilor pentru sănătate. Autoritățile din domeniul inspecției muncii au capacități limitate în vederea aplicării prevederilor legislației muncii, abordării tranziției de la informalitate la formalitate și respectării drepturilor la locul de muncă, în timp ce nivelul salariilor, mai ales nivelul salariului minim, deseori nu este suficient pentru a asigura un nivel de trai decent pentru angajați și pentru familiile lor. Sunt raportate încălcări ale drepturilor angajaților la remunerare și la transferarea regulată din numele lor a contribuțiilor

⁵⁶ BNS (2016), „Populația de 15 ani și peste, aflată la lucru sau în căutare de lucru în străinătate, pe grupe de vârstă, sexe, medii și trimestre, 2000–2016”

⁵⁷ BNS (2014), „Notă analitică. Importanța muncii neremunerată în Moldova”. Nota analitică are la bază rezultatele unei cercetări privind utilizarea timpului.

⁵⁸ UN Women, UNICEF (2013), Studiul „Cererea și oferta serviciilor de educație timpurie și preșcolară din perspectiva angajării femeii în câmpul muncii”

⁵⁹ ILO (2015), „Economia informală în Republica Moldova: o analiză cuprinzătoare”

⁶⁰ ILO (2015), „Economia informală în Republica Moldova: o analiză cuprinzătoare”

de asigurări sociale de stat obligatorii și a contribuțiilor la fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală.

Agricultura rămâne unul dintre principalele sectoare ale economiei, fiind o sursă de angajare pentru 32% din forța de muncă în anul 2015⁶¹, iar aproape 50% din exporturi l-au constituit produsele agroalimentare.⁶² În afară de faptul că înregistrează o productivitate scăzută, sectorul agricol depinde în mare măsură și de factorii naturali (inundații, grindină și secetă). Lipsa cunoștințelor și a capacităților fermierilor, în special a micilor fermieri, de a utiliza tehnologiile moderne pentru producția și protecția culturilor, accesul limitat pe piață și la serviciile de susținere a afacerilor, precum și provocările din lanțurile valorice sunt principalele obstacole pentru creșterea nivelului de productivitate în sectorul agricol. În plus, este lacunară cooperarea dintre sectorul privat și institutele de cercetare specializate. Un alt factor important care agravează situația din sectorul agricol este rata ridicată de îmbătrânire a populației rurale care a atins 16,8% în anul 2015.⁶³ Potrivit Recensământului General Agricol (2011), aproape 46% din exploatațiile agricole sunt administrate de persoane ajunse în preajma vârstei de pensionare (55-64 de ani) și de persoane cu vârsta de pensionare (65+ ani);⁶⁴ 36% din exploatațiile agricole sunt administrate de femei, majoritatea (57%) fiind aproape de vârsta de pensioare sau chiar la vârsta de pensionare. Comparativ cu bărbații, proporția femeilor care administrează o exploatație agricolă și care sunt în preajma sau la vârsta de pensionare este cu 16,6 puncte procentuale mai mică.⁶⁵

Contribuția sectorului industrial la PIB și la crearea de locuri de muncă a rămas la un nivel jos, reflec-

tând capacitățile tehnologice slabe ale acestuia, iar din acest motiv sectorul s-a dovedit a fi incapabil să valorifice condițiile preferențiale de acces pe piață oferite prin diferite acorduri comerciale.⁶⁶ Acest lucru este reflectat de dependența continuă a Republicii Moldova de un număr mic de parteneri de comerț ca destinație principală pentru exporturi (România, Federația Rusă și Italia care absorb cea mai mare parte a exporturilor Republicii Moldova), și de deficitul comercial cronic care a fost de 2 miliarde USD în anul 2015 și care a fost alimentat inclusiv de dependența țării de importul de resurse energetice.⁶⁷ Prin urmare, diversificarea pieței și a produselor este o provocare de maximă prioritate. Eforturile trebuie să fie prioritare mai ales în direcția dezvoltării atât a sectorului industrial, cât și a celui agricol. Având în vedere că 61,8% din populație locuiește în mediul rural (recensământul din 2014),⁶⁸ importanța sectorului agricol pentru reducerea sărăciei nu poate fi exagerată.⁶⁹ Eforturile de dezvoltare, totuși, sunt mai dificile din cauza conflictului nesoluționat din regiunea Transnistreană, infrastructurii de transport care este subdezvoltată și lipsei serviciilor de susținere a întreprinderilor. Potrivit unui studiu recent al Comisiei Economice pentru Europa a Națiunilor Unite (UNECE) privind eliminarea barierelor de reglementare și de procedură din calea comerțului, criza a afectat sectorul de producție care se confruntă cu o cerere în scădere. Tot în studiu au fost identificate principalele provocări pentru dezvoltarea ulterioară, și anume: transparența cerințelor de reglementare și de procedură pentru exporturi și importuri la controlul de frontieră și la vămuire, expertiza tehnică și standardizarea, comerțul de tranzit, serviciile de transport și logistică și programele de dezvoltare a întreprinderilor.⁷⁰

⁶¹ BNS (2016), „Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul în anul 2015”, <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&id-c=168&id=5147>

⁶² BNS (2016), „Activitatea de comerț exterior a Republicii Moldova în ianuarie-octombrie 2016”, <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&id-c=168&id=5441>

⁶³ BNS (2017), „Coeficientul îmbătrânirii populației, 1980-2015”, http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice_POP010/POP011600.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

⁶⁴ BNS (2014), „Femeile și bărbații în agricultura Republicii Moldova”, http://www.statistica.md/public/files/Recensamint/Recensamint_agricol/Femei_barbati_agr/Femei_barbati_agric_rom.pdf

⁶⁵ Organizația Națiunilor Unite (2016), „Femeile din mediul rural. Notă analitică”. Elaborat de M. Vremiș ca parte a proiectului „Consolidarea sistemului statistic național”.

⁶⁶ Acest lucru este reflectat prin gama redusă a produselor autohtone exportate, predominând în continuare produsele agricole și diverse produse fabricate. Gama de diverse produse fabricate este și ea redusă, articolele vestimentare și mobila constituind 54% și, respectiv, 23% din totalul exporturilor.

⁶⁷ BNS (2016), „Activitatea de comerț exterior a Republicii Moldova în anul 2015”, <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&id-c=168&id=5079>

⁶⁸ BNS (2017), <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&id=5582&idc=30>

⁶⁹ Banca Mondială (2016), „Evaluarea sărăciei în Moldova 2016. Transformarea structurală a exploatațiilor agricole mici din Republica Moldova: implicații pentru reducerea sărăciei și prosperitatea împărtășită”, <http://documents.worldbank.org/curated/en/602591468196193029/pdf/105724-WP-P151472-PUBLIC-ROMANIAN-STUDIU-II-BM-ro-COR-final.pdf>

⁷⁰ UNECE (planificat în anul 2017), <http://www.unecce.org/tradewelcome/studies-on-regulatory-and-procedural-barriers-to-trade.html>

Întreprinderile mici și mijlocii (ÎMM) din Republica Moldova au posibilități, competențe și resurse limitate pentru a-și inova fie produsele și serviciile, fie procesele interne de afaceri. Deși cheltuielile generale pentru cercetare și dezvoltare au reprezentat aproximativ 0,37% din PIB (2015), Republica Moldova se află pe locul 135 din 138 de țări în clasamentul global după numărul de publicații științifice.⁷¹ Deficiențele mediului de afaceri s-au soldat cu un acces redus la servicii de antreprenoriat și dezvoltare a afacerilor, un acces limitat la lanțuri cu valoare adăugată mai mare și la practici sub-optimale la locul de muncă. Eforturile pentru crearea unor afaceri puternice, competitive și inovatoare sunt esențiale în vederea consolidării dezvoltării economice și sociale a țării.

Provocările cu care se confruntă Guvernul continuă să fie influențate de necesitatea de a stimula o transformare structurală a economiei pentru a obține o concentrare sporită a activităților de producție cu valoare adăugată ridicată și cu un consum mare

de muncă (laborioase). La baza sectorului de servicii, principalul sector care contribuie la creșterea economică, stau activitățile administrației publice, ale sectorului sănătății, educației și social; în urma scăderii productivității, sectorul agricol a cedat rolul de motor al creșterii economice sectorului servicii. Regiunea Transnistreană continuă să rămână separată, iar standarde de viață aici scad treptat. Zona este puternic afectată de migrație, de o criză valutară și economică care ia amploare, de incertitudinea politică și de calitatea în descreștere a serviciilor de bază, declinul din acest teritoriu a erodat treptat coeziunea socială și a capacitățile locale de reconciliere și dezvoltare, astfel, influențând negativ perspectivele unui compromis politic la nivel înalt între părțile aflate în conflict. Decalajul de dezvoltare este accentuat de faptul că populația din regiunea Transnistreană nu beneficiază pe deplin de posibilitățile oferite de asistența acordată Republicii Moldova. La fel, posibilitățile de dezvoltare oferite prin AA și prevederile ZLSAC sunt în mare parte inaccesibile pentru economia din regiune.⁷²

⁷¹ Banca Mondială (2016), „Cheltuieli de cercetare și dezvoltare (% din PIB), <http://wdi.worldbank.org/table/5.13>; FEM (2016), „Raportul competitivității globale 2016–2017”, http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf

⁷² Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova (2016), „Programarea în Republica Moldova până în 2020: Raportul de analiză comună a Uniunii Europene”

STRATEGII PENTRU DEPĂȘIREA PROVOCĂRILOR

Corelații cu prioritățile naționale

Se așteaptă ca rezultatul să sprijine Guvernul la realizarea mai multor **priorități naționale incluse în Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020”, în special:**

- Racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă pentru a spori productivitatea forței de muncă și a majora rata de ocupare în economie;
- Sporirea investițiilor publice în infrastructura de drumuri naționale și locale pentru a diminua cheltuielile de transport și a spori viteza de acces;
- Diminuarea costurilor finanțării prin intensificarea concurenței în sectorul financiar și dezvoltarea instrumentelor de management al riscurilor;
- Ameliorarea mediului de afaceri, promovarea politicii concurențiale, optimizarea cadrului de reglementare și aplicarea tehnologiilor informaționale în serviciile publice destinate mediului de afaceri și cetățenilor.

În afară de „Moldova 2020”, rezultatul mai are scopul de a susține implementarea strategiilor naționale conexe după cum urmează:

- **Strategia națională de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016–2020:** Atragerea investițiilor străine directe în sectoarele prioritare orientate spre export din Republica Moldova; modificarea cadrului de reglementare, îmbunătățirea competențelor forței de muncă, sporirea calității infrastructurii industriale, sporirea capacităților de export ale producătorilor autohtoni și ale instituțiilor naționale în scopul atragerii, menținerii, dezvoltării exporturilor.
- **Strategia Națională privind ocuparea forței de muncă pentru perioada 2017–2021:** Creșterea nivelului de ocupare formală bazată pe competitivitate economică, competențe și calificări adecvate, în condiții de dezvoltare durabilă și incluzivă.
- **Strategia națională pentru asigurarea egalității între femei și bărbați pe anii 2017–2021 (prezentată Guvernului spre aprobare):** Atenuarea disparităților de pe piața muncii și a celor salariale bazate pe criterii de gen; armonizarea legislației naționale la standardele europene privind remunerarea egală pentru munca de valoare egală.
- **Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014–2020:** Sporirea competitivității sectorului agroalimentar prin intermediul unei restructurări și modernizări ample și îmbunătățirea calității vieții și a muncii în mediul rural prin realizarea de sinergii între activitățile agroalimentare și cele ale mediului natural.
- **Strategia de dezvoltare a serviciilor de extensiune rurală pentru anii 2012–2022:** Dezvoltarea economiei rurale și creșterea productivității în agricultură; acordarea de sprijin pentru a spori competitivitatea sectorului agroindustrial prin prestarea serviciilor de extensiune rurală.
- **Strategia națională de dezvoltare regională pentru anii 2016–2020 (proiect):** Dezvoltarea echilibrată și durabilă în toate regiunile de dezvoltare ale Republicii Moldova.

- **Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012–2020:** Crearea unui mediu de afaceri favorabil, promovarea culturii antreprenoriale și susținerea IMM-urilor.
- **Strategia de dezvoltare a comerțului interior în Republica Moldova pentru anii 2014–2020:** Sporirea competitivității produselor/serviciilor plasate pe piață; îmbunătățirea infrastructurii comerciale în teritoriu, în special în localitățile rurale; modernizarea formelor de distribuție și comercializare a produselor/serviciilor; asigurarea comerțului cu forță de muncă calificată și în permanentă perfecționare.
- **Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale „Moldova digitală 2020”:** Crearea condițiilor favorabile pentru dezvoltarea și utilizarea potențialului TIC de către instituțiile publice, mediul de afaceri și cetățeni pentru a atinge țintele economice, sociale și culturale în beneficiul tuturor.
- **Strategia națională „Diaspora-2025”:** Implicarea directă și indirectă a diasporei în dezvoltarea economică durabilă a Republicii Moldova.
- **Strategia națională în domeniul migrației și azilului (2011–2020):** Maximizarea efectelor pozitive ale migrației circulare prin transferul de cunoștințe și de competențe noi la revenirea migranților în țară, diversificarea posibilităților și facilitarea condițiilor de investire a remitențelor, stimularea fondării de întreprinderi mixte cu participarea migranților și susținerea patronilor/angajatorilor din țările gazdă.
- **Strategia de dezvoltare a turismului „Turism 2020”:** Impulsionează activității turistice în Republica Moldova prin dezvoltarea turismului intern și receptor.
- **Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013–2020 „Inovații pentru competitivitate”:** Abilitarea populației cu competențe inovaționale; orientarea firmelor spre inovare; stimularea cererii pentru produse și servicii inovatoare.
- **Strategia de cercetare-dezvoltare a Republicii Moldova până în 2020:** Dezvoltarea capacităților umane, instituționale și de infrastructură; dialogul permanent între știință și societate, diseminarea cunoștințelor și implementarea în practică a rezultatelor cercetării.

ODD-uri conexe

CPDD va contribui și la eforturile Guvernului pentru realizarea ODD-urilor și a țintelor naționalizate asociate:

ODD 1: Eradicarea sărăciei în toate formele sale și în orice context

1.2: Până în 2030, reducerea cu cel puțin jumătate a numărului de bărbați, femei și copii de toate vârstele care trăiesc în sărăcie absolută și sărăcie în toate dimensiunile sale potrivit pragului național și pragului internațional de 4,3\$ pe zi

1.3: Implementarea unui sistem de protecție socială adecvat la nivel național, inclusiv niveluri de protecție socială, pentru o acoperire substanțială a celor săraci și vulnerabili până în 2030

1.4: Până în 2030, asigurarea faptului că toți bărbații și femeile, în special cei săraci și vulnerabili, au drepturi egale la proprietate și control asupra terenurilor și a altor forme de proprietate, moștenire și alte resurse

1.b: Crearea unor cadre de politici solide la nivel național bazate pe strategii de dezvoltare care să-i vizeze cei săraci și care să fie sensibile la dimensiunea de gen, pentru a sprijini investițiile în acțiunile de eradicare a sărăciei

ODD 2: Eradicarea foametei, asigurarea securității alimentare, îmbunătățirea nutriției și promovarea unei agriculturi durabile

2.3: Creșterea productivității agricole și a veniturilor producătorilor agricoli mici prin accesul sigur și egal la factori de producție, cunoștințe, servicii financiare și piețe

ODD 4: Garantarea unei educații de calitate și promovarea oportunităților de învățare de-a lungul vieții pentru toți

4.4: Până în 2030, creșterea substanțială a numărului de tineri și adulți cu competențe relevante pentru piața muncii

4.5: Până în 2030, asigurarea accesului egal la toate nivelurile de învățământ și formare profesională a persoanelor vulnerabile, inclusiv a persoanelor cu dizabilități și copiilor în situații vulnerabile

4.7: Până în 2030, asigurarea faptului că toți elevii/studentii obțin cunoștințe și competențe necesare pentru promovarea dezvoltării durabile, stilurilor de viață durabile, drepturilor omului, egalității de gen, a culturii păcii și non-violenței, cetățeniei globale și aprecierea diversității culturale și a contribuției culturii la dezvoltarea durabilă

4.a: Construirea și modernizarea instituțiilor de învățământ care sunt sensibile la dimensiunea de gen, dizabilitate și copil, și oferirea unor medii de învățare sigure, non-violente, incluzive și eficiente pentru toți

ODD 5: Realizarea egalității de gen și abilitarea tuturor femeilor și a fetelor

- 5.1:** Eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor și fetelor
- 5.2:** Prevenirea și eliminarea violenței împotriva fetelor și femeilor, inclusiv traficul
- 5.3:** Eliminarea căsătoriilor timpurii și forțate cu copii
- 5.4:** Recunoașterea și aprecierea îngrijirii și lucrului casnic neplătit prin furnizarea de servicii publice, infrastructurii și politicilor de protecție socială
- 5.5:** Asigurarea participării depline și eficiente a femeilor și egalității de șanse la posturi de conducere la toate nivelurile de luare a deciziilor în viața politică, economică și publică

ODD 8: Promovarea unei creșteri economice susținute, deschise tuturor și durabile, a ocupării depline și productive a forței de muncă și a unei munci decente pentru toți

- 8.1:** Susținerea creșterii economice pe cap de locuitor și asigurarea creșterii produsului intern brut cu cel puțin 3% pe an
- 8.2:** Stimularea creșterii productivității economice cu ritmuri mai rapide față de creșterea salariului real, prin diversificare, modernizare tehnologică și inovație, inclusiv prin accent pe sectoarele cu valoare adăugată sporită și cu utilizarea intensivă a forței de muncă, definite drept prioritare în cadrul Strategiei naționale de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016–2020 ((1) industria alimentară și agricultura; (2) industria automotive; (3) servicii de afaceri, în special Business Process Outsourcing; (4) industria de îmbrăcăminte și încălțăminte; (5) industria electronicii; (6) informații și comunicații; și (7) fabricarea de utilaje și piese)
- 8.3:** Promovarea unor politici orientate spre dezvoltare care susțin activitățile productive, crearea locurilor de muncă decente, antreprenoriatul, creativitatea și inovația și care încurajează formalizarea și creșterea întreprinderilor micro, mici și mijlocii, inclusiv prin acces la servicii financiare
- 8.4:** Îmbunătățirea progresivă, până în 2030, a eficienței resurselor globale pentru consum și producere și decuplarea creșterii economice de degradarea mediului
- 8.5:** Până în 2030, atingerea unui nivel al ocupării similar cu media țărilor din Europa Centrală și de Est și stimularea ocupării productive și a muncii decente pentru toate femeile și bărbații, inclusiv pentru tineri și persoanele cu dizabilități, precum și remunerarea egală pentru munca de valoare egală
- 8.6:** Până în 2030, reducerea proporției tinerilor fără un loc de muncă, fără educație sau formare, până la un nivel similar cu media din țările Europei Centrale și de Est, în condiții de dezvoltare durabilă și favorabilă incluziunii
- 8.7:** Eradicarea muncii forțate, traficului de ființe umane și a muncii copiilor
- 8.8:** Protecția drepturilor la muncă și promovarea mediilor de lucru sigure și securizate pentru toți angajații

8.9: Până în 2030, elaborarea și implementarea politicilor pentru promovarea turismului durabil care facilitează crearea de parteneriate public-private, dezvoltă capacitățile în domeniul autorităților publice locale, respectiv care creează locuri de muncă și promovează cultura și produsele locale

8.10: Consolidarea capacității instituțiilor financiare interne pentru a încuraja și a extinde accesul la servicii bancare, de asigurări și servicii financiare pentru toți

ODD 9: Construirea unor infrastructuri rezistente, promovarea industrializării durabile și încurajarea inovației

9.1: Dezvoltarea infrastructurii fizice și de afaceri de înaltă calitate, fiabile, durabile și puternice în regiunile țării pentru a susține creșterea economică, dezvoltarea și bunăstarea populației, cu accent pe accesul larg și echitabil pentru toți

9.2: Promovarea industrializării incluzive și durabile în scopul majorării, până în 2030, a ponderii sectorului industrial în ocupare și în produsul intern brut până la niveluri similare cu țările Europei Centrale și de Est

9.3: Creșterea accesului întreprinderilor mici și mijlocii la serviciile financiare, inclusiv la credite accesibile, în vederea integrării acestora în lanțurile valorice și pe piețe

9.4: Până în 2030, modernizarea infrastructurii și reabilitarea industriilor pentru a deveni durabile, cu eficiență sporită în utilizarea resurselor și adoptare sporită a tehnologiilor și proceselor industriale curate și ecologice, fiind luate măsuri în conformitate cu capacitățile respective

9.5: Fortificarea cercetării științifice, modernizarea capacităților tehnologice ale sectoarelor industriale, precum și încurajarea inovațiilor în vederea creșterii competitivității economiei naționale și a gradului de bunăstare a populației

ODD 10: Reducerea inegalității în interiorul statelor și între state

10.1: Până în 2030, realizarea și susținerea în mod progresiv a creșterii veniturilor pentru 40% din limita de jos a populației, la o rată mai mare decât media națională

10.2: Până în 2030, abilitarea și promovarea incluziunii sociale, economice și politice a tuturor, indiferent de vârstă, sex, dizabilitate, rasă, etnie, origine, religie sau statut economic ori de altă natură

10.3: Asigurarea oportunităților egale și reducerea inegalității rezultatelor, inclusiv prin eliminarea legilor, politicilor și practicilor discriminatorii, și promovarea legislației, politicilor și acțiunilor corespunzătoare în acest sens

10.4: Adoptarea politicilor, în special fiscale, salariale și de protecție socială, și realizarea progresivă a unei egalități sporite

10.7: Asigurarea unui proces de angajare legal, echitabil, bine informat pentru migranți

ODD 11: Dezvoltarea orașelor și a așezărilor umane pentru ca ele să fie deschise tuturor, sigure, reziliente și durabile

11.1: Până în 2030, asigurarea accesului la locuințe și servicii de bază adecvate, sigure și la prețuri accesibile pentru toți, în special pentru cele mai sărace pături sociale

11.2: Până în 2030, asigurarea accesului la sisteme de transport sigure, la prețuri echitabile, accesibile și durabile pentru toți, îmbunătățirea siguranței rutiere, în special prin extinderea rețelelor de transport public

11.3: Susținerea dezvoltării durabile a regiunilor și asigurarea unui sistem urban policentric

11.7: Până în 2030, asigurarea accesului universal la spații verzi și publice suficiente, sigure, incluzive și accesibile

11.a: Susținerea legăturilor economice, sociale și de mediu pozitive dintre zonele urbane, semi-urbane și rurale, prin consolidarea planificării dezvoltării naționale și regionale

ODD 12: Asigurarea unor tipare de consum și producție durabile

12.3: Până în 2030, reducerea pierderilor de alimente de-a lungul lanțurilor de producție și de aprovizionare, inclusiv a pierderilor post-recoltare

ODD 17: Consolidarea mijloacelor de implementare și revitalizarea parteneriatului global pentru dezvoltare durabilă

17.17: Încurajarea și promovarea parteneriatelor publice, public-private și cu societatea civilă eficiente, în baza experienței și strategiilor de resurse ale parteneriatelor

17.18: Până în 2020, sporirea semnificativă a disponibilității datelor calitative, în timp util și fiabile, dezagregate după venit, sexe, vârstă, rasă, etnie, statut migrațional, dizabilități, localizare geografică și alte caracteristici relevante în contexte naționale

17.19: Până în 2030, dezvoltarea în baza inițiativelor existente a măsurătorilor progresului privind dezvoltarea durabilă care completează produsul intern brut și oferă suport pentru dezvoltarea capacităților statistice

Domeniul principal de activitate

Pentru a face față provocărilor legate de creșterea economică și piața forței de muncă și pentru a accelera implementarea strategiilor naționale ale Republicii Moldova menționate mai sus în cadrul strategiilor specifice ale CPDD accentul va fi pus pe:

- **Consilierea în materie de politici:** Asistență tehnică și recomandări de politici în domeniul planificării naționale și locale, formularea, implementarea, monitorizarea și evaluarea politicilor pentru o creștere incluzivă și durabilă care să stimuleze calitatea vieții, coeziunea socială și mijloacele de trai îmbunătățite și care să faciliteze accesul la locuri de muncă și antreprenariat, cu accent special pe femei.
- **Coeziunea regională, dezvoltarea economică regională și locală:** Abordarea disparităților regionale și a decalajului dintre regiunile urbane și cele rurale, dezvoltarea regională și urbană durabilă, îmbunătățirea serviciilor și modernizarea infrastructurii rezistente care va spori ulterior dezvoltarea economică locală și șansele de angajare; utilizarea și extinderea continuă a instrumentelor de cooperare, cum ar fi cooperarea intermunicipală, parteneriatele public-private care vor rezulta în economii la scară; promovarea ulterioară a implicării APL-urilor, membrilor comunității și a migranților pentru dezvoltarea socio-economică a zonelor rurale și urbane.
- **Informațiile de pe piața forței de muncă:** Susținerea eforturilor țării de a colecta și analiza datele necesare pentru prognozarea tendințelor de pe piața forței de muncă și pentru elaborarea programelor de învățământ orientate în acest sens; consolidarea capacității Guvernului de a transpune datele în deciziile bugetare ținând cont de nevoile și drepturile specifice ale femeilor și ale altor grupuri țintă.
- **Consolidarea capacităților pentru politicile de dezvoltare a afacerilor:** Îmbunătățirea capacităților instituțiilor naționale (publice și private) de a elabora, implementa, monitoriza politicile și măsurile care promovează spiritul antreprenorial incluziv, un mediu de afaceri pozitiv și o creștere durabilă (ecologică).
- **Dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii:** Promovarea continuă a colaborării cu sectorul privat, a soluțiilor inovatoare pentru dezvoltarea afacerilor; dezvoltarea clusterelor IMM și a consorțiilor pentru exporturi; modernizarea și dezvoltarea lanțurilor de valori în sectoarele cu perspectivă de creștere; creșterea productivității, sporirea valorii, modernizarea tehnologiilor și a competențelor; promovarea investițiilor.
- **Capacitatea de inserție profesională și crearea locurilor de muncă:** Susținerea grupurilor cu acces limitat la piața forței de muncă, inclusiv, dar fără a se limita la, tineri, femeile din anumite grupuri, cum ar fi PD, minoritățile etnice, inclusiv romii, migranții reînțorși de peste hotare, pentru a beneficia de un acces mai bun la finanțare, de competențe îmbunătățite, acces îmbunătățit la educația pentru adulți (în special prin intermediul TIC), la serviciile de îngrijire a copiilor (0-3 ani) și la schemele de garantare a ocupării forței de muncă pentru a promova ocuparea incluzivă a forței de muncă.
- **Promovarea responsabilității corporative sociale** și a principiilor abilitării femeilor în sectorul privat.
- **Inovația și competitivitatea:** Facilitarea comerțului, comerțul agricol, inovarea, creșterea competitivității și internaționalizării IMM-urilor, inclusiv a produselor agroalimentare, atât pe piețele interne, cât și pe cele externe; consolidarea serviciilor de sprijin în afaceri pentru IMM-uri, promovarea abordărilor inovatoare pentru activitatea independentă și antreprenariat prin cercetare și dezvoltare (inclusiv diseminarea cunoștințelor în agricultură) care implică diferite grupuri-țintă, cum ar fi tinerii, femeile, migranții reveniți de peste hotare, mediul academic, instituțiile de cercetare etc.
- **Măsurile de consolidare a încrederii:** Susținerea persoanelor de pe ambele maluri ale râului Nistru și regiunile cu statut special în implementarea intervențiilor de dezvoltare cuprinzătoare, bazate pe domenii, a activităților de creare a locurilor de muncă care să răspundă nevoilor critice.

Domeniul prioritar 3: Durabilitatea și reziliența mediului înconjurător

Rezultatul 3

Populația Republicii Moldova, în special cea mai vulnerabilă, beneficiază de pe urma îmbunătățirii guvernării de mediu, securității energetice, gestionării durabile a resurselor naturale și dezvoltării reziliente la schimbările climatice și la dezastre.

Principalele provocări care persistă în domeniul prioritar

Degradarea mediului, poluarea și utilizarea nesustenabilă a resurselor naturale sunt o provocare majoră pentru agenda de dezvoltare a Republicii Moldova. Considerațiile economice și sociale pe termen scurt încă mai prevalează adesea asupra beneficiilor pe termen lung ale mediului. Economia consumă intensiv resursele bazându-se pe supra-exploatarea capitalului natural, în timp ce rolul impactului asupra mediului în structura macroeconomică este neglijat. În pofida aprobării de către Guvern a Strategiei de mediu pentru anii 2014–2023 și a Planului de Acțiuni conexe, sectorul de mediu nu este considerat o prioritate și este grav subfinanțat, în timp ce structura instituțională continuă să fie lacunară, cu responsabilități care se suprapun și mandate care sunt în contradicție.

Procesul de aderare la UE, AA și cele 22 de acorduri multilaterale globale, regionale și subregionale de mediu (AMM) constituie cadrul național pentru politicile de mediu. Totuși, procesul de integrare în UE și de implementare a AMM necesită resurse umane la nivel național și local și resurse financiare pentru investiții în sectoarele cheie. Chiar dacă pot fi observate îmbunătățiri semnificative în cadrul de reglementare pentru protecția mediului și a naturii, ca parte a angajamentelor luate în cadrul AA și AMM, Republica Moldova încă nu a elaborat și nu a adoptat instrumente fezabile pentru transpunerea acestora în practică.

În mediul rural populația este constituită, în mare parte, din fermierii cu venituri reduse – unul dintre cele mai sărace segmente ale populației din țară. Strategiile de supraviețuire pe termen scurt și sărăcia înaltă împiedică aceste pături ale populației să investească în practici agricole durabile, ceea ce sporește presiunea

asupra resurselor naturale. Acești factori influențează negativ starea ecosistemelor, iar ca rezultat are loc degradarea terenurilor și a pădurilor, pierderea biodiversității, poluarea aerului atmosferic, precum și poluarea resurselor acvatice și deficitul de apă. Degradarea capitalului natural are la rândul său un efect negativ asupra veniturilor și condițiilor de viață ale populației din zonele rurale. Pe parcursul ultimilor 30 de ani, suprafața solurilor erodate s-a majorat cu 6,4 mii ha anual și constituie la moment 25,93% din suprafața totală a țării sau 40% din fondul agricol.⁷³ Între timp, impactul pierderii solului asupra pierderilor producției agricole este estimat la 53 milioane USD anual.⁷⁴

Exploatațiile agricole mici sunt echipate insuficient și nu au experiența necesară pentru a penetra piețele externe ale UE și cele din alte țări. În pofida creșterii recente a finanțării în agricultură, sectorul agroalimentar rămâne slab finanțat. În ultimii trei ani, întreprinderile agricole mari au fost vizate în mai multe programe internaționale în cadrul cărora le-au fost oferite echipamente pentru post-recoltare și depozitare. Totuși, insuficiența împrumuturilor pe termen mediu, ratele înalte ale dobânzilor, politicile de garantare severe în combinație cu instrumentele de piață subdezvoltate au împiedicat dezvoltarea unei aprovizionări de înaltă calitate cu produse alimentare.

Se constată distrugerea a 3 mii ha din suprafața forestieră protejată, precum și tăieri ilicite în volum de circa 400-600 mii m³ anual.⁷⁵ Numai 5% din pășuni își mențin valoarea biologică înaltă, iar aproximativ 70% și-au pierdut capacitatea de recuperare. S-au identificat 1.558 de locații contaminate cu poluanți organici persistenti, iar calitatea aerului nu corespunde standardelor de regle-

⁷³ Ministerul Mediului (2014), „Strategia de mediu pentru anii 2014–2023 a Republicii Moldova”

⁷⁴ Unitatea de Implementare a Proiectului, Moldsilva (2010), Documentul proiectului „Dezvoltarea sectorului forestier comunal în Moldova”

⁷⁵ Ministerul Mediului (2014), „Strategia de mediu pentru anii 2014–2023 a Republicii Moldova”

mentare necesare. Bugetele publice restrânse limitează finanțarea pentru gestionarea ariilor protejate, multe dintre acestea fiind cronic sub-finanțate fără capacități de planificare adecvată a gestionării.⁷⁶ Degradarea patrimoniului natural are un efect negativ semnificativ asupra dezvoltării turismului comunitar-natural și al ecoturismului, domenii identificate în Strategia de dezvoltare a turismului „Turism 2020” drept factori importanți pentru dezvoltarea economică a țării.

Pe lângă impactul antropic, Republica Moldova este extrem de vulnerabilă la schimbările climatice și la dezastre înregistrând anual pierderi economice medii de 2,13% din PIB. Din cauza catastrofelor meteorologice a căror probabilitate anuală de apariție este de 0,5% țara ar putea pierde până la 10% din PIB anual.⁷⁷ De exemplu, înghețurile târzii din luna mai 2016 și ploile abundente și grindina din luna iulie 2016 au afectat aproape 4.800 de hectare de teren agricol, pagubele fiind estimate la 500.000 USD.⁷⁸ Aceste riscuri afectează în primul rând săracii din mediul rural, femeile și grupurile vulnerabile. Reducerea riscurilor dezastrelor și adaptarea la schimbările climatice devin tot mai importante în condițiile în care Guvernul Republicii Moldova a semnat Acordul de la Paris și Cadrul pentru reducerea riscurilor de dezastre 2015-2030 de la Sendai. Consolidarea managementului riscurilor asociate dezastrelor constituie o prioritate în Planul Național de Acțiuni pentru implementarea AA. Totuși, prevederile planului nu sunt deocamdată susținute printr-un cadru de politici național operațional și, prin urmare, aspectele de gestionare a riscurilor dezastrelor nu pot fi integrate pe deplin în planurile intersectoriale la nivel național și de dezvoltare la nivel local. Mai mult, pentru implementarea planului nu au fost alocate resurse financiare. Pentru abordarea acestor provocări sistematice, Guvernul a fost susținut de Organizația Națiunilor Unite. A fost elaborată o Strategie Națională pentru MRD, sensibilă la dimensiunea de gen, și un Plan de Acțiuni, însă aprobarea acestora de către Guvern deocamdată mai trenează.

Chiar dacă țara și-a exprimat angajamentul față de consolidarea gestionării riscului de dezastre, prioritizând, în Planul Național de implementare a AA, activitățile de prevenire și de pregătire, Strategia Națională pentru MRD încă

nu a fost aprobată. În absența unui cadru strategic este dificilă promovarea priorităților conexe riscului de dezastre, iar drept urmare, rezistența la riscurile de dezastre nu este inclusă în planurile naționale și locale de dezvoltare. Guvernul a aprobat o Strategie națională de adaptare la schimbarea climei în care au fost identificate impacturile prognozate ale schimbărilor climatice pentru fiecare sector și care prevede elaborarea planurilor de acțiuni concrete pentru adaptare și integrarea de către entitățile publice relevante a riscului climatic în politicile sectoriale. Totuși, lipsește un mecanism național clar și eficient de coordonare multi-sectorială pentru abordarea provocărilor legate de schimbările climatice și pentru asigurarea unei integrări eficiente. În afară de coordonarea la nivel național, în procesul de planificare eficientă a adaptării este nevoie și de implicarea comunităților locale, cu accent pe femei, OSC-uri și tineri.

Economia Republicii Moldova este caracterizată ca fiind una dintre cele mai intensive economii la nivel de emisii de dioxid de carbon și de consum de energie în regiune, cu un consum de energie de două ori mai mare decât media UE. Sectorul energetic contribuie cel mai mult cu GES – 65% din totalul emisiilor la nivel național.⁷⁹ Datorită faptului că securitatea energetică este una dintre principalele sale priorități naționale, Guvernul a depus eforturi semnificative pentru modernizarea și reformarea sectorului energetic. Au fost aprobate Strategia Energetică a Republicii Moldova până în anul 2030, Programul Național pentru Eficiență Energetică 2011-2020, Legea cu privire la utilizarea resurselor regenerabile și Legea cu privire la eficiența energetică (2010). Sectorul industrial, precum și IMM-urile au conștientizat într-o măsură mai mare importanța implementării abordării costului nul sau redus, cum ar fi sistemele de gestionare a energiei sau metodele de producție care permit o utilizare mai eficientă a resurselor și mai curate, în vederea economisirii energiei și a resurselor naturale. În perioada 2011-2014, intensitatea energetică în Republica Moldova a scăzut aproape la jumătate, de la 0,92 la 0,48 tone echivalent petrol (tep)/1.000 USD.⁸⁰ Această scădere a fost rezultatul măsurilor de eficiență energetică și al reducerii de către industrie a consumului de energie.⁸¹ Parțial, această scădere ar putea fi atribuită asistenței Organizației Națiunilor Unite în sectorul industrial din Republica Moldova.

⁷⁶ Ministerul Mediului (2015), „Strategia națională și Planul de acțiune pentru conservarea biodiversității”

⁷⁷ Banca Mondială, Instrumentul global de reducere a dezastrelor și de redresare (2010), „Managementul riscului de dezastru și adaptare la schimbările climatice în Europa și Asia Centrală”, https://www.gfdr.org/sites/gfdr/files/publication/GFDRR_DRM_and_CCA_ECA.pdf

⁷⁸ PNUD (2016), „Sistemul de evaluare a necesităților post-dezastru în Republica Moldova. Studiu pentru definirea ariei de aplicabilitate”

⁷⁹ Ministerul Mediului (2013), „Raportul privind inventarul național de gaze cu efect de seră”

⁸⁰ Comunitatea Energetică (2016), ‘Energy Community Annual Implementation Report’ [Raportul anual al Comunității Energetice de punere în aplicare], https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/DOCS/4332394/3D790302C9FD5024E053C92FA8C0D492.pdf

⁸¹ Comunitatea Energetică (2016), ‘Energy Community Annual Implementation Report’ [Raportul anual al Comunității Energetice de punere în aplicare], https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/DOCS/4332394/3D790302C9FD5024E053C92FA8C0D492.pdf

De asemenea, conducerea țării a depus eforturi pentru a înlocui importurile de energie fosilă și pentru a spori eficiența energetică. Până în anul 2020, este prevăzută diversificarea surselor de energie primară la o pondere de cel puțin 17% din energia din surse regenerabile în consumul final brut de energie și obținerea unei ponderi de cel puțin 10% din energia regenerabilă în consumul final de energie în sectorul transporturilor. Cu toate acestea, dependența Republicii Moldova de importurile de energie este în continuare de 87%.⁸² Din această cauză, prețurile la energie sunt înalte, iar datoriile față de furnizorii străini sunt enorme – accesibilitatea energiei devenind, astfel, principala preocupare. În anul 2013, energiei i-au revenit, în medie, 17% din cheltuielile totale ale gospodăriilor casnice din Republica Moldova, ceea ce indică asupra unei sărăcii energetice tipice.⁸³ În cele mai sărace gospodării din Republica Moldova, în medie, cheltuielile pentru energie au constituit 21% din cele totale. Iată de ce sectorul rezidențial care este și cel mai mare consumator de energie – cu o pondere de 40% din consumul național de energie din care aproximativ 70% este asociat încălzirii prezintă mari posibilități de investiții în eficiența energetică pentru a obține atât economii de cheltuieli, cât și reducerea GES.⁸⁴

Chiar dacă Republica Moldova a elaborat o bază legislativă pentru a trece la o economie de piață, inclusiv Legea cu privire la locuințe (2015), Legea privind performanța energetică a clădirilor (2014), Legea insolvenței (2012), Legea condominiului în fondul locativ (2000), Legea cadastrului bunurilor imobile (1998), există încă o lipsă de expertiză în planificarea și implementarea strategică pentru a răspunde în mod eficient provocărilor din sectorul locuințelor. În cadrul reformei juridice ample desfășurate în țară a fost vizată eliminarea lacunelor din legislație fiind totodată solicitat sprijinul comunității internaționale, inclusiv al Organizației Națiunilor Unite, pentru punerea în aplicare a acesteia în aplicare. Ca urmare a recomandărilor Organizației Națiunilor Unite privind dezvoltarea locuințelor, dezvoltarea urbană și gestionarea terenurilor, trebuie să fie aplicat un set cuprinzător de măsuri pentru dezvoltarea capacităților necesare.⁸⁵

Recent, gospodăriile au început să aprecieze valoarea

strategiilor de eficiență energetică, însă progresul este foarte lent. Există o percepție negativă potrivit căreia măsurile de eficiență energetică și dezvoltarea verde ar fi niște investiții de lux. În cazul în care nevoile de bază, de ex., un venit stabil, o locuință decentă, mobilă și echipamente casnice bune, o mașină nouă etc., sunt asigurate, atunci prioritățile ar putea să se orienteze spre tehnologii și investiții ecologice.

La rândul lor, companiile private vor trebui mai întâi să-și consolideze pozițiile pe piață pentru a reinvesti ulterior banii în tehnologii mai avansate. Desigur că există și alte provocări. Ele țin în primul rând de faptul că managementul de nivel mediu și inferior al companiilor se opune schimbărilor și de faptul lipsește un mecanism de stimulare a angajaților pentru a promova măsurile eficiente din punct de vedere energetic.⁸⁶ Depășirea acestor bariere va permite sectorului industrial din Republica Moldova să-și îmbunătățească mai departe activitatea operațională, să reducă costurile și să-și sporească performanța energetică generală. În plus, companiile vor trebui să beneficieze de susținere suplimentară pentru a-și consolida capacitățile interne de integrare a sistemelor de gestionare a energiei și a abordărilor de producție mai curate în vederea gestionării mai eficiente a consumului de energie.

Teritoriul țării se află între două bazine hidrografice majore: Nistru și Dunăre-Prut. Nu există un plan integrat de gestionare a bazinelor hidrografice și un organ de gestionare stabilit, ceea ce duce la o calitate, o cantitate și o disponibilitate scăzută a apei. Principalul factor care influențează disponibilitatea apei sunt schimbările climatice. Directivele-cadru privind apa ale UE încă nu au fost transpuse pe deplin în cadrul legislativ național, iar capacitățile pentru gestionarea integrată a apei, inclusiv în context transfrontalier, rămân lacunare. Deși Republica Moldova, ca parte a Protocolului UNECE-OMS/EURO privind Apa și Sănătatea, a elaborat un Program național pentru implementarea Protocolului privind Apa și Sănătatea în Republica Moldova pentru anii 2016-2025 cu scopul de a garanta siguranța apei potabile și accesul echitabil la apă și canalizare, țara nu dispune de capacitățile și resursele financiare necesare pentru implementarea completă a programului.

⁸² BNS, <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=128>

⁸³ Bertholet, F. K. (2015), 'Moldova – District heating and electricity tariff and affordability analysis' [Moldova – sistemul de încălzire centralizată, tariful pentru energie electrică și analiza accesibilității]

⁸⁴ Politica UE/Europa de Sud-Est privind energia durabilă (2016), 'Energy Poverty in South-East Europe: Surviving the Cold' [Sărăcia energetică în Europa de Sud-Est: Supraviețuirea la rece], <http://seechangenetwork.org/wp-content/uploads/2016/10/Energy-Poverty-in-South-East-Europe-Surviving-the-Cold.pdf>

⁸⁵ UNECE (2015), 'Country Profile on Housing and Land Management of the Republic of Moldova' [Profilul țării pentru Republica Moldova privind administrarea funciară și a spațiului locativ]

⁸⁶ Datele au fost preluate din studiile de caz efectuate în rândul întreprinderilor industriale din Republica Moldova care au fost beneficiare ale proiectului „Reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră prin sporirea eficienței energetice în sectorul industrial în Moldova”, implementat de UNIDO în perioada 2011-2015. Din motiv că unele date pe care le-au raportat întreprinderile sunt considerate sensibile din punct de vedere comercial, studiile de caz nu au fost făcute publice.

STRATEGII PENTRU DEPĂȘIREA PROVOCĂRILOR

Corelații cu prioritățile naționale

Se așteaptă ca rezultatul să sprijine Guvernul la realizarea a două **priorități naționale incluse în Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020”, după cum urmează:**

- Reducerea consumului de energie prin sporirea eficienței energetice și utilizarea energiei din surse regenerabile;
- Agricultura și dezvoltarea rurală: competitivitatea produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă.

În afară de „Moldova 2020”, rezultatul mai are scopul de a susține implementarea strategiilor, planurilor de acțiuni și programelor naționale conexe după cum urmează:

- **Strategia națională de mediu pentru anii 2014-2023:** Reducerea emisiilor GES cu cel puțin 20% până în anul 2020, comparativ cu scenariul liniei de bază (1990); asigurarea utilizării raționale, protecției și a conservării resurselor naturale; integrarea principiilor de adaptare la schimbările climatice în toate sectoarele economiei naționale.
- **Strategia de adaptare la schimbarea climei până în anul 2020 și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia:** Reducerea cel puțin cu 50% a vulnerabilității la schimbările climatice către anul 2020 și facilitarea adaptării la schimbarea climei în 6 sectoare prioritare (agricultură, resurse de apă, sector forestier, sănătate umană, energie și transport).
- **Politica Națională de Sănătate a Republicii Moldova pentru anii 2007–2021:** Măsuri preventive pentru a face față evenimentelor climatice nefavorabile.
- **Programul național pentru implementarea Protocolului privind Apa și Sănătatea în Republica Moldova pentru anii 2016–2025:** Îmbunătățirea gestionării apelor pentru a asigura siguranța apelor, standardele de calitate a apei, accesul la apă și sanitație pentru populație, inclusiv accesul la apă potabilă sigură pentru 99% din populația urbană și 85% din populația rurală până în 2025 și îmbunătățirea accesului la sanitație pentru 85% din populația urbană și 25% din populația rurală până în 2025.
- **Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2030:** Asigurarea unei contribuții a surselor de energie regenerabilă de 20% în mixul energetic până în 2020; reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră (comparativ cu 1990) cu 25% până în 2020.
- **Contribuția Națională Determinată Intenționată înaintată Secretariatului Convenției-cadru a Organizației Națiunilor Unite privind schimbărilor climatice (CCONUSC) la 25 septembrie 2015:** Angajamentul față de un obiectiv necondiționat de reducere cu 67% a emisiilor sale de GES până în 2030 față de nivelul din 1990.
- **Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova 2016–2018:** Reducerea impactului riscurilor naturale și protecția împotriva dezastrelor.
- **Programul național pentru eficiență energetică 2011–2020:** Reducerea intensității energetice în economia națională și diminuarea impactului negativ al sectorului energetic asupra mediului.

- **Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014–2020:** Sporirea competitivității sectorului agroalimentar prin intermediul unei restructurări și modernizări ample și îmbunătățirea calității vieții și a muncii în mediul rural prin realizarea de sinergii între activitățile agroalimentare și mediul natural.
- **Strategia de dezvoltare a serviciilor de extensiune rurală pentru anii 2012–2022:** Dezvoltarea economiei rurale și creșterea productivității în agricultură; asistență pentru la sporirea competitivității sectorului agroindustrial prin prestarea serviciilor de extensiune rurală.
- **Strategia națională de dezvoltare regională pentru anii 2016–2020 (proiect):** Dezvoltarea echilibrată și durabilă în toate regiunile de dezvoltare ale Republicii Moldova.
- **Strategia națională privind managementul deșeurilor radioactive pentru anii 2017–2026:** Crearea capacității operaționale și instituționale în procesul de dezafectare, remediere și gestionare a deșeurilor radioactive.
- **Strategia de dezvoltare a turismului „Turism 2020”:** Impulsionarea activității turistice în Republica Moldova prin dezvoltarea turismului intern și receptor.
- **Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013–2020 „Inovații pentru competitivitate”:** Abilitarea populației cu competențe inovaționale și orientarea firmelor spre inovare, precum și stimularea cererii pentru produse și servicii inovatoare.

ODD-uri conexe

CPDD va contribui și la eforturile Guvernului pentru realizarea ODD-urilor și a țintelor naționalizate asociate:

ODD 2: Eradicarea foametei, asigurarea securității alimentare, îmbunătățirea nutriției și promovarea unei agriculturi durabile

2.3: Creșterea productivității agricole și veniturilor producătorilor agricoli mici prin accesul sigur și egal la factori de producție, cunoștințe, servicii financiare și piețe

2.4: Până în 2030, implementarea practicilor agricole ce sporesc productivitatea, contribuie la menținerea ecosistemelor și consolidează capacitățile de adaptare la schimbările climatice, condițiile meteorologice extreme ca seceta, inundațiile și alte dezastre naturale

ODD 3: Asigurarea unor vieți sănătoase și promovarea bunăstării pentru toți, la toate vârstele

3.6: Până în 2020, reducerea cu 50% a numărului de decese și leziuni în urma accidentelor rutiere

3.9: Până în 2030, reducerea mortalității și morbidității provocate de produsele chimice periculoase și poluarea aerului și apei

ODD 4: Garantarea unei educații de calitate și promovarea oportunităților de învățare de-a lungul vieții pentru toți

4.4: Până în 2030, creșterea substanțială a numărului de tineri și adulți cu competențe relevante pentru piața muncii

ODD 5: Realizarea egalității de gen și abilitarea tuturor femeilor și a fetelor

5.5: Asigurarea participării depline și eficiente a femeilor și egalității de șanse la posturi de conducere la toate nivelurile de luare a deciziilor în viața politică, economică și publică

ODD 6: Asigurarea accesului la apă și canalizare pentru toți

6.1: Până în 2023, realizarea accesului universal și echitabil la apă potabilă sigură și la prețuri accesibile pentru 80% din populație și până în 2030, pentru toți

6.3: Până în 2030, îmbunătățirea calității apei prin reducerea poluării, eliminarea deversării deșeurilor și minimizarea eliminărilor produselor chimice și materialelor periculoase, reducerea proporției apelor uzate netratate și sporirea substanțială a gradului de reciclare și reutilizare sigură

6.4: Până în 2030, creșterea substanțială a eficienței de utilizare a apei în toate sectoarele și asigurarea unui proces durabil de captare și furnizare a apei potabile

6.5: Până în 2030, implementarea managementului integrat al resurselor de apă la toate nivelurile

ODD 7: Asigurarea accesului tuturor la energie la prețuri accesibile, într-un mod sigur, durabil și modern

7.1: Până în 2030, asigurarea accesului universal la servicii energetice accesibile, sigure și moderne

7.2: Până în 2020, creșterea ponderii energiei regenerabile în totalul mixului energetic până la 20%

7.3: Până în 2020, creșterea eficienței consumului de energie cu 20%

ODD 9: Construirea unor infrastructuri rezistente, promovarea industrializării durabile și încurajarea inovației

9.1: Dezvoltarea infrastructurii fizice și de afaceri de calitate, fiabile, durabile și puternice în regiunile țării pentru a susține creșterea economică, dezvoltarea și bunăstarea populației, cu accent pe accesul larg și echitabil pentru toți

9.4: Până în 2030, modernizarea infrastructurii și reabilitarea industriilor pentru a deveni durabile, cu eficiență sporită în utilizarea resurselor și adoptare sporită a tehnologiilor și proceselor industriale curate și ecologice, fiind luate măsuri în conformitate cu capacitățile respective

ODD 11: Dezvoltarea orașelor și a așezărilor umane pentru ca ele să fie deschise tuturor, sigure, reziliente și durabile

11.1: Până în 2030, accesul tuturor persoanelor social-vulnerabile și al familiilor tinere la locuințe și servicii de bază adecvate, sigure și la prețuri accesibile

11.2: Până în 2030, asigurarea accesului la sisteme de transport sigure, la prețuri echitabile, accesibile și durabile pentru toți, îmbunătățirea siguranței rutiere, în special prin extinderea rețelelor de transport public

11.3: Susținerea dezvoltării durabile a regiunilor și asigurarea unui sistem urban policentric

11.5: Până în 2030, reducerea semnificativă a pierderilor economice directe cauzate de dezastr

11.6: Până în 2030, reducerea pe cap de locuitor a impactului negativ asupra mediului în orașe, inclusiv prin acordarea unei atenții deosebite calității aerului și gestionării deșeurilor municipale și de alt tip

11.7: Până în 2030, asigurarea accesului universal la spații verzi și publice suficiente, sigure, incluzive și accesibile

ODD 12: Asigurarea unor tipare de consum și producție durabile

12.1: Integrarea și implementarea principiilor de consum și producție durabile în politica națională relevantă

12.2: Până în 2030, realizarea gestionării durabile și utilizării eficiente a resurselor naturale

12.3: Până în 2030, reducerea pierderilor de alimente de-a lungul lanțurilor de producție și de aprovizionare, inclusiv a pierderilor post-recoltare

12.5: Până în 2030, reducerea semnificativă a generării de deșeuri, prin prevenire, reducere, reciclare și reutilizare, în special la nivel municipal

12.8: Până în 2030, atât persoanele din mediul urban, cât și cele din mediul rural, trebuie să dețină informații relevante și să fie sensibilizați despre dezvoltarea durabilă și un stil de viață în armonie cu natura

ODD 13: Luarea unor măsuri urgente de combatere a schimbărilor climatice și a impactului lor

13.1: Până în 2020, asigurarea rezistenței la schimbările climatice prin reducerea cu 50% a riscurilor legate de schimbările climatice și prin facilitarea adaptării în 6 sectoare prioritare – agricultură, resurse de apă, sănătate, sector forestier, energie și transport

13.2: Integrarea măsurilor privind schimbările climatice în politici, strategii și planuri naționale

13.3: Fortificarea cadrului instituțional în domeniul adaptării la schimbările climatice, asigurarea conștientizării de către toți actorii implicați, inclusiv, de către populație, a riscurilor schimbărilor climatice și a măsurilor de adaptare

ODD 15: Protejarea, restaurarea și promovarea utilizării durabile a ecosistemelor terestre, gestionarea durabilă a pădurilor, combaterea deșertificării, stoparea și repararea degradării solului și stoparea pierderilor de biodiversitate

15.1: Până în 2020, asigurarea conservării, restabilirii și utilizării durabile a ecosistemelor de apă dulce terestre și interioare și a serviciilor acestora, în special păduri și zone umede

15.2: Până în 2020, promovarea implementării managementului durabil al tuturor tipurilor de păduri, stoparea defrișării, restabilirea pădurilor degradate și creșterea semnificativă a împăduririi și reîmpăduririi

15.3: Până în 2030, combaterea deșertificării, restaurarea terenurilor și solurilor degradate, inclusiv a terenurilor afectate de deșertificare, secetă și inundații și depunerea de eforturi pentru a realiza o lume neutră din punct de vedere al degradării terenurilor

15.5: Luarea unor măsuri urgente și semnificative pentru a reduce degradarea habitatelor naturale, a stopa pierderea biodiversității și, până în 2020, a proteja și preveni extincția speciilor amenințate

15.6: Promovarea distribuirii corecte și echitabile a beneficiilor care rezultă din utilizarea resurselor genetice și promovarea accesului corespunzător la aceste resurse, după cum este convenit la nivel internațional

15.9: Până în 2020, integrarea valorilor biodiversității și ecosistemelor în planificarea națională și locală, procesele de dezvoltare, strategii, planurile de reducere a sărăciei și planurile de amenajare a teritoriilor

ODD 17: Consolidarea mijloacelor de implementare și revitalizarea parteneriatului global pentru dezvoltare durabilă

17.17: Încurajarea și promovarea parteneriatelor publice, public-private și cu societatea civilă eficiente, în baza experienței și strategiilor de resurse ale parteneriatelor

17.18: Până în 2020, sporirea semnificativă a disponibilității datelor calitative, în timp util și fiabile, dezagregate după venit, sexe, vârstă, rasă, etnie, statut migrațional, dizabilități, localizare geografică și alte caracteristici relevante în contextul național

17.19: Până în 2030, dezvoltarea în baza inițiativelor existente a măsurătorilor progresului privind dezvoltarea durabilă care completează produsul intern brut și oferă suport pentru dezvoltarea capacităților statistice

Domeniul principal de activitate

Pentru a face față provocărilor din domeniul mediului, securității energetice și al schimbărilor climatice și pentru a accelera implementarea strategiilor naționale ale Republicii Moldova menționate mai sus, în cadrul strategiilor specifice ale CPDD, accentul va fi pus pe:

- **Consilierea în materie de politici și susținerea la implementare** în domeniul protecției mediului, eficienței energetice, schimbărilor climatice și reducerii riscului de dezastre.
- **Securitatea energetică:** Susținerea Guvernului la luarea unor măsuri inovative pentru crearea unui mediu propice optimizării și raționalizării sectorului energetic cu scopul de a spori securitatea energetică; susținerea Guvernului, APL-urilor și a actorilor din sectorul privat la extinderea surselor regenerabile și a eficienței energetice în clădirile publice și rezidențiale și în sectorul industrial în vederea creării de beneficii economice, sociale și de mediu și ca măsură de îmbunătățire a creșterii economice, reducând, în același timp, cererea de energie și sărăcia energetică, în special în rândul celor mai vulnerabile grupuri; utilizarea unei abordări orientate spre oameni în procesul de dezvoltare a pieței de energie din surse regenerabile, în procesul de preluare a noilor modele și instrumente financiare, cum ar fi companiile de servicii energetice, fondurile de garantare a împrumuturilor etc. pentru promovarea eficienței energetice și pentru serviciile energetice accesibile populației în eforturile lor de reducere la minim a sărăciei energetice.
- **Consolidarea capacităților:** Îmbunătățirea capacității Guvernului de realiza angajamentele asumate de Republica Moldova în temeiul AMM, inclusiv AA, care necesită transpunerea acquis-ului relevant și aplicarea și monitorizarea ulterioară a acestuia; consolidarea capacității naționale de elaborare și implementare a politicilor pentru locuințe durabile și dezvoltare urbană. Sporirea capacităților comunităților rurale și ale autorităților locale de a implementa măsuri eficiente și incluzive de dezvoltare prin care să le ofere populației rurale posibilități economice și sociale.
- **Bazinul hidrografic al râului Nistru:** Susținerea cooperării transfrontaliere și a managementului integrat al resurselor de apă în bazinul hidrografic al râului Nistru.
- **Infrastructura publică:** Acordarea de asistență în vederea modernizării infrastructurii care vizează protecția mediului, atenuarea riscurilor climatice și reducerea emisiilor, inclusiv prin parteneriate public-private.
- **MRD:** Pledarea pentru o cooperare puternică și definirea responsabilităților clare în domeniul MRD și stabilirea unui mecanism de coordonare intersectorial și multilateral pentru o adaptare planificată eficientă; integrarea, la nivel național și local și într-un mod sensibil la dimensiunea de gen, a rezilienței la schimbările climatice și față de dezastre; integrarea în planificarea dezvoltării la nivel național și local a evaluării riscurilor, a priorităților și măsurilor de reducere a riscurilor de dezastre climatice; utilizarea mecanismelor participative de supraveghere și de luare a deciziilor pentru a consolida influența campionilor în domeniul egalității de gen, a societății civile și a organizațiilor de femei asupra politicilor publice, deciziilor de investiții și monitorizării implementării MRD.
- **Controlul calității pentru procesul național de inventariere a GES, susținerea planificării și punerii în aplicare a măsurilor de atenuare și adaptare:** Dezvoltarea parteneriatelor între Organizația Națiunilor Unite și alte părți interesate pentru a asigura accesul la mecanismele publice și private de finanțare în domeniul schimbărilor climatice, pentru a reduce GES prin intermediul eficienței energetice îmbunătățite în clădirile rezidențiale și în sectorul industrial, precum și prin intermediul utilizării transportului cu emisii reduse și gestionării deșeurilor. Aceasta ar ajuta sectoarele vulnerabile ale economiei și comunitățile să se

adapteze la schimbările climatice pentru a asigura securitatea alimentară, a combate deficitul de apă și a spori reziliența ecosistemelor; activarea unor instrumente alternative de finanțare pentru a ajuta sectorul privat să mobilizeze fonduri fie pentru produse și servicii inovatoare, fie pentru procesele de activitate interne în domeniul energiei alternative și al agroturismului cu potențial promițător de extindere.

- **Abordarea integrată față de dezvoltarea locală:** Acordarea de asistență în vederea dezvoltării unui mediu local favorabil care să asigure în consecință servicii mai bune și mai accesibile, coeziune socială și oportunități de obținere a veniturilor; acordarea de asistență autorităților centrale și locale ca să interacționeze productiv cu toate grupurile comunitare, inclusiv cu cele mai vulnerabile, și să le abilitizeze în calitate de co-participanți și contribuitori la dezvoltarea locală.
- **Biodiversitatea:** Susținerea conservării biodiversității și combaterii deșertificării; îmbunătățirea planificării integrate și implementării planurilor de management pentru

ariile protejate cu scopul de a asigura integritatea și protecția ecosistemului împreună cu crearea de oportunități durabile pentru generarea veniturilor.

- **Gestionarea deșeurilor și a substanțelor chimice:** Includerea considerentelor de sănătate umană în cadrul intervențiilor ONU care vizează gestionarea deșeurilor și a substanțelor chimice; utilizarea în planurile integrate de gestionare a bazinelor de apă a abordărilor-pilot bazate pe ecosistem punându-se accentul atât pe restabilirea ecosistemelor, cât și pe îmbunătățirea reglementărilor.
- **Gestionarea deșeurilor radioactive, dezafectarea și remedierea teritoriului afectat:** Crearea capacității operaționale și instituționale în procesul de dezafectare, remediere și gestionare a deșeurilor radioactive.
- **Evaluarea și monitorizarea de mediu:** Susținerea Republicii Moldova în îndeplinirea angajamentelor internaționale de monitorizare și raportare în cadrul AMM.

Domeniul prioritar 4: Dezvoltarea socială incluzivă și echitabilă

Rezultatul 4

Populația Republicii Moldova, în special cea mai vulnerabilă, solicită și beneficiază de politici și servicii de educație, sănătate și sociale sensibile la dimensiunea de gen și bazate pe drepturile omului, incluzive, eficiente, echitabile și de calitate.

Principalele provocări persistente din domeniul prioritar

La fel ca și în alte țări, în Republica Moldova se produc schimbări demografice importante. Acestea sunt caracterizate prin rate scăzute ale natalității, speranță de viață destul de redusă și o populație care îmbătrânește.⁸⁷ Ponderea persoanelor cu vârsta sub 15 ani a scăzut la 15,9% în anul 2015. Între timp, ponderea persoanelor cu vârsta de 60+ ani a fost în continuă creștere, constituind 16,6% din populația totală în anul 2015.⁸⁸ Conform previziunii demografice elaborate de Centrul Național de Cercetări Demografice, dividendul demografic pentru populația Republicii Moldova ar putea dura până în anul 2035. Implicarea activă a tinerilor în viața publică și în procesul decizional, inclusiv în domeniul învățământului, sănătății și al protecției sociale, constituie un element important pentru stimularea dezvoltării durabile a societății. Totuși, în pofida reformelor implementate în sectorul de tineret în conformitate cu prevederile Strategiei naționale de dezvoltare a sectorului de tineret pentru anii 2014–2020, rata participării tinerilor la procesul decizional, la toate nivelurile societății din Republica Moldova, este extrem de joasă, conform Indexului de tineret.⁸⁹ Dacă se va acorda prioritate investițiilor în tineri, în special în educația, sănătatea lor, inclusiv în sănătatea sexuală și cea reproductivă, și în locuri de muncă decente pentru ei, Republica Moldova va avea șansa să valorifice dividendul demografic și să permită tinerilor să-și realizeze pe deplin potențialul. Investițiile în dezvoltarea capitalului uman, în special în educație și sănătate, vor spori ponderea populației active din punct de vedere economic care poate ulterior să intensifice creșterea și dezvoltarea economică.

Rata totală netă de cuprindere în învățământul preșcolar (pentru copiii cu vârsta de 3-6 ani) a înregistrat o creștere constantă în ultimii cinci ani, atingând nivelul de 85,1% în anul 2015 (84,8% pentru băieți și 85,4% pentru fete).⁹⁰ Totuși, 80% dintre copiii romi, 60% dintre copiii cu dizabilități (CD) și 30% dintre copiii din mediul rural nu sunt înscriși în învățământul preșcolar. Din cauza ratei primare nete de cuprindere de 87% (87,5% pentru băieți și 86,2% pentru fete), Republica Moldova se află la cel mai inferior nivel în raport cu multe țări din Europa Centrală și de Est și din Comunitatea Statelor Independente.⁹¹ O rată ridicată de abandon școlar și de absenteism se atestă printre cele mai vulnerabile grupuri: CD, copiii romi și copiii din familiile sărace. Mai puțin de trei sferturi dintre copiii romi frecventează școala zilnic și doar o treime din CD absolvă școala. Între timp, pe parcursul anului școlar 2015/2016, 12% dintre copiii cu vârsta de 7–15 ani nu au frecventat școala.⁹² Aproximativ 1.000 de CD rămân plasați în școli speciale.⁹³ Mulți se confruntă cu stigmatizare și discriminare. Doar jumătate din cadrele didactice sunt de părere că CD trebuie să învețe în școli obișnuite și doar 5% dintre părinți consideră că un copil cu nevoi speciale trebuie să meargă la grădinița obișnuită.⁹⁴ Copiii cu dizabilități mintale sunt stigmatizați într-o măsură mai mare decât cei cu dizabilități fizice. Din cauza lipsei de servicii de sprijin și a capacității reduse a personalului din instituțiile de învățământ obișnuite de a se ocupa cu CD, incluziunea acestor copii este lentă. Rata de cuprindere a copiilor romi la toate nivelurile de școlarizare este mult mai scăzută decât cea a copiilor non-romi:

⁸⁷ „Foie de parcurs privind îmbătrânirea”, aprobată de Guvernul Republicii Moldova în anul 2014

⁸⁸ BNS (2016), „Structura populației stabile a Republicii Moldova pe sexe și vârste la 1 ianuarie 2016” <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5210>

⁸⁹ UNFPA, „Indexul de Tineret 2015. Policy paper”, http://moldova.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Policy%20brief_Youth%20Index_%20Ro.pdf

⁹⁰ BNS (2016), „Situția copiilor în Republica Moldova în anul 2015”

⁹¹ UNICEF (2016), baza de date TransMonEE 2015, <http://www.transmonee.org/>

⁹² Calcule făcute în baza BNS (2015/2016), „Educația în Republica Moldova: Publicație statistică”

⁹³ BNS (2015/2016), „Educația în Republica Moldova: Publicație statistică”

⁹⁴ UNICEF (2015), ‘Participatory assessment of barriers hampering the access of Roma children and their families to services’ [Evaluarea participativă a barierelor care împiedică accesul copiilor romi și al familiilor acestora la servicii]

o pătrime la nivel preșcolar, jumătate la nivel primar și gimnazial și o cincime la nivel liceal.⁹⁵ Un impact semnificativ asupra ratei de cuprindere o are și sărăcia.⁹⁶ În anul 2012, diferența de frecvență a școlii între chintila de bunăstare cea mai săracă și cea mai bogată a fost de 38 puncte procentuale în cazul învățământului preșcolar (copii de 3-4 ani) și de 67 puncte procentuale (67% pentru băieți și 66,3% pentru fete) în cazul învățământului liceal.⁹⁷ Discrepanțele dintre cuprinderea în zonele rurale și cele urbane rămân mari la toate nivelurile de învățământ, cea mai gravă situație fiind atestată în cazul copiilor din mediul rural.

Reușitele școlare sunt în general slabe, iar proporția generală a absolvenților este în scădere. Aproape jumătate din copii absolvesc școala fără deprinderile necesare pentru o viață sănătoasă și de succes. Doar 30% dintre copiii de 3-4 ani (30% băieți și 30,6% fete) se dezvoltă conform vârstei la capitolul alfabetizare și competențe numerice.⁹⁸ În ansamblu, sistemul de învățământ din Republica Moldova a înregistrat unele progrese în perioada 2009-2015. În pofida tendinței pozitive, aproximativ jumătate dintre elevii de 15 ani nu au un nivel de bază de competențe în lectură și matematică.⁹⁹ Numărul cadrelor didactice care predau anumite discipline, mai ales în mediul rural, este insuficient pentru acoperirea tuturor necesităților. Inegalitățile din calea accesului și beneficiului de educație de înaltă calitate sunt adânc înrădăcinate în normele sociale perpetuate atât de către cei responsabili, cât și de către titularii de drepturi. Potrivit datelor obținute în urma unei cercetări, grupurile vulnerabile de copii¹⁰⁰ se confruntă cu provocări mai mari în sistemul de învățământ, inclusiv rate scăzute de frecvență și rate înalte de abandon școlar, scăderea performanțelor academice și creșterea nereușitei școlare, creșterea numărului de copii în conflict cu legea și un risc sporit de expunere a acestor copii la diverse forme de abuz.¹⁰¹ Din cauza migrației, numărul cadrelor didactice este insuficient, iar integrarea copiilor în sistemul de învățământ este influențată negativ. Normele sociale predominante, sărăcia gospodăriilor și lipsa abilităților părintești pozitive diminuează interesul, motivația și ca-

pacitatea părinților de a-și trimite copiii la școală și de a-i susține în procesul de învățare. Asigurarea includerii tuturor copiilor în sistemul de învățământ face parte din angajamentele internaționale asumate de Republica Moldova în cadrul Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CRPD), Convenției ONU cu privire la drepturile copilului (CDC) și Convenției internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (ICERD) etc.

Codul Educației și Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 oferă o bază fiabilă pentru elaborarea de noi politici, inclusiv celor din domeniul educației și formării profesionale (EFP) și a studiilor superioare. Principiile exprimate în viziunea strategică sunt racordate cu AA. Implementarea reformelor prevăzute în aceste documente rămâne, totuși, o problemă.¹⁰²

EFP în Republica Moldova sunt încă teoretice, axate pe formarea profesională în cadrul școlii, pe când lecțiile practice au loc în ateliere echipate insuficient. Pentru majoritatea profesiilor deocamdată nu există nici program de studii care să reflecte necesitățile de pe piața forței de muncă și nici materiale moderne de învățare. De cele mai multe ori, stagiile nu au loc după o abordare structurată, iar elevii sunt uneori folosiți doar ca „forță ieftină de muncă”. Același risc există și pentru învățământul EFP dual. Învățarea în timpul muncii, în cadrul programelor școlare este mai dificilă din cauza lipsei echipamentelor de instruire și a cadrelor didactice pregătite și cu experiență. A fost aprobat Planul de acțiuni pentru restructurarea rețelei instituțiilor de învățământ profesional tehnic pe anii 2015-2020, iar implementarea acestuia este în desfășurare. Mecanismul de finanțare în bază de cost standard per elev, prevăzut a fi aplicat de la începutul lui 2016, nu a fost introdus. În instituțiile EFP sunt înmatriculați aproximativ 30.000 de elevi.¹⁰³ Rata de abandon în rândul elevilor din sistemul EFP este înaltă. Există o necorelare semnificativă între cunoștințele și competențele elevilor și necesitățile angajatorilor. În consecință, sistemul de învățământ nu oferă competențele solicitate de angajatori.

⁹⁵ ONU Moldova (2013), „Romii din Republica Moldova în localitățile locuite preponderent de romi”

⁹⁶ Diferențele sunt mult mai reduse în cazul copiilor sub trei ani și a celor de vârstă școlară primară și gimnazială.

⁹⁷ UN Women, UNICEF (2013), Studiul „Cererea și oferta serviciilor de educație timpurie și preșcolară din perspectiva angajării femeii în câmpul muncii”

⁹⁸ UNICEF (2012), „Monitorizarea situației copiilor și femeilor. Studiul de Indicatori Multipli în Cuiburi. Republica Moldova.”

⁹⁹ Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (2016), „Programul privind evaluarea internațională a elevilor 2015”

¹⁰⁰ Copiii cu dizabilități, copiii romi, copiii din cele mai sărace chintile de bunăstare, copiii lăsați singuri acasă de către părinții migranți, copiii care părăsesc instituțiile rezidențiale

¹⁰¹ UNICEF (2016), ‘Situation analysis of children in Moldova and status of realization of Child Rights’ [Analiza situației copiilor din Republica Moldova și etapa de realizare a drepturilor copiilor] (proiect)

¹⁰² Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova (2016), „Programarea în Republica Moldova până în 2020: Raportul de analiză comună a Uniunii Europene”

¹⁰³ Ministerul Educației (2016), „Raport de activitate al Ministerului Educației pentru anul 2015”, http://www.edu.gov.md/sites/default/files/raport_me_2015_1.pdf

Studiile superioare pot fi urmate la 19 universități/academii (instituții de învățământ superior, ÎS) publice (de stat) și la 12 private. Principala sursă de finanțare a ÎS este bugetul de stat. În 2015, Ministerul Educației a aprobat „Cadru de referință al curriculumului universitar”. Acesta reprezintă documentul care definește fundamentele conceptuale și metodologice ale politicilor curriculare la nivel național, în conformitate cu prioritățile strategice naționale și cu angajamentele Republicii Moldova de integrare în spațiul european comun pentru învățământul superior și continuarea implementării Procesului de la Bologna. Calificările bazate pe competență în învățământul superior pentru 20 de domenii de studii au fost aliniate la cadrul național al calificărilor. Din anul 2015, instituțiile de învățământ superior au semnat, în cadrul Erasmus+, acorduri de mobilitate cu 27 de universități din 12 state membre ale UE. Tot în 2015, în ÎS erau înscrși aproximativ 81.670 de studenți.¹⁰⁴ Din cauza diferențelor dintre sistemele de învățământ de pe cele două maluri ale râului Nistru, spre deosebire de tinerii care au studiat în ÎS din Moldova cei care și-au făcut studiile în regiunea Transnistreană trebuie să studieze încă un an pentru a putea obține diplomele de licență. Diplomele eliberate de școlile și universitățile din regiunea Transnistreană sunt ușor recunoscute de către Federația Rusă, pe când recunoașterea lor pe întreg teritoriul Republicii Moldova rămâne o problemă.

Rata mortalității infantile a scăzut cu mai mult de jumătate de la mijlocul anilor '90, ajungând la 9,7 la 1.000 de născuți-vii în anul 2015, însă, totuși, este de două ori mai mare decât media UE de 3,7 la 1.000 de născuți-vii.¹⁰⁵ **Unul din cinci decese în rândul copiilor are loc la domiciliu – majoritatea cazurilor de deces putând fi prevenite.**¹⁰⁶ **Rata dizabilității în rândul copiilor este de 18,7 la 1.000 de copii, iar țara dispune de servicii slab dezvoltate de depistare și intervenție timpurie pentru CD.**¹⁰⁷

Ratele de imunizare sunt în scădere (a treia doză de DTT a sporit de la 96% în anul 2006 până la 86% în anul 2015).¹⁰⁸ Există discrepanțe semnificative între mediul urban și rural și între raioane, mai ales în regiunea Transnistreană.¹⁰⁹

Cel mai recent program național de imunizări pentru anii 2016-2020 a fost aprobat la mijlocul anului 2016, iar planul cuprinzător multianual a fost actualizat pentru a asigura susținerea în continuare a noilor vaccinuri. În anul 2016, asistența acordată Republicii Moldova din partea Alianței Globale pentru Vaccinuri și Imunizări urma să ia sfârșit, țara fiind astfel nevoită să acopere integral costul vaccinului și consumabilelor pentavalente începând cu anul 2017.

Există o discrepanță generală între bărbați și femei la capitalul reducerea speranței de viață prin deces înainte de 65 de ani: 10,4 ani pentru bărbați în raport cu 5,4 ani pentru femei în anul 2014.¹¹⁰ Din cauza mediului social, economic și fizic din țările în curs de dezvoltare, populația se confruntă cu niveluri mult mai scăzute de protecție față de riscurile și consecințele bolilor netransmisibile (BNT) decât în țările dezvoltate.¹¹¹ BNT reprezintă 87% din totalul deceselor, principala cauză fiind bolile cardiovasculare, urmate de cancer, leziuni, boli respiratorii și diabetul zaharat.¹¹² Ratele mortalității din cauza bolilor hepatice cronice și a cirozelor în Republica Moldova sunt cele mai înalte din regiunea europeană a OMS, cu peste 80 de decese la 100.000 persoane (1.315 decese în rândul bărbaților și 1.292 de decese în rândul femeilor în anul 2013).¹¹³ Cancerul de sân și de col uterin afectează femeile de vârstă fertilă, având totodată un impact social și economic negativ. Ratele înalte ale BNT sunt determinate de principalii factori de risc, cum ar fi fumatul, consumul nociv de alcool, inactivitatea fizică și alimentația săracă majoritatea acestor comportamente fiind adoptate din timpul adolescenței.¹¹⁴ Există o discrepanță între bărbați și femei în ceea ce privește anumiți factori de risc, de exemplu, bărbații au fumat mai mult în comparație cu femeile (43,6% versus 5,6%), iar 17,8% dintre bărbați sunt obezi, comparativ cu 28,5% dintre femei.¹¹⁵ Prevalența afecțiunilor mintale rămâne, de asemenea, ridicată în Republica Moldova. Continuă să persiste lacune în cadrul legal în vigoare, mai ales în ceea ce privește alcoolul (definiția băuturilor alcoolice față de produsele alcoolice, berea nu figurează în Legea cu privire la fabricarea și circulația alcoolului etilic și a producției alcoolice nr. 1100 din 2000) sau aplicarea Legii privind controlul tutunului.

¹⁰⁴ Ministerul Educației (2016), „Raport de activitate al Ministerului Educației pentru anul 2015”, http://www.edu.gov.md/sites/default/files/raport_me_2015_1.pdf

¹⁰⁵ OMS (2016), ‘European health for all database (HFA-DB)’

¹⁰⁶ Centrul Național de Management în Sănătate (2016), „Anuarul statistic al sistemului de sănătate din Moldova, anul 2015”

¹⁰⁷ Centrul Național de Management în Sănătate (2016), „Anuarul statistic al sistemului de sănătate din Moldova, anul 2015”

¹⁰⁸ Formular comun de raportare OMS/UNICEF, 2015

¹⁰⁹ UNICEF (2012), „Monitorizarea situației copiilor și femeilor. Studiul de Indicatori Multipli în Cuiburi. Republica Moldova.”

¹¹⁰ WHO European Health Information Gateway [Portalul european de informare în domeniul sănătății al OMS], <https://gateway.euro.who.int/en/>

¹¹¹ OMS (2015), ‘Guidance note on the integration of non-communicable diseases into UNDAF’ [Notă de orientare privind integrarea bolilor netransmisibile în UNDAF], <http://www.who.int/nmh/ncd-task-force/guidance-note.pdf>

¹¹² Centrul Național de Management în Sănătate (2016), „Anuarul statistic al sistemului de sănătate din Moldova, anul 2015”

¹¹³ OMS (2016), ‘Health for all database’, <http://data.euro.who.int/hfad/>

¹¹⁴ Leșco G. (2015), „Raport sumar al studiului de evaluare a comportamentelor de sănătate ale copiilor de vârstă școlară în Republica Moldova”, <http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/HBSC%20report%20Moldova%20ro.pdf>

¹¹⁵ OMS (2014), „Prevalența factorilor de risc pentru bolile netransmisibile în Republica Moldova: STEPS 2013”, <http://cnsp.md/wp-content/uploads/2014/09/STEPS-ROM.pdf>

Printre bolile transmisibile tuberculoza are o pondere extrem de mare, în timp ce tuberculoza multidrorezistentă a devenit o problemă majoră de sănătate publică,¹¹⁶ la fel ca și incidența ridicată a HIV, în special în grupurile cu risc sporit de infectare cu HIV (PCID, LSC, bărbații care practică sex cu bărbați (BSB)) și în rândul tinerilor, cea mai afectată fiind regiunea Transnistreană.¹¹⁷ Conform datelor disponibile, HIV a evoluat de la o epidemie concentrată timpuriu, în care cele mai înalte rate de transmisie erau între PCID la o epidemie concentrată avansată în care transmiterea către partenerul sexual al PCID și către alte grupuri cu risc sporit de infectare a devenit o sursă mai răspândită de noi infecții.¹¹⁸ Prevalența în rândul PCID este de 8,5% la Chișinău, 41,8% la Bălți, 23,9% la Tiraspol și 43,7% la Râbnita; prevalența în rândul LSC este de 6,1% la Chișinău și 23,4% la Bălți; iar prevalența în rândul BSB este de 5,4% la Chișinău și 8,2% la Bălți.¹¹⁹ În rândul populației generale, aceasta rămâne sub 1% – 0,15. Comparativ cu toți LSC din Europa, Europa de Est și Asia Centrală, prevalența în rândul LSC din Republica Moldova este cea mai înaltă. Acoperirea universală cu servicii de prevenire, tratament, îngrijire și susținere a acestor grupuri cu risc sporit de infectare cu HIV este o necesitate fundamentală care trebuie abordată și care, de fapt, va schimba situația epidemiei dacă va fi abordată corespunzător. Printre barierele majore cu care se confruntă persoanele care trăiesc cu HIV sunt stigmatizarea și discriminarea din partea personalului medical și a societății. Drept urmare, persoanele care trăiesc cu HIV și cele din grupurile cu risc sporit de infectare cu HIV nu beneficiază de informații actualizate despre serviciile disponibile prezentându-se tardiv pentru testarea HIV și începând tratamentul cu întârziere. Programele de prevenire și control al HIV și TB sunt acoperite financiar în primul rând de Fondul global de combatere a SIDA, tuberculozei și malariei (GFATM); finanțarea internă pentru HIV în anul 2015 a constituit doar 30%.¹²⁰ Pentru a asigura durabilitatea programelor în contextul extinderii GFATM este important să se acorde susținere țării pentru elaborarea unor planuri de tranziție și planuri durabile, precum și să fie promovată asumarea răspunderii Guvernului față de acestea, dar și angajamentul, responsabilitatea pentru respectivele documente. Există o prevalență ridicată a HIV în

instituțiile penitenciare. Mai mult de un sfert din deținuți sunt dependenți de droguri, iar aproape jumătate dintre deținuți o reprezintă recidiviștii. Regiunea Transnistreană are unul dintre cele mai grave profiluri epidemiologice ale TB și HIV în instituțiile penitenciare înregistrând, de asemenea, una dintre cele mai ridicate rate de încarcerare din Europa (aproximativ 500 de deținuți per 100.000 de persoane).¹²¹ Cu părere de rău, cadru legal în vigoare limitează accesul deținuților la programele de prevenire a HIV și de tratament pentru consumatorii de droguri. Tratamentul pentru dependența de droguri, cum ar fi tratamentul de substituție pentru opiacee, cunoscut ca metodă bazată pe dovezi pentru prevenirea HIV și pentru asigurarea aderenței pacientului la alte tipuri de tratamente pentru HIV și TB, nu este disponibil în regiunea Transnistreană.

S-a îmbunătățit accesul grupurilor vulnerabile la serviciile de asistență medicală primară și la asistența medicală urgentă prespitalică, totuși, în jur de 15% din populație nu beneficiază de asigurare medicală.¹²² Nivelul plăților din buzunar (formale și informale) este relativ înalt, în majoritatea cazurilor aceste plăți fiind făcute pentru medicamente.¹²³ Sistemul de sănătate este afectat de fluctuația constantă de personal care are loc în cadrul instituțiilor de reglementare și de implementare ceea ce împiedică aplicarea eficientă și în timp util a reformelor în domeniul sănătății și monitorizarea recomandărilor. Totodată, în sistemul de sănătate se înregistrează un deficit acut de resurse umane calificate, dat fiind faptul că specialiștii medicali continuă să emigreze în străinătate din cauza salariilor mici și a condițiilor de muncă destul de precare. Numărul redus de lucrători medicali calificați și personalul medical în vârstă care continuă să activeze în sistem fac mai dificilă prestarea de servicii medicale de înaltă calitate în zonele îndepărtate și în cele rurale. Sistemul de sănătate este supracentralizat, cu roluri neclare la nivel central și local.¹²⁴

Planificarea familială este încă percepută în Republica Moldova prin rolurile tradiționale de gen. Informațiile despre implicarea bărbaților în planificarea familiei sunt limitate, iar statisticile disponibile despre cunoașterea și utilizarea contraceptivelor se referă doar la femei. Rata

¹¹⁶ OMS (2013), „Evaluarea Programului Național de Control al Tuberculozei din Republica Moldova”, http://www.ms.gov.md/sites/default/files/evaluarea_programului_national_de_control_al_tb_2011-2015.pdf

¹¹⁷ Laukamm-Josten, U. (2014), ‘Support to perform the HIV epidemiological situation analyses’ [Susținerea realizării analizelor situaționale epidemiologice ale HIV]

¹¹⁸ Ministerul Sănătății, Banca Mondială, UNAIDS, GFATM, PNUD, Universitatea din New South Wales (2015), „Optimizarea investițiilor în răspunsul HIV al Republicii Moldova”

¹¹⁹ Centrul Național de Management în Sănătate (2014), „Raportul studiului integrat biocomportamental în grupurile cu risc sporit de infectare HIV, runda 2012/2013”

¹²⁰ Ministerul Sănătății, UNAIDS (2016), „Republica Moldova, Raport despre progresele înregistrate în combaterea infecției HIV/SIDA, ianuarie 2015 – decembrie 2015”

¹²¹ Hammarberg, T. (2013), „Raport privind Drepturile Omului în regiunea Transnistreană a Republicii Moldova”

¹²² Compania Națională de Asigurări în Medicină (2015), „Îmbunătățirea serviciilor naționale de sănătate în Republica Moldova”

¹²³ OMS (2014), „Cadru privind abordarea problemei plăților din buzunar și plăților informale pentru acordarea serviciilor medicale în Republica Moldova”

¹²⁴ OMS (2012), „Republica Moldova: Revizuirea sistemului de sănătate. Sisteme de sănătate în tranziție” http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0006/178053/HiT-Moldova.pdf

utilizării metodelor moderne de contracepție în rândul tinerilor femeilor este de 36%.¹²⁵ Doar 50% dintre tinerii activi din punct de vedere sexual, cu vârsta cuprinsă între 15–24 ani, au folosit prezervativul la ultimul contact sexual.¹²⁶ Acest lucru poate fi explicat prin accesul deocamdată limitat al tinerilor, mai ales al celor din zonele rurale, la centrele de sănătate prietenoase tinerilor, prin spectrul limitat de contraceptive moderne pe care le oferă tinerilor instituțiile de asistență medicală primară (doar prezervative masculine și pilule hormonale) și prin epuizarea contraceptivelor, din cauza capacităților insuficiente de a anticipa cererea pentru produsele de sănătate reproductivă în baza nevoilor reale ale grupurilor vulnerabile. În consecință, în pofida unei tendințe de scădere, rata nașterilor la adolescente continuă să fie de două ori mai înaltă în Republica Moldova (27,9 la 1.000 de adolescente de 15–19 ani, 2015) decât în UE,¹²⁷ cu discrepanțe mari între zonele rurale și cele urbane. Ponderea întreruperii de sarcină în cadrul grupei de vârstă 15–19 ani, pe parcursul ultimilor 10 ani, constituie circa 10% din numărul total de avorturi printre femeile de vârstă fertilă.¹²⁸ De asemenea, este foarte mare incidența infecțiilor cu transmitere sexuală (ITS),¹²⁹ inclusiv a HIV, în rândul tinerilor.¹³⁰ Indicatorul privind cunoștințele corespunzătoare despre HIV și SIDA în rândul tinerilor de 15–24 de ani a înregistrat o tendință în scădere: de la 38,2% în anul 2010 la 35,7% în anul 2012.¹³¹ Prin urmare, este extrem de important să fie sporit accesul populației, inclusiv al celor mai vulnerabile grupuri, la serviciile de sănătate sexuală și reproductivă, inclusiv la serviciile de prevenire a HIV și ITS, la metodele moderne de contracepție, precum și la terapia antiretrovirală, dacă este necesar (tratament ca metodă de prevenire). La fel de important este să fie asigurat un acces mai bun al adolescenților și tinerilor, în școli și în afara școlilor, la educația sexuală adecvată vârstei.

Chiar dacă a depus eforturi colosale pentru reducerea sărăciei absolute, Republica Moldova continuă să fie una dintre cele mai sărace țări din Europa. Cele mai vulnerabile sunt persoanele cu un nivel scăzut de studii, persoanele în etate, persoanele cu dizabilități, persoanele de etnie romă, femeile care au supraviețuit actelor de violență, familiile cu mulți copii, familiile care trăiesc în mediul rural

și cele care practică activitatea independentă. Familiile vulnerabile din mediul rural nu au acces sau au un acces limitat la serviciile de protecție socială de bază sau la servicii adecvate de aprovizionare cu apă potabilă și sanitație. Serviciile de asistență socială sunt, în general, lacunare, în timp ce pensiile nu asigură un venit adecvat persoanelor în etate. În anul 2013, rata de substituție a pensiei medii pentru limita de vârstă a constituit 28% din salariul brut, fiind cea mai mică din Europa.¹³²

Munca nedeclarată este una dintre cele mai grave provocări în managementul pieței muncii și un impediment major pentru stabilirea unui sistem cuprinzător și durabil de securitate socială. Dacă nu vor fi abordate, gradul de adecvare al prestațiilor de asigurări sociale, nivelul de conformitate, domeniul de aplicare și acoperirea vor submina în continuare durabilitatea sistemului. Cota PIB destinată cheltuielilor pentru protecția socială este de aproximativ 12,4%. Totodată, 60,4% sunt destinate pentru pensii, iar 8,2% – pentru alte indemnizații de asigurări sociale (pentru persoanele cu asigurare medicală). Doar 20,7% sunt destinate pentru prestațiile sociale necontributive, iar 8,8% – pentru servicii sociale, prin ambele tipuri încercându-se să se răspundă la necesitățile persoanelor vulnerabile.¹³³ Acoperirea redusă de către sistemul de protecție socială a celor mai vulnerabile grupuri de populație, dar și nivelurile scăzute ale alocațiilor care nu corespund minimumului național de existență determină perpetuarea sărăciei. Remitențele influențează foarte mult rata sărăciei, ceea ce reprezintă un lucru îngrijorător din momentul în care ponderea remitențelor în economia țării este în scădere.

Cea mai mare parte a lucrătorilor migranți aflați în străinătate nu sunt încadrați în sistemul de asigurări sociale ceea ce generează o presiune tot mai mare asupra pieței forței de muncă și subminează durabilitatea financiară a sistemului de protecție socială. Lipsa asigurării sociale este unul dintre principalele dezavantaje cu care se confruntă lucrătorii migranți din Republica Moldova. Sistemul național de securitate socială nu dispune de niciun mecanism care să monitorizeze cu exactitate venitul gospodăriilor, situația fiind și mai complicată în cazul gospodăriilor

¹²⁵ Estimările Centrului de Cercetări Demografice în baza Studiului de Indicatori Multipli în Cuiburi, 2012.

¹²⁶ Ministerul Sănătății, Centrul Național de Management în Sănătate (2012), „Studiul privind cunoștințele, atitudinile și practicile tinerilor de 15–24 ani cu referire la HIV/SIDA”; UNICEF (2012), „Monitorizarea situației copiilor și femeilor. Studiul de Indicatori Multipli în Cuiburi. Republica Moldova.”

¹²⁷ http://data.un.org/Data.aspx?d=WDI&f=Indicator_Code%3ASPADO.TFRT

¹²⁸ Centrul de Cercetări Demografice (2016), „Analiza Situației Populației în Republica Moldova”

¹²⁹ BNS (2016), www.statistica.md

¹³⁰ UNICEF, baza de date TransMonEE, <http://www.transmonee.org/>

¹³¹ Ministerul Sănătății, Centrul Național de Management în Sănătate (2012, 2010, 2008), „Studiul privind cunoștințele, atitudinile și practicile tinerilor de 15–24 ani cu referire la HIV/SIDA”

¹³² Banca Mondială (2016), ‘Moldova: Paths to Sustained Prosperity, A Systematic Country Diagnostic’ [Republica Moldova: căi spre prosperitate durabilă. Diagnosticarea sistematică a țării]

¹³³ Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova (2016), „Programarea în Republica Moldova până în 2020: Raportul de analiză comună a Uniunii Europene”, datele din 2014; calcule în baza legilor bugetare din 2015. UNICEF Moldova (2016), ‘Socio-economic analysis of social protection schemes’ [Analiza socio-economică a schemelor de protecție socială], document intern.

cu membri de familie migranți. Cadru juridic în vigoare conține 60 de acte legislative și hotărâri de Guvern ceea ce determină gradul înalt de fragmentare al sistemului de protecție socială.

În anul 2015, din 6.866 de adulți care beneficiau de sprijin în instituțiile rezidențiale, 1.873 aveau dizabilități.¹³⁴ În cazul copiilor, potrivit datelor din 2013, din 3.927 de copii plasați în instituții rezidențiale, 3.256 aveau dizabilități și erau privați de un mediu familial sau de dreptul la viață independentă și incluziune socială.¹³⁵ Guvernul s-a implicat într-un proces de dezinstituționalizare care se desfășoară în conformitate cu angajamentele internaționale ale Republicii Moldova în cadrul CRPD și CDC. Chiar dacă un număr mare de femei și copii suferă din cauza actelor violenței în familie, există doar câteva servicii finanțate de stat destinate victimelor, deși țara și-a asumat mai multe angajamente ce derivă din CDC și Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei (CEDAW). Aproximativ 76% din copiii cu vârsta de 2-14 de ani au fost supuși la orice formă de pedeapsă violentă acasă care au inclus pedeapsa fizică sau agresiunea psihologică, din care 48% sunt supuși pedepselor fizice.¹³⁶ Este alarmantă ponderea copiilor de până la 1 an care sunt bătuți de părinții lor. Astfel acest indicator constituie de 16%.¹³⁷ Avându-și originea în convingerile și comportamentele adânc înrădăcinate, VIF rămâne una dintre cele mai des întâlnite încălcări ale drepturilor omului. Cea mai înaltă rată de prevalență a multiplelor forme de violență este înregistrată printre femeile din mediul rural, cele în etate și printre cele separate/divorțate.¹³⁸ Violența împotriva femeilor și fetelor generează o serie de probleme sociale, de sănătate și economice care afectează familiile, comunitățile și societatea în ansamblu. Incidența înaltă a VIF împiedică, de asemenea, abilitarea economică și participarea femeilor la procesul decizional; constituie un obstacol pentru realizarea siguranței sociale și economice, a bunăstării și a obiectivelor de dezvoltare la nivel mondial perpetuând astfel subdezvoltarea și sărăcia. În Observațiile finale ale CEDAW din 2013 și recomandările din cadrul EPU din 2016 a fost solicitat să fie întreprins un număr mare de acțiuni. Deși în legislație sunt prevăzute mecanisme suficiente de protecție punerea lor în aplicare reprezintă un motiv de îngrijorare.

Sistemul justiției nu este suficient de sensibil la drepturile copiilor. Deși numărul infracțiunilor comise de minori este mic și în scădere comparativ cu numărul total de infracțiuni, minorii încep să comită infracțiuni de la o vârstă tot mai timpurie, iar natura infracțiunilor devine tot mai gravă. Un număr mare de copii în conflict cu legea în continuare ajung în fața instanței de judecată și sunt condamnați, fără aplicarea măsurilor de dejudicizare.

Din cauza migrației părinților copiii devin mai vulnerabili la violență, neglijare și exploatare. În cazul gospodăriilor care sunt formate din mai multe generații și în care sunt și membri-migranți, 60,8% dintre copii continuă să fie lăsați nesupravegheați, fără nici o formă de protecție juridică (tutelă, curatelă), iar bunicii, rudele sau persoanele în grijă cărora rămân copiii nu le pot reprezenta și apăra drepturile legale în cazul de abuzuri.¹³⁹

De la înființarea în anul 2006 a Sistemului național de referire, a crescut numărul victimelor și potențialelor victime ale traficului care sunt identificate și asistate. În anul 2015 au fost identificate 132 de victime și 298 de potențiale victime ceea ce reprezintă o creștere de 3,2 ori și, respectiv, de 15,7 ori față de anul 2006. Victimele identificate sunt în proporție de 81% adulți (58,3% femei și 41,7% bărbați), copiii constituind circa 19% (64% fete și 36% băieți) din totalul acestora.¹⁴⁰ O preocupare majoră rămâne traficul de copii în scopul exploatarii lor. Conform datelor Ministerului Afacerilor Interne, în anul 2015 s-a înregistrat o creștere accentuată a numărului de copii victime identificate în raport cu anul precedent (de la 26 copii victime identificate în anul 2014 până la 68 în anul 2015).¹⁴¹ Peste 70% din ei au fost exploatați sexual, iar peste 29% au fost exploatați prin muncă. În anul 2015, copiii supuși traficului intern au reprezentat 94% din numărul total de victime ale traficului de ființe umane, ceea ce constituie o creștere de 4,3 ori mai mare comparativ cu anul 2014 (64 versus 15 copii victime ale traficului intern).¹⁴² În ceea ce privește dimensiunea de gen a traficului, datele colectate în 2015 confirmă tendința deja înregistrată în anii precedenți, femeile și fetele reprezentând 63% din numărul total al victimelor identificate (242 de femei și fete din totalul de 262 de victime identificate).

¹³⁴ Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei (2016), „Raport social anual, 2015”

¹³⁵ UNICEF (2015), baza de date TransMonEE, 2015, <http://www.transmonee.org/>

¹³⁶ UNICEF (2012), „Monitorizarea situației copiilor și femeilor. Studiul de Indicatori Multipli în Cuiburi. Republica Moldova.”

¹³⁷ UNICEF (2010), „Cunoștințele, atitudinile și practicile familiilor în domeniul îngrijirii și dezvoltării timpurii a copiilor”

¹³⁸ BNS (2011), „Violența față de femei în familie în Republica Moldova”, <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&id=3626&idc=350>

¹³⁹ UNICEF (2016), ‘Situation analysis of children in Moldova and status of realization of Child Rights’ [Analiza situației copiilor din Republica Moldova și gradul de realizare a drepturilor copiilor] (proiect)

¹⁴⁰ Ministerul Afacerilor Interne, Biroul Migrație și Azil (2016), „Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova 2010-2015” (proiect)

¹⁴¹ Informații oferite Biroului Migrație și Azil de către Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei pentru „Profilul Migrațional Extins”, scrisoare nr. 01-2085 din 10 iunie 2016.

¹⁴² Comitetul Național pentru Combaterea Traficului de Ființe Umane (2016), „Raport național asupra politicii de prevenire și combatere a traficului de ființe umane” http://antitrafic.gov.md/public/files/Raport_naional.pdf

STRATEGII PENTRU DEPĂȘIREA PROVOCĂRIILOR

Corelații cu prioritățile naționale

Se așteaptă ca rezultatul să sprijine Guvernul la realizarea mai multor priorități naționale incluse în următoarele strategii, planuri de acțiuni și programe:

Sănătatea:

- **Politica națională de sănătate pentru anii 2007–2021:** Majorarea speranței de viață la naștere și sporirea duratei de viață sănătoasă; asigurarea calității vieții și reducerea diferențelor în termeni de sănătate pentru toate grupurile sociale; consolidarea parteneriatului intersectorial vizând fortificarea sănătății populației; și sporirea responsabilității individului pentru propria sănătate.
- **Strategia națională de prevenire și control al bolilor netransmisibile pe anii 2012–2020:** Prevenirea factorilor de risc ai bolilor netransmisibile și ai determinantilor acestora prin reducerea impactului lor asupra sănătății; reducerea cu 17% a mortalității cauzate de bolile netransmisibile ce pot fi prevenite; fortificarea componentei de promovare a sănătății și creșterea nivelului de responsabilitate a cetățenilor pentru propria sănătate.
- **Strategia sănătatea, dezvoltarea și bunăstarea copiilor și adolescenților în perioada 2015–2020:** Asigurarea unui început de viață sănătos pentru toți copiii; asigurarea creșterii și dezvoltării sănătoase a copiilor în primul an de viață, a celor de vârstă mică și preșcolară; și asigurarea pentru toți adolescenții a unei treceri sănătoase de la copilărie spre maturitate.
- **Programul național în sănătatea și drepturile sexuale și reproductive pentru anii 2017–2021:** Accesul universal la serviciile de sănătate sexuală și reproductivă; asigurarea serviciilor de sănătate sexuală și reproductivă de înaltă calitate, consolidarea drepturilor și satisfacerea necesităților beneficiarilor; creșterea gradului de conștientizare a populației și disponibilitatea educației și serviciilor de sănătate sexuală și reproductivă.
- **Programul național de promovare a sănătății pentru anii 2016–2020:** Îmbunătățirea cunoștințelor publicului în domeniul sănătății; consolidarea capacităților specialiștilor din sectorul sănătății; susținerea unor medii favorabile; reducerea prevalenței inactivității fizice.
- **Programul național de imunizări pentru anii 2016–2020:** Reducerea morbidității, invalidității și mortalității prin asigurarea populației cu imunizări obligatorii împotriva tuberculozei, hepatitei virale B, poliomielitei, difteriei, tetanosului, tusei convulsive, rujeolei, oreionului, rubeolei, *Haemophilus influenzae* tip b, infecțiilor cu rotavirus și pneumococi și unele vaccinuri opționale în caz de situații epidemiologice.
- **Programul național de prevenire și control al infecției HIV/SIDA și infecțiilor cu transmitere sexuală pentru anii 2016–2020:** Asigurarea unor serviciilor cuprinzătoare de prevenire, control, tratament și îngrijire a principalelor grupuri de persoane infectate cu HIV și partenerilor lor, precum și activități sinergice cu alte programe naționale (tuberculoză, hepatită etc.).
- **Programul național de control al cancerului pentru anii 2016–2025:** Reducerea cu 10% până în anul 2025 a incidenței cancerului și a ratelor de mortalitate cauzată de cancer, depistarea precoce a cancerului și îmbunătățirea calității vieții pacienților diagnosticați cu cancer.

Educația:

- **Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014–2020 „Educația–2020”:** Accesul, relevanța și calitatea educației și stabilirea obiectivelor de îmbunătățire a acestora vizând beneficiarii și procesul educațional și punând accentul pe nevoile lor de educație, evaluarea, remunerarea cadrelor didactice, capacitatea cadrelor manageriale, infrastructura etc.

- **Strategia intersectorială de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016–2022:** Elaborarea și revizuirea cadrului legislativ și normativ privind dezvoltarea abilităților și competențelor parentale și racordarea la standardele internaționale; și dezvoltarea și consolidarea abilităților și competențelor parentale ale părinților/reprezentanților legali/persoanei în grija căreia se află copilul și tinerii.
- **Planul de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pe anii 2016–2020:** Promovarea educației incluzive (cu accent pe participarea fetelor rome în sistemul educațional preșcolar, școlar și preuniversitar, școlarizarea obligatorie a copiilor romi de 6–18 ani și reducerea absenteismului și a abandonului școlar timpuriu); îmbunătățirea încadrării persoanelor de etnie romă în câmpul muncii; accesul nediscriminatoriu la serviciile medicale; asigurarea condițiilor de locuit; îmbunătățirea participării romilor la procesele decizionale.
- **Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011–2020:** Promovarea educației incluzive pentru a evita excluderea sau marginalizarea copiilor; elaborarea cadrului normativ și metodologic; mediul educațional accesibil și prietenos, cultura și societatea incluzivă.

Protecția socială și aspecte intersectoriale:

- **Strategia pentru protecția copilului 2014–2020:** Creșterea și educația copiilor în mediul familial; prevenirea și combaterea violenței, neglijării și exploatării copiilor și promovarea practicilor nonviolente în creșterea și educarea copiilor.
- **Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului (proiect):** Punerea în aplicare a angajamentelor internaționale ale țării în domeniul drepturilor omului, astfel cum au fost revizuite de către organele internaționale de monitorizare a drepturilor omului.
- **Strategia națională pentru asigurarea egalității între femei și bărbați pe anii 2017–2021 (prezentată Guvernului spre aprobare):** Îmbunătățirea cadrului de politici pentru a asigura implicarea echitabilă a ambilor părinți în creșterea și educarea copiilor și a cadrului de politici și servicii de asistență socială prin prisma dimensiunii de gen.
- **Strategia națională de prevenire și combatere a violenței față de femei și a violenței în familie pentru perioada 2017–2022 (proiect):** Consolidarea mecanismului de protecție și asistență pentru victimele violenței față de femei și violenței în familie; prevenirea, investigarea și urmărirea în justiție a actelor de violență față de femei și a violenței în familie.
- **Strategia națională în domeniul migrației și azilului (2011–2020):** Asigurarea măsurilor de protecție pentru copiii rămași fără îngrijirea părintească din cauza migrației părinților; consolidarea cadrului juridic și adoptarea măsurilor privind reintegrarea cetățenilor moldoveni reîntorși voluntar ori readmiși.
- **Strategia națională de prevenire și combatere a traficului de ființe umane pentru anii 2017–2022:** Combaterea traficului de ființe umane și oferirea de asistență și protecție victimelor; integrarea în Strategie a Sistemului național de referire.
- **Strategia națională „Diaspora–2025”:** Asigurarea drepturilor de muncă și de securitate socială ale lucrătorilor migranți în țările de destinație.
- **Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova 2016–2018:** Creșterea nivelului de protecție socială acordată familiilor și favorizarea coeziunii sociale, îmbunătățirea accesului la serviciile sociale, respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, combaterea violenței în familie, eliminarea discriminării de gen, creșterea calității serviciilor de sănătate și educație.
- **Foaia de parcurs privind îmbătrânirea:** Evidențierea principalelor intervenții ale Guvernului în implementarea Planului Internațional de Acțiuni de la Madrid privind Îmbătrânirea în vederea integrării îmbătrânirii în toate politicile sectoriale.

ODD-uri conexe

CPDD va contribui și la eforturile Guvernului pentru realizarea ODD-urilor și a țintelor naționalizate asociate:

ODD 1: Eradicarea sărăciei în toate formele sale și în orice context

1.3: Implementarea unui sistem de protecție socială adecvat la nivel național, inclusiv niveluri de protecție socială, pentru o acoperire substanțială a celor săraci și vulnerabili până în 2030

ODD 3: Asigurarea unor vieți sănătoase și promovarea bunăstării pentru toți, la toate vârstele

3.1: Până în 2030, reducerea ratei mortalității materne la mai puțin de 13,3 cazuri la 100.000 de nașcuți-vii

3.3.1: Până în 2030, reducerea transmiterii HIV și ITS, în special în grupurile cu risc sporit de infectare, și a mortalității asociate cu HIV

3.3.2: Până în 2030, reducerea poverii tuberculozei, combaterea hepatitei, a bolilor condiționate de apă și a altor boli transmisibile

3.4.1: Până în 2030, reducerea cu 30% a mortalității premature cauzate de boli netransmisibile prin prevenire și tratament

3.5: Fortificarea prevenirii și tratamentului abuzului de substanțe, inclusiv a abuzului de droguri și substanțe narcotice și consumului de alcool

3.7: Până în 2030, asigurarea accesului universal la serviciile de sănătate sexuală și reproductivă, inclusiv pentru planificare familială, informare și educație sexuală și reproductivă

3.8: Realizarea acoperirii universale în sănătate, inclusiv protecția riscurilor financiare, accesul la servicii esențiale de sănătate calitative și accesul la medicamente de bază și vaccinuri sigure, eficiente, de înaltă calitate și la prețuri accesibile pentru toți

ODD 4: Garantarea unei educații de calitate și promovarea oportunităților de învățare de-a lungul vieții pentru toți

4.5: Până în 2030, asigurarea accesului egal la toate nivelurile de învățământ și formare profesională a persoanelor vulnerabile, inclusiv a persoanelor cu dizabilități și copiilor în situații vulnerabile

4.7: Până în 2030, asigurarea că toți elevii/studentii obțin cunoștințe și competențe necesare pentru promovarea dezvoltării durabile, stilurilor de viață durabile, drepturilor omului, egalității de gen, a culturii păcii și non-violenței, cetățeniei globale și aprecierea diversității culturale și a contribuției culturii la dezvoltarea durabilă

ODD 5: Realizarea egalității de gen și abilitarea tuturor femeilor și a fetelor

5.1: Eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor și fetelor

5.2: Prevenirea și eliminarea violenței împotriva fetelor și femeilor, inclusiv traficul

5.6: Asigurarea accesului universal la servicii de îngrijire medicală sexuală și reproductivă, inclusiv pentru planificarea familiei și pentru informarea și educarea sexuală și reproductivă

ODD 10: Reducerea inegalității în interiorul statelor și între state

10.3: Asigurarea oportunităților egale și reducerea inegalității rezultatelor, inclusiv prin eliminarea legilor, politicilor și practicilor discriminatorii, și promovarea legislației, politicilor și acțiunilor corespunzătoare în acest sens

ODD 16: Promovarea unor societăți pașnice și incluzive pentru o dezvoltare durabilă, a accesului la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile

16.1: Reducerea continuă și dinamică a tuturor formelor de violență, în special a violenței în familie și a violenței sexuale

16.3: Promovarea supremației legii și asigurarea accesului egal la justiție pentru toate femeile, toți bărbații și copiii

16.6: Dezvoltarea eficienței, responsabilității și transparenței instituțiilor la toate nivelurile

16.7: Asigurarea procesului decizional receptiv, incluziv, participativ și reprezentativ la toate nivelurile

16.9: Până în 2030, asigurarea identității legale tuturor, inclusiv înregistrarea nașterii

16.10: Asigurarea accesului egal la informație tuturor cetățenilor

ODD 17: Consolidarea mijloacelor de implementare și revitalizarea parteneriatului global pentru dezvoltare durabilă

17.18: Până în 2020, sporirea semnificativă a disponibilității datelor calitative, în timp util și fiabile, dezagregate după venit, sexe, vârstă, rasă, etnie, statut migrațional, dizabilități, localizare geografică și alte caracteristici relevante în context național

17.19: Până în 2030, dezvoltarea în baza inițiativelor existente a măsurătorilor progresului privind dezvoltarea durabilă care completează produsul intern brut și oferă suport pentru dezvoltarea capacităților statistice

Domeniul principal de activitate

Pentru a face față provocărilor din domeniul educației, sănătății și protecției sociale și pentru a accelera implementarea strategiilor naționale ale Republicii Moldova, menționate mai sus, în cadrul strategiilor CPDD, accentul va fi pus pe:

- **Politicile bazate pe dovezi:** Generarea de dovezi referitoare la încălcările drepturilor omului (în parteneriat) pentru a servi la elaborarea politicilor și strategiilor centrate pe om și bazate pe drepturi.
- **Stabilirea costurilor și bugetarea politicilor:** Asistență tehnică pentru a stabili costurile și pentru a bugeta politicile echitabile de implementare a politicilor și strategiilor prioritare; pledarea pentru bugetarea care se bazează pe drepturile omului, pe dimensiunea de gen și pe drepturile copiilor și adolescenților, inclusiv proiecte de investiție și monitorizarea cheltuielilor publice.
- **Cooperarea și mecanismele intersectoriale:** Dezvoltarea unei cooperări intersectoriale eficiente, inclusiv schimbul de date, gestionarea cazurilor, dezvoltarea capacităților, monitorizarea și referirea cu scopul de a aborda mai bine necesitățile celor mai vulnerabile grupuri ale populației.
- **Informarea și abilitarea titularilor de drepturi:** Testarea și punerea în aplicare a unor mecanisme inovatoare pentru informarea titularilor de drepturi cu privire la drepturile pe care la au; crearea unor mecanisme care să permită titularilor de drepturi să-și revendice drepturile și să interacționeze eficient cu persoanele responsabile; garantarea faptului că adolescenții și tinerii contribuie, în calitate de agenți ai schimbării, la procesul decizional, participă la viața socială, își pot revendica drepturile și susțin realizarea drepturilor copilului.
- **Abilitarea adolescenților și a tinerilor:** Susținerea platformelor de participare și advocacy, precum și fortificarea capacităților adolescenților și tinerilor de a contribui la elaborarea și punerea în aplicare a politicilor din sectorul sănătății, educației și protecției sociale; abilitarea copiilor și a tinerilor de a-și revendica drepturile pentru servicii de educație și sănătate de calitate, inclusiv pentru sănătatea și drepturile sexuale și reproductive.
- **Consolidarea capacităților persoanelor responsabile:** Implementarea strategiilor în domeniul resurselor umane și revizuirea și raționalizarea stimulentei; îmbunătățirea capacităților APL-urilor de a acorda prioritate, de a gestiona, administra și finanța serviciile de sănătate, educație și protecție socială în cadrul unei implementări eficiente a reformei de descentralizare; consolidarea capacităților prestatorilor de servicii, factorilor de decizie, OSC-urilor și îngrijitorilor; îmbunătățirea metodelor și a instrumentelor (de exemplu, direcționarea, formulele pe cap de locuitor, PSO-uri, standarde de calitate etc.) într-o manieră bazată pe drepturi.
- **Sistemele informaționale și monitorizarea calității:** Armonizarea datelor în întregul sistem; susținerea creării sau consolidării sistemelor existente de gestionare a informațiilor, inclusiv a legăturilor între sectoare, și a bazelor de date privind guvernarea electronică; stabilirea unui sistem funcțional de monitorizare pentru a verifica calitatea serviciilor de sănătate (inclusiv de sănătate sexuală și reproductivă), educație, protecție și sociale, precum și conformitatea acestora cu standardele internaționale.
- **Monitorizarea și evaluarea impactului:** Consolidarea monitorizării bazate pe performanță a specialiștilor și instituțiilor pentru a le îmbunătăți gradul de responsabilitate; monitorizarea cunoștințelor, atitudinilor și practicilor cu accent pe discriminare; îmbunătățirea monitorizării alternative a implementării politicilor și strategiilor (OSC-uri și grupuri de populație, de exemplu, femei, romi, tineri); evaluarea cu regularitate a impactului pe care îl au politicile și legile asupra bunăstării celor mai vulnerabile grupuri de populație; consolidarea capacităților de monitorizare ale Parlamentului, Guvernului, OSC-urilor și ale titularilor de drepturi.

- **Inovarea și bunele practici:** Modelarea, testarea și replicarea, într-un mod centrat pe om și bazat pe drepturi, a măsurilor de prestare a serviciilor inovative și de înaltă calitate în sectorul educației, sănătății și cel social; identificarea și promovarea învățării, a comportamentelor și a practicilor de succes din partea utilizatorilor principali/exemplelor de devianță pozitivă din rândul titularilor de drepturi și persoanelor responsabile, în vederea replicării lor la diferite niveluri.
- **Comunicarea pentru schimbarea comportamentului:** Coparticiparea la crearea abor-

dărilor de comunicare pentru a promova comportamentele pozitive, inclusiv comportamentele legate de sănătatea sexuală și reproductivă care au la bază drepturile omului și care sunt adaptate la specificul local. Se preconizează, astfel, crearea unui mediu favorabil care să permită femeilor, bărbaților, copiilor și adolescenților să inițieze, să susțină și să mențină rezultatele comportamentale pozitive și pe care și le doresc. Colaborarea cu bărbații și cu băieții în calitate de abordări de programare transformativă pentru a combate discriminarea și a schimba stereotipurile și normele răspândite.

3. Riscuri și oportunități

Există un număr de riscuri care au fost luate în considerare la planificarea CPDD 2018–2022 și a abordărilor care țintesc atenuarea respectivelor riscuri, după cum urmează:

- **Instabilitatea politică:** Instabilitatea politică nu doar pune în pericol realizările preliminare în implementarea unor reforme importante, totodată ea se poate solda cu erodarea în continuare a încrederii donatorilor și ar putea paraliza mecanismele bine stabilite anterior de coordonare a donatorilor, mecanisme ce sunt un element esențial al eficacității ajutorului pe care îl oferă aceștia. Riscul reputațional al sectorului bancar, ca urmare a fraudei bancare din anul 2014, și mecanismele anticorupție ineficiente ar putea împiedica investitorii și instituțiile financiare internaționale să ofere Republicii Moldova sprijin bugetar limitând astfel capacitatea Guvernului de a cofinanța proiectele și programele susținute de Organizația Națiunilor Unite. Atunci când o mare parte dintre proiectele deja elaborate sau în curs de elaborare se bazează pe politici, implementarea eficientă a programului depinde tot mai mult de volatilitatea politică.

Impact: înalt

Probabilitate: medie

Strategia de atenuare: Organizația Națiunilor Unite, în cooperare cu principalii parteneri internaționali de dezvoltare, în special UE, FMI și Banca Mondială, va monitoriza îndeaproape situația politică. La fel, va analiza posibilitatea unor activități de susținere care depind de deciziile politice sensibile sau de o colaborare interinstituțională dificilă.

- **Schimbarea priorităților de politici:** Având în vedere posibila remaniere sau numirea unui nou Guvern ca urmare a cedării puterii politice în rezultatul alegerilor (de cel puțin patru ori în perioada 2018–2022), prioritățile politice s-ar putea schimba și re poziționa semnificativ după cum s-a văzut în ultimii cinci ani. Proiectele deja elaborate sau în curs de elaborare ale partenerilor de dezvoltare, inclusiv cele ale ONU, trebuie să fie flexibile ca să poată fi adaptate la prioritățile în schimbare.

Impact: înalt

Probabilitate: medie

Strategia de atenuare: Intervențiile CPDD vor fi concepute astfel încât să permită revizuirea lor pe parcursul perioadei de implementare, în funcție de prioritățile apărute, de progresul reformelor și de cererea din țară. Procesul de revizuire va avea loc în cadrul rezultatelor convenite ale CPDD și în spiritul respectării depline a drepturilor omului. Coordonarea între partenerii de dezvoltare care oferă asistență țării va fi necesară pentru a contribui la armonizarea pozițiilor de politici și pentru a asigura o influență eficientă în aspectele esențiale de guvernare.

- **Emigrația:** Din cauza migrației, țara înregistrează o pierdere semnificativă a forței de muncă calificate atât în organele de reglementare, cât și în structurile operaționale ale administrației centrale și locale. Se așteaptă continuarea migrației populației economice active și mai bine instruite din Republica Moldova ceea ce va submina capacitatea țării de a promova reformele necesare și de a îmbunătăți situația la nivel local. O altă provocare este migrația de reîntoarcere, iar conducerea țării va avea nevoie de susținere pentru a o depăși. Principalele provocări cu care se confruntă migrații reveniți de peste hotare sunt: salariile neatractive, infrastructura socială care îi descurajează, lipsa locurilor de muncă care să corespundă aptitudinilor și competențelor dobândite de aceștia în străinătate, nerecunoașterea studiilor non-formale și informale obținute, mediul nefavorabil pentru investiții, resursele și cunoștințele insuficiente pentru a iniția o afacere. Pentru a implementa reformele în vederea realizării angajamentelor din cadrul AA și a ODD-urilor, inclusiv intervențiile ONU din următoarea perioadă de programare, va fi nevoie de măsuri semnificative de consolidare a capacităților și de menținerea, în principalele sectoare economice și sociale, a specialiștilor calificați.

Impact: mediu

Probabilitate: înaltă

Strategia de atenuare: Organizația Națiunilor Unite va colabora activ cu partenerii naționali pentru a menține o capacitate de implementare adecvată a CPDD, inclusiv investițiile în dezvoltarea de competențe, utilizarea eficientă a atuurilor existente și consolidarea în general a capacității.

- **Declinul economic:** Dacă va continua, declinul economic va avea un impact major asupra sistemului de protecție socială și asupra drepturilor sociale în ansamblu, iar statul va fi impus să acorde prioritate și față problemelor sociale care devin tot mai provocatoare și mai grave. Situația s-ar putea acutiza și mai mult ca urmare a efectelor recesiunii din Federația Rusă (principală destinație pentru migranții în scop de muncă din Republica Moldova) care constau în remitențe mai mici și venituri reduse ale gospodăriilor conduse de femei. În așa o situație, finanțarea publică ar putea fi orientată în mod prioritar spre cele mai imperioase necesități și nu spre parteneriatele de cofinanțare, inclusiv cu Organizația Națiunilor Unite.

Impact: mediu

Probabilitate: medie

Strategia de atenuare: În CPDD este inclusă o secțiune privind angajamentele părților. Se preconizează că statul va utiliza tot mai mult investițiile partenerilor prin alocarea resurselor stimulatorii proprii în CPDD. Și UNCT va depune eforturi intense de advocacy pentru a menține drepturile omului în topul priorităților de pe agenda politică. În mod particular, se vor solicita informații periodice despre progresul CPDD, precum și implicarea activă a funcționarilor publici de rang înalt și a deputați mai influenți în procesul de implementare a CPDD.

- **Conflictul nesoluționat din regiunea Transnistreană:** Situația drepturilor omului din regiunea Transnistreană nu este satisfăcătoare. Potrivit Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, libertatea de exprimare și pluralismul de opinie sunt suprimate continuu. Același lucru este valabil și în cazul asociațiilor și al partidelor politice care se opun grupului de la putere. Drepturile minorităților nu sunt întotdeauna respectate. Iar valorile democratice rareori sunt susținute. Totodată, regiunea este frecvent menționată de Consiliul Europei ca principalul centru al migrației clandestine, lucru pentru care Republica Moldova este frecvent criticată. Până va fi identificată o soluție durabilă pentru acest conflict creșterea economică de pe ambele maluri ale râului Nistru, precum și progresele în direcția susținerii drepturilor omului, vor fi rămâne niște provocări.

Impact: mediu

Probabilitate: înaltă

Strategia de atenuare: Organizația Națiunilor Unite, având în vedere experiența sa vastă de până în prezent și avantajul comparativ larg recunoscut, își va continua implicarea în regiune și va acorda prioritate intervențiilor CPDD în domenii în care ar putea produce o schimbare clară în viața oamenilor.

- **Fenomenele meteorologice extreme și calamitățile naturale:** După cum s-a văzut în ultimii zece ani, secetele, inundațiile, alunecările de teren și fenomenele meteorologice extreme (cum ar fi valurile de căldură, ploile torențiale și viiturile rapide) nu mai sunt fenomene excepționale, devenind ceva obișnuit și având impact major asupra vieții oamenilor și creșterii economice a Republicii Moldova. Aceste riscuri ar putea să se materializeze din nou în următorii ani, agravând impactul asupra sectoarelor legate de climă, cum ar fi apa, securitatea alimentară, sănătatea și silvicultura și, eventual, împingând multe comunități în sărăcie pe termen mediu și lung.

Impact: mediu

Probabilitate: medie

Strategia de atenuare: Cu ajutorul CPDD, țara își va îmbunătăți rezistența și își va reduce vulnerabilitatea la pericolele naturale, se va adapta la schimbările climatice în principalele domenii, inclusiv cele ce țin de identificarea riscurilor, reducerea riscurilor, pregătirea, protecția financiară și recuperarea după dezastre.

Totodată, există mai multe oportunități care ar putea să stimuleze creșterea economică, incluziunea socială și democrația în țară și să susțină implementarea generală a asistenței internaționale, inclusiv prin intermediul CPDD. Cele mai importante sunt:

- **AA cu UE, inclusiv stabilirea ZLSAC care este o parte esențială a acordului:** Prin intermediul unor reforme importante în domeniul redresării și creșterii economice, guvernantei și cooperării sectoriale, AA oferă posibilitatea de a integra treptat Republica Moldova pe piața internă a UE. Adoptarea abordărilor UE la elaborarea politicilor va îmbunătăți guvernanta Republicii Moldova, va consolida statul de drept și drepturile omului și va oferi mai multe oportunități economice prin deschiderea în continuare a pieței UE pentru bunurile și serviciile din Republica Moldova. Dacă va fi aplicată pe deplin, se preconizează ca ZLSAC să susțină PIB-ul Republicii Moldova, să reducă prețurile de consum, să crească salariile și veniturile disponibile și, într-un final, să reducă sărăcia.

Valorificarea oportunității: AA oferă oportunități pentru Organizația Națiunilor Unite să colaboreze, în perioada 2018–2022, cu UE și cu alți parteneri de dezvoltare pentru promovarea democrației, respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale, precum și a statului de drept și a dezvoltării durabile în principalele domenii ale politicilor sectoriale, inclusiv în domeniul sănătății publice, educației, protecției și promovării drepturilor copilului, ocupării forței de muncă, politicilor sociale și egalității de gen, reformei administrației publice, agriculturii și dezvoltării rurale, cooperării în domeniul energiei, datelor statistice etc.

- **Migrația de reîntoarcere:** Aceasta ar putea genera un impact extern substanțial pentru țara de origine prin transferul de investiții, remitențe, productivitate sporită și competențe de către migrații reveniți de peste hotare. Totuși, țara de origine beneficiază de pe urma migrației de reîntoarcere doar în cazul în care migrații reușesc să acumuleze economii și capital uman și în cazul în care țara de origine este capabilă să valorifice competențele și investițiile celor reîntorși de peste hotare. Aceasta înseamnă că țara de origine va trebui să-i susțină pe migrații reîntorși de peste hotare să se integreze pe piața internă a forței de muncă și să dezvolte un mediu favorabil care să-i încurajeze să-și investească și să utilizeze economiile în dezvoltarea afacerilor.

Valorificarea oportunității: În acest sens, Organizația Națiunilor Unite ar putea să colaboreze cu Agenția Națională de Ocupare a Forței de Muncă și cu alți parteneri de dezvoltare pentru a testa, în baza experienței acumulate până în prezent în proiectele anterioare, servicii inovatoare de consultanță pentru migrații reîntorși de peste hotare privind reintegrarea pe piața forței de muncă și investițiile. În plus, Organizația Națiunilor Unite ar putea să contribuie la o mai bună înțelegere a impactului pe care migrația de reîntoarcere îl are la nivel macroeconomic și durabilitatea acesteia pe parcursul primelor 6-12 luni de la revenire, contribuind prin aceste informații la elaborarea de politici mai eficiente în vederea implicării reușite a migrațiilor reîntorși de peste hotare în planurile ulterioare de creștere economică și de dezvoltare a Republicii Moldova.

4. Modalități de implementare

Modalități de gestionare și responsabilitate

CPDD va fi executat la nivel național sub coordonarea generală a Căminului de Stat (autoritatea națională de coordonare a asistenței pentru dezvoltare). Ministerele, ONG-urile, ONG-urile internaționale (ONGI) și agențiile sistemului ONU vor implementa activitățile programului. CPDD va deveni operațional prin elaborarea planurilor semestriale comune de activitate privind nivelul rezultatelor și/sau a planurilor de activitate specifice agențiilor și a documentelor de proiect, după caz în care vor fi descrise rezultatele concrete ce urmează a fi realizate și care vor constitui un acord între agențiile sistemului ONU și fiecare partener de implementare, după caz, cu privire la utilizarea resurselor. Pentru a implementa inițiativele programatice, agențiile sistemului ONU și partenerii vor utiliza, în măsura în care va fi posibil, minimumul de documente necesare, și anume CPDD semnat și planurile de activitate (PA) comune sau specifice agențiilor și documentele de proiect, la fel, semnate. Totuși, dacă va fi necesar și oportun, documentele de proiect pot fi întocmite utilizând, inter alia, textul relevant din CPDD și din PA comune sau specifice agențiilor și/sau din documentele de proiect.

Soluționarea litigiilor

Orice litigiu, între Guvern și o agenție a sistemului ONU, va fi soluționat în conformitate cu prevederile acordului de bază pe care acea organizație l-a încheiat cu Guvernul, după cum este menționat în capitolul 8 din prezentul CPDD. Orice litigiu între agențiile sistemului ONU va fi soluționat exclusiv între agențiile sistemului ONU, prin intermediul abordărilor identificate în mecanismul de soluționare a litigiilor, aprobat de GNUD.

Asigurarea financiară și auditul financiar

Indiferent de sursa fondurilor, fiecare conducător al agenției ONU răspunde în fața conducătorului său executiv (sau a organului de conducere) pentru resursele primite de la agenția ONU din resursele proprii și în conformitate cu reglementările și regulile financiare pertinente ale agenției ONU în cauză. Fiecare agenție ONU este supusă exclusiv procedurilor de audit extern și intern stabilite în reglementările și regulile financiare și procedurile organizației respective.

AATN¹⁴³

Toate transferurile de numerar către un partener de implementare vor avea loc în baza planurilor de activitate convenite între partenerul de implementare și agențiile sistemului ONU. Transferurile de numerar pentru activitățile detaliate în planurile de activitate pot fi efectuate de agențiile sistemului ONU în următoarele moduri:

1. Numerar transferat direct partenerului de implementare:

- a.** Înainte de începerea activităților (transfer direct de numerar) sau
- b.** După încheierea activităților (rambursare);

2. Plată directă către furnizori sau persoanele terțe pentru obligațiile asumate de către partenerii de implementare în baza cererilor semnate de reprezentantul oficial desemnat de partenerul de implementare;

¹⁴³ La moment, AATN este utilizată de PNUD, UNFPA și UNICEF.

3. Plăți directe către furnizori sau persoanele terțe pentru obligațiile asumate de către agențiile sistemului ONU pentru susținerea activităților convenite cu partenerii de implementare.

În cazul în care transferurile de numerar se fac în Trezoreria de Stat atunci aceasta va transfera prompt partenerului de implementare numerarul respectiv.

Transferurile directe de numerar vor fi solicitate și eliberate pentru perioadele de implementare a programului care nu depășesc trei luni. Rambursările cheltuielilor anterior autorizate vor fi solicitate și eliberate trimestrial sau după încheierea activităților. Agențiile sistemului ONU nu vor fi obligate să ramburseze cheltuielile pe care partenerul de implementare le-a efectuat peste limitele sumelor autorizate.

După încheierea oricărei activități, orice sold al mijloacelor financiare va fi restituit sau programat pentru alte activități printr-un acord comun între partenerul de implementare și agențiile sistemului ONU.

Modalitățile de transfer al numerarului, mărimea debursării, domeniul de aplicare și frecvența activităților de asigurare pot să depindă de constatările făcute în urma unei examinări a capacității publice de gestiune financiară în cazul unui partener public de implementare și în urma unei evaluări a capacității de gestiune financiară a partenerului de implementare din afara sistemului ONU. Un consultant calificat, cum ar fi o companie publică ce oferă servicii de contabilitate, selectat de agențiile sistemului ONU, poate efectua o astfel de evaluare la care partenerul de implementare va lua parte. Partenerul de implementare poate participa la procesul de selectare a consultantului.

Modalitățile de transfer al numerarului, mărimea debursării, domeniul de aplicare și frecvența activităților de asigurare pot să fie revizuite pe parcursul implementării programului, în baza constatărilor privind monitorizarea programelor, monitorizarea și raportarea cheltuielilor și auditurile.

Comitetul de coordonare a Cadrului de Parteneriat ONU – Republica Moldova

Organizația Națiunilor Unite în Republica Moldova activează în conformitate cu modalitatea DaO, după cum a fost solicitat în anul 2011 de către Guvern. Dirijarea strategică generală a CPDD este exercitată de Comitetul de coordonare a Cadrului de Parteneriat ONU – Republica Moldova instituit prin Dispoziția de Guvern nr. 87 din 12.07.2016. Copreședinții Comitetului de coordonare al Cadrului de Parteneriat ONU – Republica Moldova sunt Prim-ministrul și Coordonatorul rezident ONU. Membrii Comitetului sunt secretarul general al Guvernului și reprezentanții ministerelor. Agențiile ONU sunt reprezentate în baza unui sistem de rotație. Comitetul de coordonare al Cadrului de Parteneriat ONU – Republica Moldova oferă orientare și supraveghere strategică în timpul implementării CPDD pentru a asigura alinierea la prioritățile naționale.

UNCT

UNCT îi revine responsabilitatea generală pentru coordonarea și gestionarea operațională a programelor și a activităților Organizației Națiunilor Unite în Republica Moldova, inclusiv a CPDD. UNCT, în baza descentralizării corespunzătoare a autorității de la sediul central, ia decizii cu privire la aspectele programatice și financiare legate de activitățile de programare, după cum s-a convenit cu autoritățile naționale. UNCT este prezidată de Coordonatorul rezident și este formată din conducătorii agențiilor ONU care activează în țară lucrând ca o echipă în conformitate cu principiile de răspundere reciprocă stabilite în Cadrul de management și răspundere al GNUD pentru Sistemul Coordonatorului Rezident. UNCT ghidează și supraveghează grupurile de lucru între filialele agențiilor, cum ar fi GR, Echipa de Management Operațional (OMT) și Grupul de comunicare al ONU.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Rolurile și responsabilitățile UNCT sunt prevăzute de Nota directoare privind conduita și acordurile de lucru ale echipei de țară a ONU.

Grupurile de rezultate

GR se supun direct UNCT și sunt principalele mecanisme pentru o planificare, implementare, monitorizare și evaluare coordonată și comună a CPDD. Fiecare GR reglementează un rezultat al CPDD. Ele sunt prezidate de conducătorii internaționali ai agențiilor și includ reprezentanții agențiilor rezidente și nerezidente ale ONU care contribuie la rezultatul CPDD relevant, după cum este indicat în matricea de rezultate ale CPDD. Agențiile membre ale GR se angajează să contribuie la realizarea rezultatului CPDD relevant. Președintele GR nu este reprezentantul/reprezentanta agenției sale specifice, ci asigură conducerea din numele UNCT ca o singură entitate. Președinții sunt împuterniciți de UNCT să ia decizii corespunzătoare și să conducă GR. Co-președinții îi susțin pe președinți la îndeplinirea responsabilităților.

OMT

OMT coordonează implementarea la nivel național a unui program operațional comun, coordonat, eficient și efectiv de susținere. OMT face recomandări UNCT cu privire la serviciile comune și la aspectele referitoare la afaceri, identifică posibilitățile de colaborare și inovație în vederea sporirii eficienței și a eficacității activității programatice a Organizației Națiunilor Unite în cadrul CPDD.

OMT se ghidează după o strategie comună a operațiunilor de afaceri (SOA) care prevede un accent strategic, pe termen mediu, pe operațiunile comune ale ONU de susținere a unei realizări îmbunătățite a programelor. Accentul SOA este pus, în primul rând, pe eficiență și pe evitarea cheltuielilor. Scopul său este să reducă cheltuielile de tranzacție interne și să îmbunătățească calitatea serviciilor, inclusiv să asigure economisirea mijloacelor la achiziționarea bunurilor și serviciilor provenite din exterior.

Organizația Națiunilor Unite vede eficacitatea și eficiența afacerilor într-un context mai larg, iar efectele non-economice – cum ar fi drepturile omului și beneficiile sociale – fac parte din viziunea și strategia de afaceri. Prin urmare, diversitatea, incluziunea socială și echitatea sunt dimensiuni la fel de importante în SOA comună.

Grupul de comunicare al ONU

Grupul de comunicare al ONU servește drept mecanism de coordonare care asigură că procesul de comunicare a agențiilor este mai degrabă complementar, decât competitiv și sporește eforturile de comunicare individuale ale agențiilor prin unificarea resurselor de comunicare și de cunoștințe, contribuind astfel și la economisirea resurselor. Grupul face recomandări UNCT cu privire la aspectele de comunicare și identifică posibilitățile de colaborare și inovație pentru a spori vizibilitatea și impactul activității programatice a Organizației Națiunilor Unite. Grupul de comunicare al ONU este prezidat de un șef internațional de agenție, iar printre membrii săi se numără specialiști în comunicare sau persoane de contact de la agențiile UNCT.

Activitatea Grupului de comunicare al ONU este ghidată de Strategia ONU de comunicare comună și de planurile anuale de comunicare. Strategia ONU de comunicare oferă cadrul, orientarea și viziunea strategică pentru comunicarea comună în vederea sprijinirii implementării CPDD. Aceasta asigură că agențiile ONU au o părere comună și comunică în mod eficient cu toate părțile interesate pentru a explica rolul și activitatea Organizației Națiunilor Unite în Republica Moldova, promovează și consolidează imaginea publică a Organizației Națiunilor Unite, demonstrează rezultate, susțin campaniile de advocacy, informare și mobilizare a resurselor, sensibilizează opinia publică cu privire la principalele provocări de dezvoltare.

Grupul pentru monitorizare și evaluare/ODD

Grupul pentru monitorizare și evaluare/ODD contribuie la consolidarea capacității ONU în Republica Moldova de a gestiona rezultatele și oferă asistență tehnică UNCT și GR pentru toate aspectele legate de monitorizare și evaluare. În plus, grupul pune la dispoziția Guvernului și altor parteneri cunoștințe tehnice în vederea îmbunătățirii capacităților de implementare și monitorizare a ODD-urilor în țară.

Grupul tematic privind dimensiunea de gen

Grupul tematic privind dimensiunea de gen are obiectivul de a se asigura că angajamentele privind egalitatea de gen și integrarea perspectivei de gen sunt transpuse în acțiuni pe tot parcursul activității Organizației Națiunilor Unite în Republica Moldova. Grupul susține UNCT, GR și alte grupuri între agenții pentru a asigura aplicarea unei abordări duble (abordarea specifică dimensiunii de gen și abordarea integratoare a egalității de gen) pe parcursul implementării, monitorizării și evaluării CPDD.

5. Strategia financiară și mobilizarea resurselor

Cerințele de resurse

Agențiile Organizației Națiunilor Unite trebuie, în primul rând, să fie văzute mai degrabă ca parteneri de dezvoltare ce oferă consultanță politică și asistență tehnică țărilor participante la program, decât ca finanțatori *per se*.

Pentru implementarea CPDD vor fi necesare în total aproximativ 156.700.000 USD. În această sumă sunt incluse 9.770.000 USD din resurse regulate sau de bază ale agențiilor ONU și 33.754.000 USD din resurse ne-regulate sau extrabugetare din surse bilaterale, multilaterale și private. Diferența totală estimată de finanțare este de 113.176.000 USD. Aceasta va trebui să fie mobilizată pe parcursul perioadei CPDD. În anexa 2 este prevăzut cadrul bugetar comun ce conține un buget detaliat, defalcat pe ani.

Mobilizarea resurselor

Eforturile de mobilizare a resurselor pentru implementarea CPDD sunt ghidate de Strategia comună de mobilizare a resurselor ONU-Republica Moldova. Pentru a îmbunătăți accentul strategic al Organizației Națiunilor Unite față de susținerea priorităților naționale și pentru a împiedica acordarea de prioritate în funcție de finanțare, UNCT, sub conducerea Coordonatorului rezident al ONU, va întreprinde eforturi coordonate de mobilizare a resurselor, mai ales pentru programele comune. Fiecare agenție a ONU în parte își va păstra capacitatea de a colecta fonduri pentru mandatele respective, în concordanță deplină cu CPDD și în coordonare reciprocă. Se așteaptă ca implementarea ODD-urilor, împreună cu avansarea agendei de asociere UE-Republica Moldova, să îmbunătățească capacitatea țării de a primi ajutor pentru dezvoltare și de a crea noi oportunități pentru mobilizarea și utilizarea eficientă a resurselor. Întrucât resursele ONU constituie doar o mică parte din totalul resurselor necesare pentru realizarea ODD-urilor, eforturile ONU de mobilizare a resurselor se vor concentra tot mai mult pe mobilizarea tuturor fluxurilor și instrumentelor financiare, naționale și internaționale existente, în vederea finanțării rezultatelor de dezvoltare la care ONU contribuie. Astfel, resursele ONU vor fi un instrument important de atragere a unor fluxuri financiare mai mari pentru dezvoltarea durabilă. Organizația Na-

Cadrul bugetar comun are scopul de a crește transparența și predictibilitatea activității Organizației Națiunilor Unite în Republica Moldova prin prezentarea unei previziuni cuprinzătoare și bazate pe rezultate a cerințelor de resurse financiare și a oricărui deficit de finanțare, identificat pentru întreaga perioadă a programului. La momentul redactării CPDD, cerințele de resurse estimate, chiar dacă sunt doar orientative, totuși sunt pe cât se poate de exacte. Angajamentele de resurse vor continua să fie făcute în documentele de program și proiect ale agențiilor, în conformitate cu procedurile și mecanismele de aprobare ale fiecărei agenții. Cadrul bugetar comun va fi revizuit și actualizat anual în vederea reflectării schimbărilor relevante.

ționilor Unite în Republica Moldova va explora în mod proactiv noi posibilități și va încerca să extindă și să diversifice baza de parteneriat cu scopul de a reduce deficitul de finanțare. Se va urmări stabilirea de noi parteneriate cu noii donatori și cu sectorul privat. Mai mult decât atât, există potențialul de a consolida angajamentul Republicii Moldova în cooperarea Sud-Sud (Est-Est) și cooperarea triunghiulară, ceea ce ar putea mobiliza resurse suplimentare pentru implementarea CPDD.

Agențiile sistemului ONU vor susține dezvoltarea și punerea în aplicare a activităților în cadrul UNDAF. Sprijinul ar putea să includă asistență tehnică, ajutor financiar, bunuri, produse și echipamente, servicii de achiziții, transport, fonduri pentru advocacy, cercetare și studii, consultanță, elaborarea, monitorizarea și evaluarea programelor, instruire și susținerea personalului. O parte din sprijinul agențiilor sistemului ONU ar putea să fie oferit ONG-urilor/OSC-urilor, după cum se va conveni în cadrul planurilor individuale de activitate și în documentele de proiect.

Sprijinul suplimentar ar putea include accesul la sistemele informaționale globale gestionate de ONU, la rețeaua birourilor de țară ale agențiilor sistemului ONU și la sistemele informaționale specializate, inclusiv la listele cu consultanții și furnizorii de servicii

de dezvoltare, precum și accesul la sprijinul oferit de rețeaua agențiilor specializate, fondurile și programele ONU.

Agențiile sistemului ONU vor desemna personalul și consultanții pentru elaborarea programului, susținerea programului, asistență tehnică, precum și pentru activitățile de monitorizare și evaluare.

Fiind obiectul unor revizuri anuale și al progreselor înregistrate în implementarea programului, fondurile agențiilor sistemului ONU sunt distribuite după an calendaristic și în conformitate cu CPDD. Aceste bugete vor fi revizuite și detaliate în continuare în PA și în documentele de proiect. Fondurile care nu au fost alocate de către donatori agențiilor sistemului ONU pentru activități specifice pot fi realocate, de comun acord cu Guvernul și agențiile sistemului ONU, pentru alte activități la fel de importante din punct de vedere programatic.

În cazul transferului direct de numerar sau în cazul rambursării, agențiile sistemului ONU vor notifica partenerul de implementare despre cuantumul

aprobat de ele, iar în termen de 10 zile vor debursa fondurile către partenerul de implementare.

În cazul plății directe către furnizori sau persoanele terțe pentru obligațiile asumate de către partenerii de implementare în baza cererilor semnate de reprezentantul oficial desemnat de partenerul de implementare; sau către furnizori sau persoanele terțe pentru obligațiile asumate de către agențiile sistemului ONU pentru susținerea activităților convenite cu partenerii de implementare, agențiile sistemului ONU vor efectua plata în termen de 30 de zile.

Agențiile sistemului ONU nu vor avea nicio răspundere directă în cadrul acordurilor contractuale încheiate între partenerul de implementare și un furnizor terț.

În situația în care agențiile sistemului ONU și altă agenție a sistemului ONU oferă numerar aceluiași partener de implementare, atunci monitorizarea programului, monitorizarea și auditul financiar vor fi efectuate în comun sau vor fi coordonate cu agențiile sistemului ONU respective.

6. Monitorizarea și evaluarea

Monitorizarea și evaluarea sunt extrem de importante pentru asigurarea răspunderii între Organizația Națiunilor Unite și toate părțile interesate, în special Guvernul, ONG-urile și alți parteneri de implementare, donatori și publicul larg. În plus, o prioritate principală a Organizației Națiunilor Unite în Republica Moldova îl reprezintă accentul pe datele și dovezile pentru elaborarea de politici și acordarea asistenței pentru dezvoltare. Monitorizarea și evaluarea constituie o responsabilitate comună a Organizației Națiunilor Unite și a Guvernului, iar sistemele naționale vor fi utilizate în cea mai mare măsură posibilă. Progresul va fi măsurat cu ajutorul matricei rezultatelor CPDD care este instrumentul de bază în acest sens. Un Grup pentru monitorizare și evaluare/ODD între agenții va oferi asistență tehnică UNCT și GR asupra tuturor aspectelor legate de monitorizare și evaluare. În calendarul din anexa 3 sunt prezentate, la general, activitățile de monitorizare și evaluare planificate. Sunt incluse evaluări, cercetări, studii și alte activități de monitorizare și evaluare comune și specifice agențiilor.

Anual va fi elaborat un raport comun privind rezultatele de țară pentru a evidenția principalele tendințe de dezvoltare, a urmări progresul în raport cu matricea rezultatelor CPDD, a actualiza cadrul bugetar comun și pentru a raporta activitățile și realizările Organizației Națiunilor Unite în domeniul comunicării și al operațiunilor.

Guvernul și Organizația Națiunilor Unite vor efectua, în cadrul Comitetului de coordonare a Cadrului de Parteneriat ONU – Republica Moldova, o revizuire anuală a progresele înregistrate în raport cu matricea rezultatelor CPDD în primul trimestru al anului. Revizuirea anuală oferă posibilitatea de a îmbunătăți și ajusta CPDD și/sau planurile de activitate comune, ținând cont de schimbările din contextul țării și de progresul programelor Organizației Națiunilor Unite. O revizuire intermediară mai cuprinzătoare a CPDD este opțională și poate fi solicitată de Comitetul de coordonare a Cadrului de Parteneriat ONU – Republica Moldova.

În penultimul an de implementare va fi efectuată o evaluare independentă a CPDD. În cadrul evaluării va fi analizată relevanța, coerența, eficiența, eficacitatea, impactul și durabilitatea susținerii oferite țării de către Organizația Națiunilor Unite. Aceasta va fi realizată drept un exercițiu incluziv și participativ cu implicarea tuturor părților interesate relevante. Concluziile și lecțiile învățate în urma evaluării vor contribui la elaborarea următorului CPDD.

Utilizând abordări participative, cum ar fi mini-cercetările și autoevaluările, Organizația Națiunilor Unite în Republica Moldova analizează metode noi și inovative pentru monitorizare și evaluare. Metodele date, după ce

vor fi pilotate și testate, vor fi utilizate pentru a se asigura că CPDD rămâne relevant în contextul complex și instabil al dezvoltării din Republica Moldova. Utilizarea nivelurilor ne-tradiționale de date va permite colaborarea mai strânsă și mai firească cu populația din Republica Moldova pentru implementarea CPDD. Datele care sunt mai fiabile, corecte și dezagregate după variabile ca venit, sex, etnie, dizabilitate, vârstă și localizare geografică vor sta la baza conceperii unor intervenții bine direcționate și cu impact și vor ajuta Organizația Națiunilor Unite să ajungă la comunitățile sărace, vulnerabile și marginalizate. În plus, vor fi utilizate instrumente de cercetare moderne pentru a genera date verificabile privind coeziunea socială și reconcilierea care vor avea o importanță deosebită pentru intervențiile legate de consolidarea încrederii și reintegrare.

Angajamentul partenerilor naționali de implementare față de audituri și față de activitățile de monitorizare și evaluare

Partenerii de implementare convin să coopereze cu agențiile sistemului ONU pentru monitorizarea tuturor activităților susținute prin transferuri de numerar și vor facilita accesul la rapoartele financiare relevante și la personalul responsabil de administrarea banilor oferți de agențiile sistemului ONU. În acest sens, partenerii de implementare convin următoarele:

1. Revizuirii periodice la fața locului și controale prin sondaj ale rapoartelor lor financiare de către agențiile sistemului ONU sau reprezentanții lor, după caz, și după cum este descris în clauzele specifice ale documentelor/contractelor de angajament ale acestora cu agențiile sistemului ONU.
2. Monitorizarea programatică a activităților, în conformitate cu standardele și orientările agențiilor sistemului ONU pentru vizitele la fața locului și monitorizarea pe teren.
3. Audituri speciale sau programate. Fiecare agenție a ONU, în colaborare cu alte agenții ale sistemului ONU (unde se dorește astfel și în consultare cu ministerul coordonator respectiv), va stabili un plan anual de audit, acordând prioritate auditurilor partenerilor de implementare cărora agențiile sistemului ONU le-au oferit sume mari de asistență în numerar și celor a căror capacitate de gestiune financiară trebuie consolidată.

Auditurile vor fi comandate de agențiile sistemului ONU și vor fi întreprinse de serviciile private de audit.

7. Angajamentele părților

Conducerea și asumarea comună a acestui CPDD de către Guvern și agențiile sistemului ONU sunt esențiale pentru asigurarea calității procesului și pentru realizarea deplină a rezultatelor planificate.

Angajamentele agențiilor sistemului ONU referitoare la parteneriate, rezultate și strategii, cerințele de resurse indicative și modalitățile de gestionare, de comunicare a progresului, de monitorizare și evaluare sunt specificate în capitolele 2-6 de mai sus.

Guvernul se angajează să conducă în comun prin intermediul Comitetului Comun de coordonare a Cadrului de Parteneriat ONU – Republica Moldova și să susțină procesul de planificare, revizuire și raportare pentru CPDD, precum și să abordeze sau să atenueze constrângerile majore instituționale, de parteneriat sau logistice care pot împiedica realizarea rezultatelor sale planificate. Acesta va menține și consolida structurile de coordonare a dezvoltării țării și va promova cele mai strânse legături posibile între aceste structuri și cele pentru gestionarea și implementarea CPDD.

Guvernul va susține eforturile agențiilor sistemului ONU de a colecta fondurile necesare pentru a satisface nevoile acestui CPDD și va coopera cu agențiile sistemului ONU, inclusiv prin: încurajarea guvernelor – potențiali donatori să pună la dispoziția agențiilor sistemului ONU fondurile necesare pentru implementarea componentelor nefinanțate ale CPDD; aprobarea eforturilor agențiilor ONU de colectare a fondurilor pentru CPDD din alte surse, inclusiv de la sectorul privat, atât de la nivel internațional, cât și din Republica Moldova; și prin permiterea persoanelor fizice, corporațiilor și fundațiilor din Republica Moldova să aducă contribuții în vederea susținerii acestui CPDD, aceste entități urmând să fie scutite de impozite în calitate de donatori, în măsura maximă permisă prin legislația aplicabilă.

Guvernul va contribui substanțial la activitățile programatice și operaționale ale CPDD. Republica Moldova fiind o țară cu venituri medii, se presupune că Guvernul va utiliza tot mai mult investițiile partenerilor pentru atingerea scopului CPDD prin alocarea resurselor stimulatorii proprii.

Asistența în numerar pentru călătorii, burse, onorarii și alte costuri se va stabili în rate proporționale cu

cele aplicate în țară, dar nu mai mari decât cele aplicabile sistemului Organizației Națiunilor Unite (după cum se menționează în circularele Comisiei ONU pentru funcția publică internațională).

Guvernul își va onora angajamentele în conformitate cu prevederile acordurilor de cooperare și asistență descrise în capitolul 8.

În cazul bunurilor, fondurilor și activelor agențiilor ONU, precum și în cazul funcționarilor și al consultanților acestora, Guvernul va aplica prevederile Convenției Organizației Națiunilor Unite cu privire la privilegiile și imunitățile agențiilor specializate ale ONU. Pe lângă aceasta, Guvernul va acorda agențiilor ONU și funcționarilor acestora, precum și altor persoane ce prestează servicii în numele agențiilor privilegii, imunitățile și facilitățile prevăzute în acordurile de cooperare și asistență dintre agenții și Guvern. Guvernul va fi responsabil de soluționarea oricăror pretenții care pot fi aduse de părțile terțe împotriva oricărei agenții ONU și a funcționarilor, consilierilor și agenților săi. Nicio agenție ONU și niciunul dintre funcționarii și consilierii săi respectivi sau persoanele care prestează servicii în numele său nu va fi responsabilă pentru orice pretenție și obligație care rezultă din operațiunile din cadrul acordurilor de cooperare și asistență, cu excepția cazului în care s-a convenit de comun acord, de către Guvern și o anumită agenție ONU, că astfel de pretenții și obligații rezultă din neglijența sau abaterile grave ale agenției respective sau ale funcționarilor, consilierilor săi ori ale persoanelor care prestează servicii.

Referitor la abordarea armonizată a transferurilor în numerar (AATN):

- Pentru a solicita eliberarea fondurilor sau pentru a asigura acordul PNUD, UNFPA și UNICEF de a rambursa sau plăti direct pentru cheltuielile planificate, partenerii de implementare vor folosi un raport standard privind Autorizarea fondului și certificatul de cheltuieli (AFCC) unde vor fi reflectate liniile de activitate ale planurilor de activitate. Partenerii de implementare vor utiliza AFCC pentru a raporta despre utilizarea numerarului primit. Partenerii de implementare vor identifica funcționarul sau funcționarii

- desemnați autorizați să furnizeze detaliile contului, să solicite și să certifice utilizarea numerarului. AFCC va fi certificat de către funcționarul sau funcționarii desemnați ai partenerului de implementare.
- Numerarul transferat partenerilor de implementare trebuie să fie cheltuit doar în scopul activităților și în perioada convenită în planurile de activitate.
 - Numerarul primit de partenerii de implementare – Guvernul și ONG-urile naționale, va fi utilizat în conformitate cu reglementările, politicile și procedurile naționale stabilite ce corespund standardelor internaționale asigurând, în special, că numerarul este cheltuit pentru activitățile convenite în planurile de activitate și că rapoartele privind utilizarea numerarului primit sunt transmise PNUD, UNFPA și UNICEF în termen de șase luni de la primirea fondurilor. Dacă oricare dintre reglementările, politicile și procedurile naționale nu corespund standardelor internaționale, atunci se vor aplica normele financiare și normele de altă natură, reglementările, politicile și procedurile agenției sistemului ONU.
 - Numerarul primit de parteneri de implementare ca organizații non-guvernamentale (ONG) și parteneri de implementare ai organizațiilor inter-guvernamentale (OIG) va fi utilizat în conformitate cu standardele internaționale, asigurând, în special, că acesta este cheltuit pentru activitățile convenite în planurile de activitate și că rapoartele privind utilizarea completă a numerarului primit sunt transmise PNUD, UNFPA și UNICEF în termen de șase luni de la primirea fondurilor.
 - Pentru a facilita auditurile programate și speciale, fiecare partener de implementare care primește numerar de la PNUD, UNFPA și UNICEF va oferi agenției sistemului ONU sau reprezentantului său acces în timp util la:
 - Toată evidența financiară care stabilește istoricul tranzacțiilor transferurilor de numerar făcute de PNUD, UNFPA și UNICEF, împreună cu documentația relevantă;
 - Toată documentația relevantă și personalul implicat în funcționarea structurii de control intern al partenerului de implementare, prin care au trecut transferurile de numerar.
 - Constatările de pe urma fiecărui audit vor fi raportate partenerului de implementare, precum și PNUD, UNFPA și UNICEF. De asemenea, fiecare partener de implementare:
 - Va primi și va examina raportul de audit emis de auditori;
 - Va comunica în timp util agenției sistemului ONU care a oferit numerarul despre acceptarea sau respingerea oricărei recomandări făcute în urma auditului, astfel încât auditorii să includă aceste declarații în raportul lor final de audit înainte de a-l prezenta PNUD, UNFPA și UNICEF;
 - Va întreprinde în timp util acțiunile necesare pentru îndeplini recomandările de audit pe care le-a acceptat;
 - Va raporta agențiilor sistemului ONU, trimestrial sau după cum s-a convenit la nivel local, despre acțiunile întreprinse pentru punerea în aplicare a recomandărilor acceptate.

8. Alte prevederi

171. Întrucât Guvernul Republicii Moldova (denumit în continuare „Guvernul”) a semnat:

- a)** Cu Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (denumit în continuare PNUD), un acord de bază pentru a administra asistența PNUD pentru țară (Acordul Standard de Bază pentru Asistență – SBAA), acord semnat de ambele părți la 2 octombrie 1992. Bazându-se pe art. I, alin. 2 al SBAA, asistența PNUD către Guvern ar trebui să fie disponibilă pentru Guvern și ar trebui furnizată și recepționată în conformitate cu deciziile și rezoluțiile aplicabile și relevante ale unor organe competente ale PNUD cu condiția că fondurile necesare ale PNUD sunt disponibile. În particular, prin decizia sa 2005/1 din 28 ianuarie 2005, Comitetul Executiv al PNUD a aprobat noile Reguli și Reglementări Financiare potrivit cărora noile definiții ale noțiunilor „executare” și „implementare” permit PNUD să implementeze complet noile Proceduri ale Programului Comun de Țară ce rezultă din inițiativa de armonizare și simplificare a GNUD. În contextul acestei decizii, prezentul CPDD, alături de un plan de activitate (care ar trebui să constituie o parte a acestui CPDD), prezentat mai jos, reprezintă împreună un document de proiect menționat în SBAA.
- b)** Cu UNICEF, un Acord de cooperare de bază (BCA), încheiat între Guvern și UNICEF la 4 octombrie 1996.
- c)** Cu Biroul Înaltului Comisar ONU pentru Refugiați (UNHCR), un Acord de cooperare la nivel național, încheiat între Guvern și UNHCR în decembrie 1998.
- d)** Cu biroul UNAIDS, un schimb de scrisori din 2004, potrivit cărora, SBAA, semnat de PNUD și Guvern la 2 octombrie 1992, va fi aplicat, mutatis mutandis, la UNAIDS.
- e)** Guvernul Republicii Moldova este de acord să aplice Fondului Națiunilor Unite pentru Populație (UNFPA), mutatis mutandis, prevederile SBAA între Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și Guvern, semnat la 2 octombrie 1992.
- f)** Cu Organizația pentru Alimentație și Agricultură (FAO) a Organizației Națiunilor Unite, Acordul pentru deschiderea reprezentanței FAO în Republica Moldova, semnat la 7 aprilie 2014.
- g)** Cu biroul Organizației Mondiale a Sănătății (OMS), un Acord de bază, încheiat între Guvernul Republicii Moldova și OMS la 21 iulie 1994.
- h)** Cu Organizația Internațională pentru Migrație, un Acord de cooperare, încheiat între Guvern și Organizația Internațională pentru Migrație la 21 martie 2002.
- i)** Guvernul Republicii Moldova convine să aplice la UNIDO, mutatis mutandis, prevederile Acordului Standard de Bază pentru Asistență între Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și Guvern, semnat la 2 octombrie 1992.
- j)** Cu IAEA, un Acord suplimentar revizuit privind acordarea de asistență tehnică, încheiat între Guvernul Republicii Moldova și IAEA la 24 septembrie 1998.
- k)** Cu UNODC, un schimb de scrisori din 5 aprilie 2011, potrivit cărora, SBAA, semnat de PNUD și Guvern la 2 octombrie 1992, va fi aplicat, mutatis mutandis, la UNODC.
- l)** Cu Organizația Internațională a Muncii (ILO), Memorandumul de Înțelegere între Guvernul Republicii Moldova și partenerii sociali constituenți cu privire la Programul de țară privind munca decentă pentru perioada 2016-2020, semnat la 19 februarie 2016.

- m)** Guvernul Republicii Moldova convine să aplice Entității Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeii (UN Women), mutatis mutandis, prevederile SBAA între Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și Guvern, semnat la 2 octombrie 1992.
- n)** Pentru toate agențiile: Asistența oferită Guvernului ar trebui să fie disponibilă și ar

trebui furnizată și recepționată în conformitate cu deciziile și rezoluțiile aplicabile și relevante ale structurilor de conducere ale agenției sistemului ONU competente.

CPDD, pentru fiecare agenție a sistemului ONU care îl semnează, va fi citit, interpretat și implementat în conformitate și în concordanță cu acordul de bază încheiat între o astfel de agenție a sistemului ONU și Guvernul țării gazdă.

ANEXA 1. Matricea rezultatelor

Rezultatul 1: Populația Republicii Moldova, în special cea mai vulnerabilă,¹⁴⁵ solicită și beneficiază de o guvernare democratică, transparentă și responsabilă, de politici publice sensibile la dimensiunea de gen, bazate de drepturile omului și pe dovezi, de servicii echitabile și de instituții publice care funcționează eficient, efectiv și receptiv.

Priorități sau obiective naționale de dezvoltare: Instituții de guvernare responsabile, transparente și reprezentative, capabile să elaboreze și să adopte, în mod incluziv și transparent, politici bazate pe dovezi, orientate spre oameni, bazate pe drepturile omului și sensibile la dimensiunea de gen; un sistem descentralizat de luare a deciziilor publice; un sistem al justiției independent, responsabil, imparțial, eficient și transparent; anchete preliminare eficiente de investigație care garantează respectarea drepturilor omului, asigură securitatea fiecărei persoane și reduc nivelul de infracționalitate; un acces efectiv la justiție; toleranță zero față de corupție; respectarea efectivă a drepturilor omului și a egalității de gen în politici și practici; prevenirea și combaterea violenței, neglijării și exploatării copiilor; combaterea discriminării împotriva romilor; asigurarea drepturilor diasporei (a se vedea referințele detaliate la prioritățile strategice din capitolul 2, secțiunea 2.3)

ODD-uri: ODD 5: Realizarea egalității de gen și abilitarea tuturor femeilor și a fetelor; ODD 10: Reducerea inegalității în interiorul statelor și între state; ODD 16: Promovarea unor societăți pașnice și incluzive pentru o dezvoltare durabilă, a accesului la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile; ODD 17: Consolidarea mijloacelor de implementare și revitalizarea parteneriatului global pentru dezvoltare durabilă

Partenerii Organizației Națiunilor Unite: OIM, Oficiul Înalțului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului (OHCHR), UN Women, PNUD, UNFPA, UNHCR, UNICEF, UNODC, OMS

Alți parteneri: Agenția Servicii Publice, Departamentul Poliției de Frontieră, Biroul Migrație și Azil, Biroul Relații Interetnice, Comisia Electorală Centrală, Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral, OSC-urile și grupurile comunitare, Curtea Constituțională, partenerii de dezvoltare, Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, APL-urile, mass-media, Ministerul Apărării, Ministerul Finanțelor, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiției, Centrul Național Anticorupție, Banca Națională a Moldovei, BNS, Institutul Național al Justiției, Consiliul Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat, Cabinetul Prim-ministrului, Parlamentul, Avocatul Poporului, sectorul privat, Procuratura Generală, Cancelaria de Stat, Centrul Resurselor Informaționale de Stat „Registru”, Consiliul Superior al Magistraturii

Indicatori de rezultat	Niveluri de referință	Ținte	Indicatori ODD	Mijloace de verificare/ sursa de date/periodicitatea	Cadrul bugetar comun pe termen mediu (USD)		
					Cost total	Preconizat a fi disponibil	Urmează a fi mobilizat (deficit de finanțare)
1.1 Procentul persoanelor care au încredere în instituțiile de guvernare (Parlament, Guvern, justiție), după sex și medii de reședință urban/rural ¹⁴⁶	(aprilie 2016) Parlament Total: 5,9% Bărbați: 6,9% Femei: 5,2% Mediul urban: 4,8% Mediul rural: 7,0% Guvern Total: 9,2% Bărbați: 10,3% Femei: 8,3% Mediul urban: 7,8% Mediul rural: 10,3% Justiție Total: 7,8% Bărbați: 9,1% Femei: 6,7% Mediul urban: 7,5% Mediul rural: 8,0%	(2022) Parlament Total: 20% Bărbați: 20% Femei: 20% Mediul urban: 20% Mediul rural: 20% Guvern Total: 25% Bărbați: 25% Femei: 25% Mediul urban: 25% Mediul rural: 25% Justiție Total: 25% Bărbați: 25% Femei: 25% Mediul urban: 25% Mediul rural: 25%	Referitor la 16.6.2	Barometrul Opiniei Publice, Institutul de Politici Publice (semestrial)	56,175 milioane	13,110 milioane	43,065 milioane

¹⁴⁵ Copiii lăsați fără supraveghere de către părinții migranți, persoanele în vârstă, șomerii, persoanele din chintila cu cele mai joase venituri, persoanele cu dizabilități, supraviețuitorii actelor de violență, victimele traficului de ființe umane, persoanele care trăiesc și care sunt afectate de HIV și SIDA, minoritățile religioase, minoritățile etnice și lingvistice, apatrizii și refugiații, persoanele LGBTI. Definiția celor mai vulnerabile grupuri se aplică tuturor rezultatelor CPDD.

¹⁴⁶ Se va folosi o altă dezagregare (în revizuirile anuale ale CPDD) după acordarea titularului de date susținerii pentru îmbunătățirea eșantionării (acoperire după sub-populații) și fiabilității datelor.

Indicatori de rezultat	Niveluri de referință	Ținte	Indicatori ODD	Mijloace de verificare/ sursa de date/periodicitatea	Cadrul bugetar comun pe termen mediu (USD)		
					Cost total	Preconizat a fi disponibil	Urmează a fi mobilizat (deficit de finanțare)
1.2 Gospodăriile casnice și oamenii de afaceri care s-au confruntat cu acte de corupție în ultimele 12 luni, % din cei intervievați	(2015) Gospodării casnice: 24% Oameni de afaceri: 24%	(2022) Gospodării casnice: 12% Oameni de afaceri: 14%	16.5.1 și 16.5.2	Cercetarea „Corupția în Republica Moldova: percepțiile și experiențele proprii ale oamenilor de afaceri și gospodăriilor casnice”, Transparency International (bianual)			
1.3 Rata de implementare a recomandărilor organelor pentru drepturile omului: <ul style="list-style-type: none"> ● CDC (UNICEF, OIM, UNHCR, OMS) ● CEDAW (UNFPA, UN Women, PNUD, UNHCR, OHCHR, UNICEF) ● RPU (OHCHR, PNUD, UNICEF, UN Women, UNFPA) ● CRPD (OHCHR, OMS, UNICEF, PNUD) ● ICERD (OHCHR, UNHCR) ● ICCPR (OHCHR, PNUD) ● ICESCR (OHCHR, PNUD) ● CAT (OHCHR, PNUD, UNODC) 	N/A ¹⁴⁷	(2018) 15% (2019) 30% (2020) 45% (2021) 60% (2022) 80%		Matricea națională a drepturilor omului (anual; cu susținerea OHCHR); Rapoartele Avocatului Poporului (anual); Rapoartele alternative ale OSC-urilor (periodicitatea depinde de ciclul de revizuire al organelor respective)			
1.4 Proporția femeilor și bărbaților aleși sau desemnați în Parlament, APL-uri și cabinetul de miniștri	(2016) Deputați Femei: 21,8% Bărbați: 77,2% (2015) Primari în APL-uri Femei: 20,6% Bărbați: 79,4% (2015) Consilieri locali în APL-uri Femei: 30% Bărbați: 70% (2015) Consilieri raionali în APL-uri Femei: 18,5% Bărbați: 81,5% (2016) Cabinetul de miniștri Femei: 21% Bărbați: 79%	(2022) Deputați Femei: 40% Bărbați: 60% (2022) Primari în APL-uri Femei: 30% Bărbați: 70% (2022) Consilieri locali în APL-uri Femei: 40% Bărbați: 60% (2022) Consilieri raionali în APL-uri Femei: 40% Bărbați: 60% (2022) Cabinetul de miniștri Femei: 40% Bărbați: 60%	5.5.1, 5.5.2 și 16.7.1	Parlamentul; Comisia Electorală Centrală; Cancelaria de Stat; BNS (periodicitatea depinde de ciclul electoral)			

¹⁴⁷ Date de referință oferite în urma revizuirii inițiale (2016) a disponibilității și relevanței indicatorilor ODD-urilor pentru Republica Moldova. Datele vor fi actualizate în revizuirile anuale ale CPDD după finalizarea naționalizării ODD-urilor (după luna martie 2017).

Indicatori de rezultat	Niveluri de referință	Ținte	Indicatori ODD	Mijloace de verificare/ sursa de date/periodicitatea	Cadrul bugetar comun pe termen mediu (USD)		
					Cost total	Preconizat a fi disponibil	Urmează a fi mobilizat (deficit de finanțare)
1.5 Proporția indicatorilor ODD atinși la nivel național, cu o dezagregare totală relevantă țintei naționale	(2016) Datele dezagregate sunt disponibile pentru 35% din indicatorii ODD-urilor, parțial disponibile pentru 17% și lipsesc pentru 50% ¹⁴⁸	(2022) Datele dezagregate sunt disponibile pentru 50% din indicatorii ODD-urilor și parțial disponibile pentru 30%	17.18.1	BNS; Cancelaria de Stat (bianual)			
1.6 Distanța socială (non-acceptare) în ceea ce privește grupurile vulnerabile la discriminare (valoarea 0-6) ¹⁴⁹	(2015) Persoane cu dizabilități fizice: 2,2 Evrei: 2,3 Minorități religioase, altele decât musulmanii: 2,3 Romi: 3,1 Persoane de origine africană: 3,1 Musulmani: 3,3 Persoane cu dizabilități intelectuale și psihosociale: 3,6 Foști deținuți: 3,6 Persoane care trăiesc și care sunt afectate de HIV și SIDA: 4,3 Persoane LGBT: 5,2 ¹⁵⁰	(2022) Persoane cu dizabilități fizice: 1,9 Evrei: 2,0 Minorități religioase, altele decât musulmanii: 2,0 Romi: 2,8 Persoane de origine africană: 2,8 Musulmani: 3,0 Persoane cu dizabilități intelectuale și psihosociale: 3,2 Foști deținuți: 3,2 Persoane care trăiesc și care sunt afectate de HIV și SIDA: 3,8 Persoane LGBT: 4,5	16.b.1	Studiul privind percepțiile și atitudinile față de egalitate, Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității (bianual)			
1.7 Sistemul justiției cuprinde mecanisme eficiente, prietenoase copiilor și sensibile la dimensiunea de gen, prin care se asigură că victimele tuturor formelor de violență au acces de facto la justiție, iar infractorii sunt trași la răspundere (scorul 1-4) ¹⁵¹	(2016) Scorul 1	(2022) Scorul 4	5.2.1, 5.2.2, 16.2.2 și 16.2.3	Raportarea anuală a UNICEF			

¹⁴⁸ Date de referință oferite în urma revizuirii inițiale (2016) a disponibilității și relevanței indicatorilor ODD-urilor pentru Republica Moldova. Datele vor fi actualizate în revizuirile anuale ale CPDD după finalizarea naționalizării ODD-urilor (după luna martie 2017).

¹⁴⁹ Indicatorul ia valori de la 0 la 6, unde: 0 – cea mai mică distanță socială (acceptabil ca membru de familie); 1 – acceptabil ca prieten personal; 2 – acceptabil ca vecin; 3 – acceptabil ca coleg de lucru; 4 – acceptabil ca cetățean al Republicii Moldova; 5 – acceptabili ca vizitatori temporari în Republica Moldova; și 6 – cea mai mare distanță socială (urmează să fie expulzat din țară).

¹⁵⁰ Nivelurile de referință vor fi mai exacte la începutul anului 2018 prin intermediul Studiului privind percepțiile față de discriminare și egalitate care va fi publicat în anul 2018.

¹⁵¹ Indicatorul ia valori de la 1 la 4, unde: **Scorul 1:** Nu toată legislația și niciun cadru de reglementare în vigoare pentru punerea în aplicare a legislației privind procedurile prietenoase copiilor și sensibile la dimensiunea de gen pentru victimele și martorii infracțiunilor; lipsesc serviciile de formare, înainte de angajare și la locul de muncă, pentru personalul din sistemul judiciar, psihologii din domeniul aplicării legii și alți specialiști în ceea ce privește investigația și procedurile legale prietenoase copiilor și sensibile la dimensiunea de gen; lipsesc camere de audiere prietenoase copiilor și sensibile la dimensiunea de gen care să fie complet standardizate, echipate și testate servicii de formare, înainte de angajare și la locul de muncă, pentru personalul din sistemul judiciar, psihologii din domeniul aplicării legii și alți specialiști în ceea ce privește investigația și procedurile legale prietenoase copiilor și sensibile la dimensiunea de gen; sunt standardizate camerele de audiere prietenoase copiilor și sensibile la dimensiunea de gen. **Scorul 2:** Sunt elaborate proiecte de acte legislative și cadrul de reglementare pentru proceduri prietenoase copiilor și sensibile la dimensiunea de gen pentru victimele și martorii infracțiunilor; sunt create și testate servicii de formare, înainte de angajare și la locul de muncă, pentru personalul din sistemul judiciar, psihologii din domeniul aplicării legii și alți specialiști în ceea ce privește investigația și procedurile legale prietenoase copiilor și sensibile la dimensiunea de gen; sunt standardizate camerele de audiere prietenoase copiilor și sensibile la dimensiunea de gen. **Scorul 3:** Există legi și un cadru de reglementare pentru punerea în aplicare a legislației privind procedurile prietenoase copiilor și sensibile la dimensiunea de gen pentru victimele și martorii infracțiunilor; sunt instituționalizate serviciile de formare, înainte de angajare și la locul de muncă, pentru personalul din sistemul judiciar, psihologii din domeniul aplicării legii și alți specialiști în ceea ce privește investigația și procedurile legale prietenoase copiilor și sensibile la dimensiunea de gen; sunt echipate camerele standardizate de audiere, prietenoase copiilor și sensibile la dimensiunea de gen. **Scorul 4:** Sunt executate legile și cadrul de reglementare pentru proceduri prietenoase copiilor și sensibile la dimensiunea de gen pentru victimele și martorii infracțiunilor; se aplică serviciile de formare, înainte de angajare și la locul de muncă, pentru personalul din sistemul judiciar, psihologii din domeniul aplicării legii și alți specialiști în ceea ce privește investigația și procedurile legale prietenoase copiilor și sensibile la dimensiunea de gen; există camere de audiere prietenoase copiilor și sensibile la dimensiunea de gen, complet standardizate, echipate și funcționale.

Rezultatul 2: Populația Republicii Moldova, în special cea mai vulnerabilă, are acces la mijloace de subzistență mai bune, la locuri de muncă decente și la o ocupare productivă a forței de muncă – toate generate de o creștere economică durabilă, incluzivă și echitabilă							
<p>Priorități sau obiective naționale de dezvoltare: Sporirea productivității forței de muncă și majorarea ratei de ocupare formală în economie; îmbunătățirea mediului de afaceri, a inovării și a competitivității economice; promovarea exporturilor și a comerțului intern; atenuarea disparităților de pe piața forței de muncă și a celor salariale de gen; îmbunătățirea calității vieții și a muncii în zonele rurale; dezvoltarea regională echilibrată și durabilă; dezvoltarea turismului; maximizarea efectelor migrației circulare; societatea informațională (a se vedea referințele detaliate la prioritățile strategice din capitolul 2, secțiunea 2.3)</p> <p>ODD-uri: ODD 1: Eradicarea sărăciei în toate formele sale și în orice context; ODD 2: Eradicarea foametei, asigurarea securității alimentare, îmbunătățirea nutriției și promovarea unei agriculturi durabile; ODD 4: Garantarea unei educații de calitate și promovarea oportunităților de învățare de-a lungul vieții pentru toți; ODD 5: Realizarea egalității de gen și abilitarea tuturor femeilor și a fetelor; ODD 8: Promovarea unei creșteri economice susținute, deschise tuturor și durabile, a ocupării depline și productive a forței de muncă și a unei munci decente pentru toți; ODD 9: Construirea unor infrastructuri rezistente, promovarea industrializării durabile și încurajarea inovației; ODD 10: Reducerea inegalității în interiorul statelor și între state; ODD 11: Dezvoltarea orașelor și a așezărilor umane pentru ca ele să fie deschise tuturor, sigure, reziliente și durabile; ODD 12: Asigurarea unor tipare de consum și producție durabile; ODD 17: Consolidarea mijloacelor de implementare și revitalizarea parteneriatului global pentru dezvoltare durabilă</p> <p>Partenerii Organizației Națiunilor Unite: ILO, OIM, Centrul de Comerț Internațional (ITC), UN Women, PNUD, Conferința Organizației Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (UNCTAD), UNECE, UNIDO</p> <p>Alți parteneri: Mediul academic, Biroul pentru Reintegrare, OSC-urile și grupurile comunitare, Congresul autorităților locale, partenerii de dezvoltare, Inspectia Muncii, autoritățile publice locale și regionale, Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului, Ministerul Economiei și Infrastructurii, Ministerul Finanțelor, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, Banca Națională a Moldovei, BNS, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, Organizația pentru dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii, sectorul privat, Cancelaria de Stat</p>							
Indicatori de rezultat	Niveluri de referință	Ținte	Indicatori ODD	Mijloace de verificare/sursa de date/periodicitatea	Cadrul bugetar comun pe termen mediu (USD)		
					Cost total	Preconizat a fi disponibil	Urmează a fi mobilizat (deficit de finanțare)
2.1 Indicele de deprivare a arilor mici (SADI) ca medie a rangurilor SADI pentru comunitățile din prima chintilă, după regiune și componente ale SADI (economie, medii de reședință, infrastructură)	(2014) SADI total Nord: 85 Centru: 82 Sud: 105 Unitatea Teritorială Autonomă (UTA) Găgăuzia: 140 Municipiul Chișinău: n.a. Deprivarea economică Nord: 105 Centru: 76 Sud: 103 UTA Găgăuzia: 68 Municipiul Chișinău: 101 Deprivarea de condiții de mediu Nord: 102 Centru: 74 Sud: 81 UTA Găgăuzia: 101 Municipiul Chișinău: n.a.	(2022) Media rangurilor celor mai sărace comunități (prima chintilă), după regiune, trebuie să aibă o valoare aproape de 85 (=media rangurilor SADI pentru prima chintilă) pentru toate componentele: SADI total, deprivarea economică, deprivarea de condiții de mediu, deprivarea de infrastructură ¹⁵²	Referitori la 10.2.1, 11.1.1.1, 11.2.1.1 și 11.6.1.1	Baza de date SADI, Ministerul Economiei și Infrastructurii (anual)	37,760 milioane	11,660 milioane	26,100 milioane

¹⁵² În cazul ajustării metodologiei SADI, țintele pot să fie modificate în revizuirile anuale ale CPDD, adică estimarea valorilor indicelui (pe lângă ranguri) în baza pragurilor.

Indicatori de rezultat	Niveluri de referință	Ținte	Indicatori ODD	Mijloace de verificare/sursa de date/periodicitatea	Cadrul bugetar comun pe termen mediu (USD)		
					Cost total	Preconizat a fi disponibil	Urmează a fi mobilizat (deficit de finanțare)
	Deprivarea de infrastructură Nord: 77 Centru: 91 Sud: 99 UTA Găgăuzia: n.a. Municipiul Chișinău: n.a.						
2.2 Rata de ocupare a forței de muncă, după medii de reședință urban/rural, sex, vârstă, dizabilitate	(2015) Total: 40,3% Mediul urban: 42% Mediul rural: 38,9% Femei: 38,4% (mediul urban – 39,5%; mediul rural – 37,5%) Bărbați: 42,3% (mediul urban – 44,9%; mediul rural – 40,4%) Vârstă: 15–24 ani: 18,2%; 25–34 ani: 45%; 35–44 ani: 58,6%; 45–54 ani: 60,6%; 55–64 ani: 41,4% (2017) Dizabilitate: ¹⁵³	(2022) Total: 44,1% Mediul urban: 46,0% Mediul rural: 42,6% Femei: 42,6% (mediul urban – 43,8%; mediul rural – 41,6%) Bărbați: 45,6% (mediul urban – 48,4%; mediul rural – 43,6%) Vârstă: 15–24 ani: 19,9%; 25–34 ani: 49,2%; 35–44 ani: 64,1%; 45–54 ani: 66,3%; 55–64 ani: 45,3%	8.3.1 și referitori la 8.5.2	Ancheta forței de muncă, BNS (anual)			
2.3 Disparitatea salarială de gen ¹⁵⁴	(2015) 13,2%	(2022) 10%	8.5.1	Ancheta forței de muncă, BNS (anual)			
2.4 Ponderea tinerilor de 15–29 ani, NEET, după sex, medii de reședință urban/rural	(2015) Total: 29,3% Bărbați: 23,6% Femei: 35,2% Mediul urban: 26,6% Mediul rural: 31,4%	(2022) Total: 26,8% Bărbați: 21,5% Femei: 32% Mediul urban: 24,5% Mediul rural: 29%	8.6.1	BNS (anual)			
2.5 Poziționarea Republicii Moldova în raportul „Doing Business” al Băncii Mondiale	(2016) 44	(2022) 40	8.3.1	Banca Mondială (anual)			
2.6 Indicele Global de Competitivitate	(2015) 4,0	(2022) 4,04	8.2.1	Ministerul Economiei și Infrastructurii (anual)			

¹⁵³ Datele de referință privind rata de ocupare a forței de muncă, după dizabilitate, vor fi disponibile în anul 2018.

¹⁵⁴ Indicatorul reprezintă ponderea salariului mediu al femeilor în salariul mediu al bărbaților, http://www.statistica.md/public/files/Metadate/ODM/ODM3_Ponderea_salariu_femei.pdf

Rezultatul 3: Populația Republicii Moldova, în special cea mai vulnerabilă, beneficiază de pe urma îmbunătățirilor în guvernarea de mediu, securitatea energetică, gestionarea durabilă a resurselor naturale și dezvoltarea rezilientă la schimbările climatice și dezastre.

Priorități sau obiective naționale de dezvoltare: Contribuția surselor de energie regenerabilă cu 20% în mixul energetic până în 2020; reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră cu 25% până în 2020 și cu 67% până în 2030 (față de nivelul din 1990); eficiența și securitatea energetică; reducerea sărăciei energetice; utilizarea rațională, protecția și conservarea resurselor naturale; infrastructura modernizată pentru protecția mediului; atenuarea riscurilor climatice și reducerea emisiilor; reducerea impactului riscurilor naturale și protecția împotriva dezastrelor; integritatea și protecția ecosistemului; îmbunătățirea calității vieții în zonele rurale; dezvoltarea regională echilibrată și durabilă; inovația (a se vedea referințele detaliate la prioritățile strategice din capitolul 2, secțiunea 2.3)

ODD-uri: ODD 2: Eradicarea foametei, asigurarea securității alimentare, îmbunătățirea nutriției și promovarea unei agriculturi durabile; ODD 3: Asigurarea unor vieți sănătoase și promovarea bunăstării pentru toți, la toate vârstele; ODD 4: Garantarea unei educații de calitate și promovarea oportunităților de învățare de-a lungul vieții pentru toți; ODD 5: Realizarea egalității de gen și abilitarea tuturor femeilor și a fetelor; ODD 6: Asigurarea accesului la apă și canalizare pentru toți; ODD 7: Asigurarea accesului tuturor la energie la prețuri accesibile, într-un mod sigur, durabil și modern; ODD 9: Construirea unor infrastructuri rezistente, promovarea industrializării durabile și încurajarea inovației; ODD 11: Dezvoltarea orașelor și a așezărilor umane pentru ca ele să fie deschise tuturor, sigure, reziliente și durabile; ODD 12: Asigurarea unor tipare de consum și producție durabile; ODD 13: Luarea unor măsuri urgente de combatere a schimbărilor climatice și a impactului lor; ODD 15: Protejarea, restaurarea și promovarea utilizării durabile a ecosistemelor terestre, gestionarea durabilă a pădurilor, combaterea deșertificării, stoparea și repararea degradării solului și stoparea pierderilor de biodiversitate; ODD 17: Consolidarea mijloacelor de implementare și revitalizarea parteneriatului global pentru dezvoltare durabilă

Partenerii Organizației Națiunilor Unite: FAO, IAEA, PNUD, UNECE, Programul Națiunilor Unite pentru Mediu (UNEP), UNIDO

Alți parteneri: Mediul academic, Serviciul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale, OSC-urile și grupurile comunitare, partenerii de dezvoltare, Agenția pentru Eficiență Energetică, Fondul pentru Eficiență Energetică, Agenția Hidrometeorologică, instituțiile financiare internaționale, Institutul de Cercetări și Amenajări Silvice, APL-urile, Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului, Ministerul Economiei și Infrastructurii, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Ministerul Finanțelor, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Afacerilor Interne, Agenția „Moldsilva”, Agenția „Apele Moldovei”, Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor, Agenția Națională de Reglementare a Activităților Nucleare și Radiologice, BNS, Centrul Național pentru Sănătate Publică, sectorul privat, Cancelaria de Stat, Agenția de Turism

Indicatori de rezultat	Niveluri de referință	Ținte	Indicatori ODD	Mijloace de verificare/sursa de date	Cadrul bugetar comun pe termen mediu (USD)		
					Cost total	Preconizat a fi disponibil	Urmează a fi mobilizat (deficit de finanțare)
3.1 Ponderea surselor regenerabile în consumul final brut de energie	(2016) 14,2%	(2022) 17%	7.2.1	Balanța energetică, BNS (anual)	40,700 milioane	12,294 milioane	28,406 milioane
3.2 Scăderea procentuală a emisiilor de gaze cu efect de seră (GES)	(2013) 8,4 Mt/an echivalent CO ₂	(2022) 20 p.p.	9.4.1	Raportul bianual național, Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului			
3.3 Numărul de centre centralizate de colectare și prelucrare a deșeurilor periculoase, create drept medii care permit instituțiilor publice să respecte standardele internaționale privind eliminarea deșeurilor periculoase	(2016) Nu există niciun centru centralizat de colectare și prelucrare a deșeurilor periculoase	(2022) Cel puțin un centru centralizat de colectare și prelucrare a deșeurilor periculoase creat și operaționalizat	12.4.2 și referitori la 3.9.1	Rapoartele anuale ale Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului cu privire la implementarea Convenției de la Stockholm			

Indicatori de rezultat	Niveluri de referință	Ținte	Indicatori ODD	Mijloace de verificare/sursa de date	Cadrul bugetar comun pe termen mediu (USD)		
					Cost total	Preconizat a fi disponibil	Urmează a fi mobilizat (deficit de finanțare)
3.4 Numărul persoanelor din zonele rurale care beneficiază de practici durabile de gestionare a terenurilor, pășunilor și pădurilor, după sex	(2015) Total: 23.559 Bărbați: 11.350 Femei: 12.209	(2022) Total: 30.000 Bărbați: 14.430 Femei: 15.570	Referitori la 15.2.1 și 2.4.1	Raport privind implementarea Strategiei naționale de mediu, Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului (anual); Rapoarte anuale la nivel de raion, APL-uri			
3.5 Proporția raioanelor unde se aplică practici climatice reziliente	2016 18% (din 33 de raioane)	(2022) 27%	11.b.1 și referitor la 4.3.1 și 13.3.2	Rapoartele interne ale Organizației Națiunilor Unite în Republica Moldova (anual)			

Rezultatul 4: Populația Republicii Moldova, în special cea mai vulnerabilă, solicită și beneficiază de politici și servicii de educație, sănătate și sociale sensibile la dimensiunea de gen și bazate pe drepturile omului, incluzive, eficiente, echitabile și de calitate.

Priorități sau obiective naționale de dezvoltare: Îmbunătățirea continuă a sănătății populației; creșterea sănătoasă și dezvoltarea copiilor; prevenirea și controlul HIV și ITS; accesul, relevanța și calitatea educației; dezvoltarea abilităților și competențelor parentale; promovarea educației incluzive (pentru copiii romi și CD în special); racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă cu scopul de a spori productivitatea forței de muncă și a majora rata de ocupare în economie; protecția copilului; asigurarea durabilității financiare a sistemului de securitate socială; combaterea violenței față de femei și față de copii; promovarea drepturilor omului, a egalității de gen și a abilitării femeilor; protecția drepturilor lucrătorilor migranți și ale copiilor rămași fără supravegherea părinților (a se vedea referințele detaliate la prioritățile strategice din capitolul 2, secțiunea 2.3)

ODD-uri: ODD 1: Eradicarea sărăciei în toate formele sale și în orice context; ODD 3: Asigurarea unor vieți sănătoase și promovarea bunăstării pentru toți, la toate vârstele; ODD 4: Garantarea unei educații de calitate și promovarea oportunităților de învățare de-a lungul vieții pentru toți; ODD 5: Realizarea egalității de gen și abilitarea tuturor femeilor și a fetelor; ODD 10: Reducerea inegalității în interiorul statelor și între state; ODD 16: Promovarea unor societăți pașnice și incluzive pentru o dezvoltare durabilă, a accesului la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile; ODD 17: Consolidarea mijloacelor de implementare și revitalizarea parteneriatului global pentru dezvoltare durabilă

Partenerii Organizației Națiunilor Unite: IAEA, ILO, OIM, OHCHR, UN Women, UNAIDS, PNUD, UNFPA, UNICEF, UNODC, OMS

Alți parteneri: Mediul academic, OSC-urile și grupurile comunitare, partenerii de dezvoltare, Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, APL-urile, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Ministerul Justiției, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Agenția Națională pentru Curriculum și Evaluare, Agenția Națională a Medicamentului și Dispozitivelor Medicale, BNS, Centrul Național de Management în Sănătate, Centrul Național de Sănătate Publică, Compania Națională de Asigurări în Medicină, Inspectoratul Școlar Național, Cabinetul Prim-ministrului, Avocatul Poporului, sectorul privat, Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică, Cancelaria de Stat

Indicatori de rezultat	Niveluri de referință	Ținte	Indicatori ODD	Mijloace de verificare/sursa de date/periodicitatea	Cadrul bugetar comun pe termen mediu		
					Cost total	Preconizat a fi disponibil	Urmează a fi mobilizat (deficit de finanțare)
4.1 Raportul dintre copii cu CES în școli generale și copii cu CES în școli speciale	(2015/2016) 1,8 (1.829/1.033)	(2022) 2.0		Date despre educație, BNS (anual)	20,885 milioane	6,360 milioane	14,525 milioane
4.2 Reducerea factorilor de risc BNI selectați				Baza de date a OMS „Sănătate pentru toți” (anual); studiul STEPS (cincinal, următorul studiu în 2018)			
a. Consumul de alcool pur per capita înregistrat în rândul adulților (15+ ani)	(2014) 9,99 L per capita	(2022) 8,99 L per capita	a. 3.5.2				
b. Prevalența consumului curent al tutunului în rândul adulților de 18–69 ani, după sex	(2013) Total: 25,3% Bărbați: 43,6% Femei: 5,6%	(2022) Total: 22% Bărbați: 40,6% Femei: 5,0%	b. 3.a.1				
c. Prevalența tensiunii arteriale crescute (tensiunea arterială sistolică ≥ 140 și/sau tensiunea arterială diastolică ≥ 90 mmHg sau la moment administrează medicamente pentru tensiune arterială ridicată) în rândul adulților de 18-69 de ani, după sex	(2013) Total: 39,8% Bărbați: 40,3% Femei: 39,3%	(2022) Total: 37,8% Bărbați: 38,3% Femei: 36,9%	c. 3.4.1				

Indicatori de rezultat	Niveluri de referință	Ținte	Indicatori ODD	Mijloace de verificare/sursa de date/periodicitatea	Cadrul bugetar comun pe termen mediu		
					Cost total	Preconizat a fi disponibil	Urmează a fi mobilizat (deficit de finanțare)
4.3 Rata de acoperire cu cea de-a treia doză de DTT, pentru raioanele cu cele mai reduse rate de vaccinare și ca diferență între raioanele cu cele mai reduse și cele mai înalte rate de vaccinare	(2015) Național: 89,7% Raioane cu cele mai reduse rate de vaccinare: 71% Diferența între raioanele cu cele mai reduse și cele mai înalte rate de vaccinare: 28,5 p.p.	(2022) Național: 95% Raioane cu cele mai reduse rate de vaccinare: 85% Diferența între raioanele cu cele mai reduse și cele mai înalte rate de vaccinare: 10 p.p	3.2.1 și 3.8.1	Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale; Formularele comune de raportare OMS/UNICEF (anual)			
4.4 Procentul persoanelor aparținând grupurilor cu risc sporit de infectare cu HIV (PCID, LSC, BSB) care sunt acoperite cu servicii de prevenire HIV	(2015) PCID: 22,9% LSC: 55% BSB: 27,7%	(2022) PCID: 60% LSC: 60% BSB: 60%	3.3.1	Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (anual); Global AIDS Monitoring (anual); Studiul integrat biocomportamental (bianual)			
4.5 Rata natalității în rândul adolescentelor per 1.000 de femei din grupa de vârstă 15–19 ani, urban/rural ¹⁵⁵	(2015) Total: 27,91 Urban: 13,64 Rural: 35,14	(2022) Total: 19,0 Urban: 11,0 Rural: 25,0	3.7.2	Centrul Național de Management în Sănătate (anual)			
4.6 Proporția gospodăriilor casnice care primesc prestații de ajutor social, după chintila de consum	(2015) Chintila 1: 11,9% Chintila 2: 5,3%	(2022) Chintila 1: 30% Chintila 2: 12%	1.3.1	BNS (anual)			
4.7 Proporția femeilor și fetelor (15+ ani) care au fost supuse actelor de violență fizică, sexuală sau psihologică de către un partener intim în ultimele 12 luni anterioare, după forma de violență	(2010) Fizică: 8,9% Sexuală: 4,1% Psihologică: 25,7%	(2022) Fizică: 6% Sexuală: 3% Psihologică: 18%	5.2.1	BNS, Studiul comportamental privind violența (cincinal, următorul studiu în 2018) ¹⁵⁶			

¹⁵⁵ Alte dezagregări (cum ar fi după grupa de vârstă 10–14 ani și romi) vor fi adăugate în revizuirile anuale ale CPDD.

¹⁵⁶ În contextul implementării Strategiei naționale de prevenire și combatere a violenței față de femei și a violenței în familie pentru perioada 2017–2022, Organizația Națiunilor Unite în Republica Moldova va susține Guvernul pentru a îmbunătăți colectarea datelor administrative cu privire la violența față de femei și violența în familie.

Indicatori de rezultat	Niveluri de referință	Ținte	Indicatori ODD	Mijloace de verificare/sursa de date/periodicitatea	Cadrul bugetar comun pe termen mediu		
					Cost total	Preconizat a fi disponibil	Urmează a fi mobilizat (deficit de finanțare)
4.8 Rata sărăciei monetare, dezagregată după medii de reședință urban/rural și gospodăriile cu copii	<p>(2015) Discrepanța între gospodăriile urbane și rurale: 11,4 p.p. (mediul urban – 3,1%; mediul rural – 14,5%)</p> <p>Discrepanța între rata de sărăcie generală și rata sărăciei gospodăriilor cu trei sau mai mulți copii: 13,6 p.p. (toate gospodăriile: 9,6%; gospodării cu trei sau mai mulți copii: 23,2%)¹⁵⁷</p>	<p>(2022) Reducerea cu 30% a discrepanței între rata de sărăcie între mediul urban/rural (diferență în p.p.)</p> <p>Reducerea cu 15% a discrepanței între rata de sărăcie generală și rata sărăciei gospodăriilor cu trei sau mai mulți copii (diferență în p.p.)¹⁵⁸</p>	1.2.1	Notă informativă anuală privind sărăcia în Republica Moldova, Ministerul Economiei și Infrastructurii			

¹⁵⁷ Acest indicator ar putea să fie înlocuit în revizuirile anuale ale CPDD prin indicele sărăciei multidimensionale când va fi pus la dispoziție de către Guvern.

¹⁵⁸ Țintele sunt formulate în ceea ce privește reducerea discrepanței în conformitate cu intervențiile ONU bazate pe echitate și cu avantajul lor comparativ. Aceste tipuri de ținte vor fi mai robuste în cazul modificării metodologiei de calcul a nivelului de sărăcie (discutată în prezent de Guvern).

ANEXA 2. Cadrul bugetar comun

Agenția	Buget indicativ pentru 2018, în mii USD			Buget indicativ pentru 2019, în mii USD			Buget indicativ pentru 2020, în mii USD			Buget indicativ pentru 2021, în mii USD			Buget indicativ pentru 2022, în mii USD			Buget indicativ pentru 2018-2022, în mii USD			
	Fonduri de bază	Fonduri adiționale	Deficit de finanțare	Fonduri de bază	Fonduri adiționale	Deficit de finanțare	Fonduri de bază	Fonduri adiționale	Deficit de finanțare	Fonduri de bază	Fonduri adiționale	Deficit de finanțare	Fonduri de bază	Fonduri adiționale	Deficit de finanțare	Fonduri de bază	Fonduri adiționale	Deficit de finanțare	Total
Prioritatea strategică/rezultatul 1: Guvernarea, drepturile omului și egalitatea de gen																			
OIM	0	0	4.329	0	0	4.329	0	0	4.329	0	0	4.329	0	0	4.329	0	0	21.645	21.645
OHCHR	100	250	100	100	0	100	100	0	100	100	0	100	100	0	100	500	250	500	1.250
UN Women	150	300	700	150	300	700	150	300	500	150	0	300	150	0	300	750	900	2.500	4.150
PNUD	0	5.000	0	0	2.000	2.500	0	0	4.000	0	0	4.000	0	0	4.000	0	7.000	14.500	21.500
UNFPA	80	0	100	80	0	100	80	0	100	80	0	100	80	0	100	400	0	500	900
UNHCR	300	0	0	300	0	0	300	0	0	300	0	0	300	0	0	1.500	0	0	1.500
UNICEF	100	150	350	100	150	450	100	150	450	100	150	450	100	150	350	500	750	2.050	3.300
UNODC	30	180	350	20	160	300	0	160	200	0	0	260	0	0	260	50	500	1.370	1.920
OMS	2	0	0	2	0	0	2	0	0	2	0	0	2	0	0	10	0	0	10
Total rezultatul 1	762	5.880	5.929	752	2.610	8.479	732	610	9.679	732	150	9.539	732	150	9.439	3.710	9.400	43.065	56.175
Prioritatea strategică/rezultatul 2: Creșterea economică durabilă, incluzivă și echitabilă																			
ILO	50	0	50	50	0	50	50	0	50	50	0	50	50	0	50	250	0	250	500
OIM	0	0	1.000	0	0	1.000	0	0	1.000	0	0	1.000	0	0	1.000	0	0	5.000	5.000
ITC	0	200	0	0	200	0	0	200	0	0	200	0	0	200	0	1.000	0	1.000	1.000
UN Women	50	70	200	50	70	200	50	70	200	50	0	200	50	0	200	250	210	1.000	1.460
UNCTAD	0	80	300	0	80	300	0	80	300	0	80	300	0	80	300	0	400	1.500	1.900
PNUD	0	4.000	2.000	0	4.250	2.000	0	1.250	4.000	0	0	5.000	0	0	6.000	0	9.500	19.000	28.500
UNECE	0	0	0	0	50	50	0	0	0	0	50	50	0	50	50	0	150	150	300
UNIDO	0	0	56	0	0	56	0	0	56	0	0	56	0	0	56	0	0	280	280
Total rezultatul 2	100	4.350	3.606	100	4.650	3.656	100	1.600	5.606	100	330	6.656	100	330	7.656	500	11.260	27.180	38.940
Prioritatea strategică/rezultatul 3: Durabilitatea și reziliența mediului înconjurător																			
FAO	0	600	1.000	0	600	1.000	0	600	1.000	0	600	1.000	0	600	1.000	0	3.000	5.000	8.000
IAEA	170	0	0	80	0	0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	350	0	0	350
PNUD	0	3.572	2.748	0	4.772	1.548	0	0	6.320	0	0	6.320	0	0	6.320	0	8.344	23.256	31.600
UNECE	0	0	0	0	50	50	0	0	0	0	100	100	0	0	0	0	150	150	300
UNEP	50	0	0	50	0	0	50	0	0	50	0	0	50	0	0	250	0	0	250
UNIDO	0	200	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	200	0	200
Total rezultatul 3	220	4.372	3.748	130	5.422	2.598	50	600	7.320	150	700	7.420	50	600	7.320	600	11.694	28.406	40.700

Prioritatea strategică/rezultatul 4: Dezvoltarea socială incluzivă și echitabilă																			
IAEA	66	0	0	44	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	110	0	0	110
ILO	10	0	0	10	0	0	10	0	0	10	0	0	10	0	0	50	0	0	50
OIM	0	400	1.335	0	0	1.735	0	0	1.735	0	0	1.735	0	0	1.735	0	400	8.275	8.675
OHCHR	100	200	100	100	0	100	100	0	100	100	0	100	100	0	100	500	200	500	1.200
UN Women	50	50	100	50	50	100	50	50	100	50	0	100	50	0	100	250	150	500	900
UNAIDS	40	50	50	40	0	50	40	0	50	40	0	50	40	0	50	200	50	250	500
PNUD	0	300	0	0	200	250	0	0	250	0	0	250	0	0	250	0	500	1.000	1.500
UNFPA	320	0	100	320	0	100	320	0	100	320	0	100	320	0	100	1.600	0	500	2.100
UNICEF	250	0	500	250		500	250	0	500	250	0	500	250	0	500	1.250	0	2.500	3.750
UNODC	0	100	500	0	0	300	0	0	200	0	0	0	0	0	0	0	100	1.000	1.100
OMS	200	0	0	200	0	0	200	0	0	200	0	0	200	0	0	1.000	0	0	1.000
Total rezultatul 4	1.036	1.100	2.685	1.014	250	3.135	970	50	3.035	970	0	2.835	970	0	2.835	4.960	1.400	14.525	20.885

ANEXA 3. Planul de monitorizare și evaluare

	2018	2019	2020	2021	2022
I. ACTIVITĂȚILE DE MONITORIZARE ȘI EVALUARE ALE UNCT					
<p>Cercetări/studii</p> <p><i>(Investigarea unei probleme sau evaluarea condițiilor unui anumit grup de populație, menită să susțină identificarea cauzelor care stau la bază, și elaborarea/perfecționarea strategiilor de implementare și/sau a indicatorilor de referință)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> Raportul Național de Dezvoltare Umană (RNDU) (PNUD) Impactul descentralizării fiscale asupra serviciilor sociale (UNICEF) Studiul comportamental privind violența (UN Women, UNICEF, UNAIDS, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică) Studiul privind sănătatea reproducerii 2017-2018 (UNFPA) Impactul descentralizării asupra serviciilor sociale (UNICEF, PNUD, OHCHR, UN Women) Studiul bianual al percepțiilor privind drepturile omului și egalitatea de gen (OHCHR, UNFPA, UNICEF, UN Women, PNUD) Evaluarea procesului de dezinstițuționalizare și evaluarea situației tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire (UNICEF) 	<ul style="list-style-type: none"> Profilul Migrational Extins al Republicii Moldova 2013–2017 (OIM) Studiul KAP (fumat, alcool) (OMS) 	<ul style="list-style-type: none"> RNDU (PNUD) Studiul bianual al percepțiilor privind drepturile omului și egalitatea de gen (OHCHR, UNFPA, UNICEF, UN Women, PNUD) 	<ul style="list-style-type: none"> Profilul Migrational Extins al Republicii Moldova 2011–2020 – publicație (OIM) Analiza situației privind drepturile copiilor bazată pe echitate (UNICEF) 	<ul style="list-style-type: none"> RNDU (PNUD) Studiul bianual al percepțiilor privind drepturile omului și egalitatea de gen (OHCHR, UNFPA, UNICEF, UN Women, PNUD)
<p>Sistemele de monitorizare</p> <p><i>(Sprijinul UNCT pentru sistemele informaționale naționale, cu raportarea periodică a datelor referitoare la rezultatele CPDD, dar mai ales sprijin pentru raportarea națională către instituțiile pentru drepturile omului)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> Tabloul de bord al ODD-urilor (UNCT) Sistemul informațional de management al logisticii produselor de sănătate (UNFPA) Evaluarea indicatorilor de sănătate a reproducerii în sistemul informațional național de sănătate (UNFPA) Colectarea de date dezagregate privind violența bazată pe gen în sistemul de sănătate împreună cu sistemele sociale la nivel local (UNFPA) Matricea națională a drepturilor omului (OHCHR) Raportarea CEDAW (UN Women, UNFPA) 	<ul style="list-style-type: none"> Tabloul de bord al ODD-urilor (UNCT) Matricea națională a drepturilor omului (OHCHR) Monitorizare intermediară a RPU (OHCHR) 	<ul style="list-style-type: none"> Tabloul de bord al ODD-urilor (UNCT) Matricea națională a drepturilor omului (OHCHR) 	<ul style="list-style-type: none"> Tabloul de bord al ODD-urilor (UNCT) Matricea națională a drepturilor omului (OHCHR) Raportarea privind CDC (UNICEF) Procesul RPU (OHCHR) 	<ul style="list-style-type: none"> Tabloul de bord al ODD-urilor (UNCT) Matricea națională a drepturilor omului (OHCHR)

<p>Evaluări</p> <p><i>(Evaluările programelor și proiectelor agențiilor ONU care contribuie la CPDD și evaluarea CPDD)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> Evaluarea Programului de țară FAO – Republica Moldova 2016–2019 	<ul style="list-style-type: none"> Evaluarea rezultatului 1 (PNUD) Evaluarea rezultatului 2 (PNUD) 	<ul style="list-style-type: none"> Evaluarea Programului de țară privind muncă decentă al ILO pentru anii 2016–2020 	<ul style="list-style-type: none"> Evaluarea CPDD (UNCT) Evaluarea Programului de țară al UNFPA pentru anii 2018–2022 Evaluarea Programului de țară al UNICEF pentru anii 2018–2022 	<ul style="list-style-type: none"> Evaluarea finală a Notei strategice (UN Women)
<p>Revizuri</p> <p><i>(În baza sistemelor de monitorizare ale partenerilor și ale agențiilor ONU, precum și a constatărilor din urma cercetărilor, studiilor și evaluărilor)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> Revizuirea anuală a CPDD/Raportul privind rezultatele de țară (UNCT) Revizuirea intermediară a programului de imunizări (OMS) Programul intermediar privind HIV (UNAIDS/OMS) IV Programme (UNAIDS/WHO) 	<ul style="list-style-type: none"> Revizuirea anuală a CPDD/Raportul privind rezultatele de țară (UNCT) 	<ul style="list-style-type: none"> Revizuirea anuală a CPDD/Raportul privind rezultatele de țară (UNCT) Evaluarea intermediară a Notei strategice (UN Women) 	<ul style="list-style-type: none"> Revizuirea anuală a CPDD/Raportul privind rezultatele de țară (UNCT) 	<ul style="list-style-type: none"> Revizuirea anuală a CPDD/Raportul privind rezultatele de țară (UNCT)
II. REFERINȚE DE PLANIFICARE					
<p>Consolidarea capacităților</p> <p><i>(Activități majore de dezvoltare a capacităților pentru consolidarea capacităților de monitorizare și evaluare ale partenerilor)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> Oferirea de asistență BNS și ministerelor de resort la gestionarea și utilizarea datelor (PNUD, UN Women, UNFPA, UNICEF, ILO) Managementul în bază de rezultate, instruirea omologilor ONU și ai Guvernului în domeniul monitorizării și evaluării (UNCT) Oferirea de asistență Centrului Național de Management în Sănătate (îmbunătățirea monitorizării și evaluării indicatorilor de sănătate) 	<ul style="list-style-type: none"> Oferirea de asistență BNS și ministerelor de resort la gestionarea și utilizarea datelor (PNUD, UN Women, UNFPA, UNICEF, ILO) 	<ul style="list-style-type: none"> Oferirea de asistență BNS și ministerelor de resort la gestionarea și utilizarea datelor (PNUD, UN Women, UNFPA, UNICEF, ILO) 	<ul style="list-style-type: none"> Oferirea de asistență BNS și ministerelor de resort la gestionarea și utilizarea datelor (PNUD, UN Women, UNFPA, UNICEF, ILO) 	<ul style="list-style-type: none"> Oferirea de asistență BNS și ministerelor de resort la gestionarea și utilizarea datelor (PNUD, UN Women, UNFPA, UNICEF, ILO)

<p>Utilizarea și utilizatorii de informații referitoare la monitorizare și evaluare</p> <p><i>(Procese decizionale și evenimente care au la bază constatările, concluziile, recomandările și lecțiile învățate în urma activităților de monitorizare și evaluare de mai sus)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Comitetul de coordonare a Cadrului de Parteneriat ONU – Republica Moldova • Consiliul Național pentru Dezvoltare Durabilă (întruniri și raportare) • Grupul consultativ internațional pentru populație și dezvoltare (urmează a fi stabilit) (UNFPA) 	<ul style="list-style-type: none"> • Comitetul de coordonare a Cadrului de Parteneriat ONU – Republica Moldova • Consiliul pentru Dezvoltare Durabilă (întruniri și raportare) 	<ul style="list-style-type: none"> • Comitetul de coordonare a Cadrului de Parteneriat ONU – Republica Moldova • Consiliul Național pentru Dezvoltare Durabilă (întruniri și raportare) 	<ul style="list-style-type: none"> • Comitetul de coordonare a Cadrului de Parteneriat ONU – Republica Moldova • Consiliul Național pentru Dezvoltare Durabilă (întruniri și raportare) • Pregătirea noului UNDAF 	<ul style="list-style-type: none"> • Comitetul de coordonare a Cadrului de Parteneriat ONU – Republica Moldova • Consiliul Național pentru Dezvoltare Durabilă (întruniri și raportare)
<p>Activitățile de monitorizare și evaluare ale partenerilor</p> <p><i>(Activități majore de monitorizare și evaluare ale Guvernului și ale altor parteneri care utilizează și/sau contribuie la activitățile de monitorizare și evaluare de mai sus)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Monitorizarea sărăciei multidimensionale (BNS, Ministerul Economiei și Infrastructurii, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale cu sprijinul PNUD și UNICEF) • Indicatorii Indicelui de guvernare globală (Banca Mondială) • Sistemul informațional de gestionare a educației (Ministerul Educației, Culturii și Cercetării cu sprijinul UNICEF) • Raportul sistemului național de referire (Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale) • Mecanismul de dezagregare a datelor referitoare la participarea femeilor/bărbaților în Parlament, în organele de conducere de la nivel național și local, după etnie (romi/non-romi) și dizabilitate (cu sprijinul PNUD) • Rapoarte naționale/ministeriale privind performanța sectoarelor (Raport social anual – Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale; Raport privind sărăcia – Ministerul Economiei și Infrastructurii etc.) • Ancheta națională a bugetelor gospodăriilor casnice, Ancheta forței de muncă (BNS) • Evaluarea programelor de stat de către autoritățile publice • Studiul privind îmbunătățirea gestionării terenurilor (Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului cu sprijinul Fondului Internațional pentru Dezvoltarea Agricolă) • Monitorizarea mecanismului intersectorial de cooperare (Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale cu sprijinul UNICEF) • Raport bianual privind actualizarea inventarului de GES către UNFCCC • Monitorizarea anuală globală a SIDA (indicatorii HIV, UNAIDS, OMS, UNICEF) • Studii sociologice privind percepția populației față de respectarea și realizarea drepturilor omului • Rezultatele Recensământului populației și al locuințelor din 2014 și ale următorului recensământ care urmează să fie realizat în cadrul Rundei mondiale 2020 pentru recensământ (BNS) 				